

840-2

27 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 27

ТАРТИФ

КОМЕДИЈА У ПЕТ ЧИНОВА

И

ТВРДИЦА

КОМЕДИЈА У ПЕТ ЧИНОВА

НАПИСАО

МОЛИЈЕР

18439

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖ. ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1895

НЕШТО О МОЛИЈЕРУ

Највећи француски песник, који је писао комедије, Жан Баптист Поклен, доцније прозван Молијер, родио се у Паризу ⁵/₁₅ јануара 1622, шеснаест година пре Луја XIV. Отац му је био краљев собар и тапетар, доброга стања и разборит човек, те се својски старао да му син буде темељно изображен. Молијер се васпитао и образовао у језуитском колегију Клермон (доцније Луји ле Гран) у Паризу. Очева је жеља била, да му син буде адвокат, али њега у двадесетој години обузме страст за позориштем и он напусти завод, да би се посветио позорници и глумачкој вештини. Испрва се придружио једном позоришном друштву у Паризу, које је представљало комедије у предграђу Сен-Жермен, и онда је као глумац предео своје породично име у Молијер. То је било 1642 године.

Молијерови први глумачки покушаји у Паризу нису били успешни, чему су много допринеле, поред његове неспремности у онако младим годинама, ондашње врло мучне прилике за глумце и њихову вештину. Он с тога оде из Париза и стаде путовати по Француској с разним позоришним друштвима. За

то време, од 1645 до 1653, он је, путујући и глумујући, проучавао латинске, шпанске и италијанске комичаре. Спремао се да буде не само комични глумац, него и комични песник, да глумује у својим сопственим комедијама. Први му је песнички покушај био трагедија: „Thébaïde“, која није нашла одзива у публици. Тај неуспех Молијера није застрашио, него га је упутио на онај правац, који је за његову генијалност најподеснији био: на комедију. Прва комедија „L' étourdi“, коју је Молијер написао, представљена је у Лијону 1653 године и произвела је у публици право усхићење. Опазило се одмах, да се необична песничка величина попела на позорницу. После тога Молијер је још пет година провео лутајући с позоришним друштвима по француским провинцијама, и за то време написао је две комедије: „Le dépit amoureux“ и „Les précieuses ridicules“, које су 1654 године с највећим успехом представљане први пут у Безијеру.

Учан и чувен Молијер се 1658 године врати у Париз. Било му је тридесет и шест година; скупио је био око себе друштво од најбољих глумаца; од трију друштава, која су онда била у Паризу, Молијерово се истаче одмах на прво место. Краљев брат, војвода Анжујски, допусти Молијеру, да се његово друштво зове *La troupe de Monsieur*, а *Monsieur* био је онда уобичајени назив за тог краљева брата. Он је такође одредио био сваком Молијерову глумцу по триста динара годишње, само што им ту помоћ није никада исплатио. Године 1665 краљ Луји XIV прогласи Молијерове глумце за дворско позоришно друштво, које се одонда прозва *La troupe du roi*, Молијер постаде дворски позоришни упра-

витељ с платом од две хиљаде динара, а седам хиљада динара годишње давао је краљ као помоћ целом друштву. Кад се узме, да је и приход од представа био врло знатан, онда излази, да су Молијер и његово друштво били с те стране потпуно обезбеђени.

Извесно је, да је Молијер био најбоље награђени књижевник свога времена. За забаве Луја XIV Молијер је постао био потребан, и као своју забаву и уживање краљ га је штитио и награђивао. Према таком свом положају Молијер је умео увек промерити, шта сме у својим комедијама шибати, а шта не сме, те је краљева заштита за Молијера била у исти мах и брана његовој генијалности, препона његову слободоумљу. Од краљеве протекције била је за Молијеров рад и та неповољна последица, што је краљ увек мислио, да се за двадесет и четири часа лако може написати једна комедија, те је Молијер често нагнан био писати по том краљеву неразумевању, место по својој увиђавности. На више места у Молијеровим комедијама може се опазити борба између његова уверења и дворских прилика, којима је морао донекле угађати, јер без тога његов рад и његове тежње спутани би били толиким неприликама и противностима, да би му скоро сасвим онемогућени били. Угађао је и удварао се приликама, да би их могао у комедијама шибати и подсмехом лечити. Луји XIV највише је уживао, што га је Молијер у више прилика назвао највећим краљем на свету, а било му је — двадесет година. Скупо је стала француски народ та краљева сујета. И Молијер је сам то своје удварање сматрао као зло, на које се приклањао само с тога, да би под краљевим окриљем могао протурити у својим комедијама и многу горку истину и комичним

бичем шибати многе грехе и пороке. Своја удварања он правда у »Тврдици« овим речима, којима Валерије правда своја улагивања: »Сада видим, да се људи најлакше задобити могу, кад се китимо оним, што је њима по вољи, кад се држимо њихових начела, кад ласкамо њиховим слабостима, кад пљескамо свему што они раде. Не треба се ни мало бојати, да не претерамо у ласкању, јер ма колико очито било удварање, ипак и најлукавији сасвим је плитак према улагивању. Нема ничега тако смешна и безочна, што неће прогутати, само кад је добро зачињено ласкањем. Истина је, да се тим вређа искреност, али кад нам требају људи, морамо се њима прилагодити; и кад се друкчије не могу задобити, онда не греше они што ласкају, него они што хоће да им се ласка.«

Молијер је у животу увек био и у најмучнијим приликама онакав, какав нам се појављује у својим делима: племенит, добродушан, слободоуман. У колико је боље познавао људску нарав, у толико је готовији био, да прашта и да сажајева. Једино је лицемере мрзео, с тога су га они непрестано гонили; ни мртва га нису на миру оставили. Молијерова нежна душа чезнула је непрестано за тихим насладама домаће среће, где би нашао одмора од бурне раздражености позорничког живота. Али ту срећу није никад окусио. Оженио се био Армандом Бежар, коју је најнежније заволео био; али она је волела цео свет, осим њега једнога. Молијер је умро 7 фебруара 1673 године на попришту своје славе; умро је на позорници представљајући Аргана у својој комедији »Le malade imaginaire«. Архиепископ париски није допустио да се као хришћанин упова. Академија француска, која живом Молијеру не хтеде отворити

своја врата, мртвом је подигла попрсје у дворници, где своје седнице држи.

Молијер је у Француској први био, који је, место доондашњег драмског правца замршених заплета, где су лица само ради излагања фабуле, изнео на позорницу карактере. Само што Молијер свој генијални преображај није извео до краја; он на позорници није истакао индивидуе, него типове; он није извео природне појединце, који су подстакнути неком страсти или неким пороком, него је изложио персонафиковану страст или порок. Узмимо, примера ради, ове две комедије, које читаоцима износимо у овој свесци: Тартиф и Харпагон то су два општа типа, генијално изведена, али која нису два специјална човека с оним посебним цртама, које разликују једног лицемера од другог, или једног тврдицу од другог, него су оличено лицемерство и лакомство. Та ће се разлика најбоље уочити, ако се Молијерове драмске личности упореде с личностима Шекспировим. Довољно је метнути Тартифа поред Ричарда III, и Харпагона поред Шајлока, па да се одмах види разлика. Ричард и Шајлок то су тачно обележене индивидуе, сасвим засебне личности, живи појединци с нарочитом физиономијом; а Тартиф и Харпагон, као што већ рекосмо, прави су типови, оличено генералисање хипокризије и лакомства. Отуда и бива да се Молијерове личности Тартиф, Харпагон итд. обично употребљују у писању и говору као синоними лицемерства и грамзивости; чак је створена и реч тартиферија у смислу хипокризије; док напротив никада се имена Шајлок, Ричард, Хамлет, Отело, Макбет итд. не употребљују, да би се означила она општа особина, којом је Шекспир обележио свако од тих

лица. Молијер је најгенијалнији творац типова, Шекспир најгенијалнији творац индивидуа на позорници.

У овој свесци упознаћемо читаоце с двама од најбољих Молијерових комедија. Превод г.г. Јована и др. Владана Ђорђевића, који првобитно није био намењен за штампу, него за представљање у нашем позоришту, сад је поправљен у свему главнијем, где год су поправку захтевале било особине француског језика из Молијерова доба, било психолошка тачност и доследност у излагању Молијерових особа, било дух и коректност српскога језика.

Ј. ЂАЈА.

ТАРТИФ

КОМЕДИЈА У ПЕТ ЧИНОВА

НАПИСАО

МОЛИЈЕР

ПРЕВЕО

ЈОВАН ЂОРЂЕВИЋ

ЛИЦА :

- Госпођа Перцелова, *мати Оринова*
Оргон, *муж Елмира*
Елмира, *жена Оринова*
Дамис, *син Оринов*
Маријана, *кћи Оринова*
Валерије, *просјалац Маријанин*
Клеанат, *шурак Оринов*
Тартиф
Дорина, *праталица Маријанина*
Лојал, *судски чиновник*
Чиновник полиције
Флипота, *служкиња госпође Перцелове*

Збова се у Паризу, у кући Ориновој.

ПРВИ ЧИН

ПРВА ПОЈАВА

Госпођа Пернелова, Елмира, Маријана, Клеанат,
Дамис, Дорина, Флипота.

Госпођа Пернелова (обучена за излазак). Жури се, Флипото, жури се; да их се што пре опростим. (Пође на поље.)
Елмира. Али Ви тако журно корачате, да Вас човек једва може стићи!

Госп. Пернелова (застане). Останите, снахо, останите; не трудите се: не требају ми сва та улагивања.

Елмира. Ми чинимо само своју дужност. Али, мајко, како то, да нас тако брзо напуштате?

Госп. Пернелова. Јер не могу дуже да гледам, шта се овде ради, и како никоме није до тога стало, да ми угоди. Дâ, ја вас напуштам, јер ми се овде ништа не свиди. Моје се опомене не примају; нико се ни на шта не обзире; свако чини, што му је воља. У овој се кући не зна, ни ко пије, ни ко плаћа¹.

¹ Et c'est tout justement la cour du roi Pétaud. Удружени просјаци бирали су себи старешину, који је прозван le roi Pétaud. То име долази од латинског глагола *peto*, тражим, просим. Како је власт тога краља била онолика иста, колика и његових поданика, то се la cour du roi Pétaud зове кућа, где свако заповеда.

Дорина. Ако...

Госп. Пернелова. Ви, драга моја, проста госпођина пратилица, мало сте и сувише оштрокљуна и безобразна; Ви свуда ничете, где Вас нико не сеје.

Дамис. Али...

Госп. Пернелова. А ти, мој синко, ти си, да ти у кратко речем, прави дедак; да, то ти велим ја, твоја баба. Ја сам бар сто пута прорекла и мом сину, твој оцу, да од тебе неће никад ништа бити, и да ћеш га пре времена у гроб отпрати.

Маријана. Ја мислим...

Госп. Пернелова. А, ето му и сестрице, те мирне голубице! Рекао би човек, не зна ни две унакрет! Најгоре су тихе воде; испод мире три ђавола вире!

Елмира. Али, мајко...

Госп. Пернелова. Не буди Вам криво, снахо, али је Ваше понашање у свему тако, да горе не може бити. Требало би да им Ви предбачите добрим примером, као што је то чинила њихова покојна мајка. Ви распатате новац. Што ће Вам таке хаљине? Та то би могло поднети и за какву кнегињу. Еј, еј, снахо! Жена, која жели само свом мужу да се допадне, тој не треба толико кинђурења.

Клеанат. Али, госпођо...

Госп. Пернелова. А што се Вас тиче, господине пријатељу, Ви сте јој брат, и ја Вас јако ценим, љубим и поштујем; али да сам ја на месту мог сина, а њезина мужа, ја бих Вас лепо молила, да нам не долазите у кућу. Ви непрестано проповедате нека начела, која нису за поштене људе. Ја говорим малко слободније; али така ми је нарав. Што ми је на срцу, то ми је и на језику.

Дамис. Ваш господин Тартиф јамачно је јако срећан, што...

Госп. Пернелова. Он је добра душа, кога би ваљало сви да слушају; и ја никако не трним, да га нападају таке луде, као што си ти.

Дамис. Шта? Ја да трним, да се тај претворица размеће критикама по нашој кући, као да је он ту

господар? Да се не смемо никако ни забављати, док тај красни господин не изволи одобрити?

Дорина. Кад бисмо њега морали слушати и његова начела, онда се не би могло ништа радити, а да се не греша: јер тај ревносни критичар мора баш свуда да завири.

Госп. Пернелова. И куд год он завири, ту се добро завирило. Он хоће да вас изведе на небесни пут: и мој син требало би све вас да упути на љубав према њему.

Дамис. Не, мајко драга, ни мој отац, ни ико на свету не може ме принудити, да тог човека волим. Лагао бих, кад бих друкчије говорио. Ништа ми се на њему не допада. Између мене и тог лажног свеца доћи ће кад тад до окршаја.

Дорина. Заиста је то права брука, да се једна протува код нас тако одомаћи! Кад је дошао, био је просјак, сав дроњав, цело му рухо није вредило ни шест динара; а сад дигао нос, па жари и пали, као да је он ту господар.

Госп. Пернелова. Камо лепе среће, да све иде по његовим побожним наредбама, све би боље ишло!

Дорина. Вама је он, госпо, светац: али ја Вам кажем, он је пука претворица.

Госп. Пернелова. Ала је језична!

Дорина. Ја, богме, не верујем ни њему, ни његовом оном Лаврентију, без добра јемца.

Госп. Пернелова. Шта је с његовим слугом, не знам; али за господара јемчим, да је ваљан човек. Ви зато на њега попреко гледате и мрзите га, што вам свима истину у очи каже. Његово се срце само на грех жести, само побожност одушевљава му реч и дело.

Дорина. Е, па добро. Али зашто он не трни, нарочито од неког времена, да нам у походе долазе? Шта сметају побожности поштени похођани, те због њих диже вику, да нам уши заглухну? Хоћете ли, да Вам кажем, шта се мени чини? (Показујући на Елмиру.) Ја бих рекла, да је он на нашу госпођу — љубоморан.

Госп. Пернелова. Ћутите, и промерите оно што кажете. Није он сам, што вас куди с тих поседа. Сав тај жагор, што се диже уз те ваше походе, сва та зврка од кола пред вашом кућом, сва та тишма од слугу и лакаја, — то саблажњава све ваше суседе и сву околину. Хајде рецимо, да у ствари ту ничега нема; али се свашта говори; а то није добро.

Клеант. А зар бисте Ви хтели, госпо, затиснути свету уста? То би заиста врло досадно било, кад бисмо због којекаквог лудачког оговарања напуштали своје најбоље пријатеље. Па да их баш и напустимо, зар мислите, да ће тај свет ућутати? Тог бедема нема, који од оговарања брани. Зато нека свет говори, што му драго. Само будимо ми увек поштени, а брбљавци нек говоре, док се не уморе.

Дорина. А да није то наша суседа Дафна, и њен ништавни мужић, што нас оговарају? А и ко је први готов на оговарање, него баш онај, чије је владање највише за подсмех? Такви људи чим примете где год ма и најмањи зрачак наклоности, а они одмах ту новину с радошћу распростиру, удешавајући је онако како желе да у свет продре: кад туђе својом бојом премажу, онда мисле, да су тиме пред светом и своја дела оправдали; ако увере свет, да су и други као они, надају се, да ће свет њихове плетке сматрати за безазленост; или ако то не, а оно ће бар одвадити нешто од оног јавног прекора, што их јако притискује, кад га с другим поделе.

Госп. Пернелова. Цело то разлагање не вреди ништа. Зна се, да госпођа Оранта живи примерно. Сва њена брига посвећена је Богу; а знам од људи, да се ни њој не допада та ваша јурија.

Дорина. То је диван пример, и та је госпа ваљана. Она сада доста испоснички живи; али су године пробудиле у њеној души ту ватрену ревност, и она сада бежи од греха, јер не може да грешни. Докле год је могла привлачити мушка срца, она се јако користила свима својим подобностима; али од кад спази, да јој почиње тамнити сјај очију, она се

одриче света, који је напушта, и вештачком копреном неке високе мудрости застире немоћ својих ухараних дражи. Тако раде све намигуше; тешко им је, кад их почну остављати њихови љубазници, па кад савим остану саме, оне у својој муци немају куд, него постану богомољке. Строгост тих поштених жена све и сва куди, никоме ништа не прашта; свачијем владању оне нају замерке, не из љубави спрам ближњег, него из зависти, која не трпи, да друга ужива оно, што је њима старост украсила.

Госп. Пернелова (Елмира). Ево, овака се приклапања допадају Вама, снахо. Код Вас човек мора ћутати, јер од ове госпођице не може се ни доћи до речи. Али сад ће ваљда једном доћи ред и на мене; и ја Вам кажем, да мој син није никад онако што мудро урадио, као кад је у своју кућу примио оног Божјег угодника, ког вам је сам Бог овамо послао, да свима вама поправи ваше поремећене главе. Ради свога спасења треба сви да га слушате, јер он неће ни за шта карати, што није за карање. Те походе, те игранке, те забаве, то је све измислио сам нечестиви. Ту се не чује ниједна побожна реч, него све којекакве беспослице, песме и друге лакрдије. Ту често страдају наши ближњи, ту се оговара овај и онај, док се и самим паметним људима не заврти мозак од те бркаонице на тим вашим поселима. Хиљаду потвора проспе се за тили час; и као што ономадне врло добро примети један доктор, то вам је права вавилонска кула, јер ту вам свако зипара, и то у бескрајност. Да Вам испричам, и којим је поводом рекао то онај доктор... (Показе на Клеанта.) Ено, онај се господин већ подсмева! Тражите ви себи луде, којима ћете се подсмевати, а ја... (Елмира.) С Богом, снахо; нећу више да писнем. Запамтите добро, имала сам да Вам кажем још један пут оволико, а сад ћете почекати, док Вам опет прекорачим праг. (Ћуши Флешоту.) А што ми ти ту дремаш и зијаш? Триста ти мука! Ја ћу теби угрејати уши. Хајде, рђо, за мном! (Оле брзо, аа њом Флешота, Елмира, Маријана и Дамис.)

ДРУГА ПОЈАВА

Клеанат, Дорина.

Клеанат. Ја нећу да идем за њом, јер се бојим, да се опет не развиче на мене; та баба...

Дорина. Заиста штета, што Вас не чује, да тако говорите. Одмах би Вам казала, да сте Ви букван, а она да је још млада за то име.

Клеанат. Како се ни за шта против нас разјарила! За својим драгим Тартифом просто је залудела!

Дорина. Ох, то још није ништа, али да видите, како је тек с њеним сином! Још горе и црње! До скоро беше, он паметан човек; док је служио у војсци, показао је да има и срца: али од како се слизао с Тартифом, постао је прави блесан. Он га зове својим братом, и воли га сто пута више, но што воли мајку, сина, кћер и жену. Њему једином поверава све своје тајне, њега јединог слуша у свему: мази га, љуби га; ни милосницу, чини ми се, не би вежније миловао; за столом њега посађује у зачеље: блажен је кад гледа, како куса за њих шесторицу: од сваког јела што је најбоље, то се њему даје; кад му се подригне, виче му: „на здравље!“ У кратко, он је полудео за њим; он његов јунак, он му је све и сва; њему се једном диви, на њега се једног позива сваком приликом; што год он учини, то је за њега чудо; што год он рекне, то је за њега светиња. А онај га је скроз проникао, и само се титра с њиме, па га све већма засењује варком својих лагарија. Својим побожним пренемагањем мами од њега новаца сваки час; а с нама свима говори, као да је он госа у кући. Дотле је већ дошло, да се и његов луди слуга усуђује световати све нас; и он зајагри очима, па нам чита предике, разбацује нам наше траке, белило, младеже; пре неки дан, питков један, нашао ми у молитвенику моју свилену марамицу, па је поцепао, јер — вели — то је страхан грех, ђаволске наките мешати са светим стварима.

ТРЕЋА ПОЈАВА

Пређашњи, Елмира, Маријана и Дамис.

Елмира (Клеанту). Твоја срећа, што ниси пошао с нама, да чујеш све што нам очита ту пред вратима. Али сам видела мог мужа; он ме није спазно, па идем горе, да га онде дочекам.

Клеанат. А ја ћу да га дочекам овде, само да му назовем добар дан.

(Елмира и Маријана оду.)

ЧЕТВРТА ПОЈАВА

Клеанат, Дамис, Дорина.

Дамис. Сисмените му удадбу моје сестре. Ја се све бојим, да се Тартиф томе противи, и да он наводи оца на то шеврдање. Ви већ знате, колико ми је до тога стало... Како се моја сестра и Валерије свесрдно љубе, Ви знате да тако и ја љубим сестру тог мог пријатеља; па ако...

Дорина. Ево га! (Дамис оде.)

ПЕТА ПОЈАВА

Оргон, Клеанат, Дорина.

Оргон. А, добар дан, шураче!

Клеанат. Баш хтедох поћи. Мило ми је, што си се вратио. Тамо на пољу сад још није све цветало.

Оргон. Дорина! (Клеанту.) Стрпи се малко, шураче, молим те. Допусти да распитам, како је у кући, да ме мине брига. (Дорина.) Је ли све било на миру за ова два дана? Шта се ради овде у кући? Јесу ли сви здрави?

Дорина. Госпођа је имала прекјуче грозницу све до вечера, па је спопала била и нека чудновата главобоља.

Оргон. А Тартиф?

Дорина. Тартиф? Здрав је као тресак, дебео и угојен, образи да му пукну.

Оргон. Кукаван човек!

Дорина. У вече није јој ништа пријало, за вечером није ништа ни окусила, тако је још једнако мучила она страшна главобоља.

Оргон. А Тартиф?

Дорина. Он је лепо вечерао сам, ту пред њоме; и сасвим богоугодно смазао је две јаребице и по њвнујске бедре са сармом.

Оргон. Кукаван човек!

Дорина. Целу ноћ за тим није могла ни очи свести; ватра јој није дала ни за часак да задрема; све до зоре морали смо крај ње бдити.

Оргон. А Тартиф?

Дорина. Њега је обузео пријатан дремеж, па је одмах од стола отишао у своју собу и одмах се завукао у топлу постељу, где је спокојно отпочивао све до доручка.

Оргон. Кукаван човек!

Дорина. Најпосле је приволесмо разлозима, те се склони да јој се пусти крв; и одмах јој је одлакнulo.

Оргон. А Тартиф?

Дорина. Он се опоравио као што ваља; очеличио је свој дух против сваке напасти, а да би надокнадио крв, коју је госпођа изгубила, попио је о доручку четири велике чаше вина.

Оргон. Кукаван човек!

Дорина. А сад су, хвала Богу, обоје здрави; и ја идем напред, да јавим госпођи, како Вам је јако мило, што је оздравила. (Оде.)

ШЕСТА ПОЈАВА

Оргон, Клеанат.

Клеанат. Зар не видиш, зете, како ти се на очиглед подсмева? Није ми намера, да те љутим, али ти морам отворено рећи, да има право. Је ли још игде било таког лудовања? Је ли могућно, да тебе неко толико очара, да због њега заборавиш све остало? Зар није доста, што си га из беде извукао и у своју кућу примно, него ћеш још...

Оргон. Стој, шураче! Ти не познајеш човека, о коме говориш.

Клеанат. Е добро, не познајем га, кад тако хоћеш; али да човек позна такве људе...

Оргон. Ти би срећан био, да га познаш; твој усхићењу не би било краја. То је човек... који... ах! човек... човек, једном речи. Ко слуша његове поуке, тај ужива душевно спокојство и презире овај свет као какво сметлиште. Да, ја сам постао други човек, од како се с њим дружим; он ме учи, да ништа не волим; он ми одвраћа душу од свачијег пријатељства; и ја бих сада могао гледати мртве брата, децу, матер и жену, па да се ни мало не растужим.

Клеанат. Вере ми, зете, то су красна човечна осећања!

Оргон. Ах, па да си само видео, како сам се нашао с њиме, и ти би му морао бити овако исто пријатељ, као и ја. Он је долазио сваки боговетни дан у цркву, сав скрушен у лицу, па се свагда спровођу мене спуштао на колена. Ко је год био у цркви, свако је морао запазити, како је он топло пињао к небу своје молитве; уздисао је, метанисао је, целивао је земљу сваки час; а кад сам излазио из цркве, он би ме свагда предварио, да ме на вратима црквеним понуди освећеном водицом. А кад сам разабрао од његовог слуге, (који је свагда радио то исто што и господар му) — ко је он, и како је оскудан, ја га почнем даривати; али он, од велике скромности, не

хтеде никад примити цео поклон: »То је и сувише, — говораше он, — доста је за ме и половина; ја од Вас ни то не заслужујем.« А кад ја не бих хтео ништа узети, он би то свагда, на очиглед мени, раз- дао сиротињи. Најпосле даде ми Бог, те ми се он досели у кућу, и од тог доба чини ми се, да ми све напре- дује. Ја видим, где он све исправља, па се чак и о мојој жени, ради моје части, врло јако брине; он ме одмах опомене, чим ко на њу мало нежније погледа, и он је десет пута већма љубоморан због ње, него што сам сам. Али ти ни помислити не можеш, докле све допире његова савесност. Он себи рачуна у грех и најмању беспослицу, њега може да саблазни свака ништарија. Ето, пре неки дан, дошао ми је, да оп- тужи сам себе, што је ухватио буву, док се Богу молио и што ју је сувише љутито убио.

Клеанат. Вера и Бог, зете, ти си полудео, како ми се чини. Или се с таквим разговорима ти подру- гујеш мени? Шта мислиш ти с тим преклапањем?

Оргон. Мој брајко, те твоје речи заударјају на разврат. Твоја је душа већ прилично заражена. Ја сам ти више пута говорио, да ћеш с тога кад тад пострадати!

Клеанат. Ето тако обично говоре сви људи такве врсте. Хоће да цео свет буде слеп, као што су сами. Одмах је развратан, ко год има здраве очи. А ко не сагнуће главу пред празним пренемагањем, тај одмах не поштује ни вере, ни светиње. Хајде, хајде, не бојим се ни мало свих тих ваших разговора; ја знам шта говорим, а Бог види моје срце. Нећу да будем роб тим вашим лицемерима. Има исто тако лажних побожњака, као што има и лажних јунака. Па као што прави јунаци нису они, што се много размећу, него они, што слушају шта им налаже част; тако исто поштени и прави побожњаци, па које се треба угледати, нису они, што се много пренемажу. — Шта? Зар ти не правиш никакве разлике између хипокризије и побожности? Зар ћеш да обоје узмеш подједнако? Да одаш исту пошту образини као и

образу, да изједначиш претворност с искреношћу, да збркаш привидност с истином, да онолико исто цениш утвару као и особу, лажан новац као и прави? Људи су већином чудновата строја; никад нису за- довољни само с оним, што природо одмери; разуму су за њих сувише скучене међе, те у свачему они прелазе те међе; тим покваре често и најбољу ствар, тежећи да је сувише разапну и надму. Нека ти ово буде само узгред речено, драги зете!

Оргон. А да, та ти си доктор, ком се сви кла- њају, који је све знање овога света кашиком посркао. Ти си једини мудрац, једини зналац, ти си пророк, ти си Катон нашега века; спрема тебе су сви остали људи само празне тикве.

Клеанат. Ја нити сам доктор, ком се сви кла- њају, мој зете, нити сам све знање овога света ка- шиком посркао. Све моје знање у томе је, што умем разликовати истину од преваре. На свету нема ни- каквих јунака, које би ваљало већма ценити од пра- вих побожњака; нема па свету ништа лепше и пле- менитије, него што је свети жар истините ревности. Али исто тако нема ништа на свету гадније, него што је спољашност премазана привидном ревношћу, него што су ти шарлатани од заната, ти побожници, што се сами износе на пазар, чије се грешно и варљиво лицемерство некажњено користи и титра по својој вољи свим оним, што је људима драго и свето. Душа њихова зна само за интерес, зато им је побожност занат и трговина, па лажним превртањем очима и претворним одушевљењем гледају да се докопају по- верења и звања. Ми такве људе видимо, како с не- обичним жаром путем небеским трче за земаљским благом; видимо их, како у побожном заносу увек нешто пзмамљују; проповедају повученост, а живе у двору. Они знају подесити побожност уз пороке; јетки су, осветљиви, невере, лукави. А кад хоће да некога упропасте, они своју зверску пакост бестидно увијају у побожне обзире. У њихову опаком једу у толико су опаснији, што се против нас служе оруж-

јем, које иначе свако поштује, и што њихова страст, којој се још одаје хвала, хоће да нас закоље ножем освећеним. Оваких хибених карактера има и сувише. — Оне који су свесрдно побожни, те је лако познати; има их, брајко, на свету, који нам могу служити за славан узор. Сети се само Аристона, Перијандра, Оронта, Алкидама, Полидора, Клитандра. Ону одлику нико њима не одриче. Али они и нису само поштени на језику; у њима нећеш наћи оног несносног разметања; њихова је побожност човечна, погодна; они не претресају свако наше дело; они виде, да је то охолост наметати се свакоме за поправљача; с тога надуване речи остављају они другима, а наша дела коре само својим делима. Они не осуђују одмах, ако се нешто само чини да је зло, јер је душа њихова склона, да о другима добро мисли. Они ти не замећу замке, ту немаш да зазиреш од сплетке; сва им је брига у томе, да се старају живети поштено. Никад они нису кивни на грешника, они мрзе само на његов грех, и не заузимају се с већом ревношћу за Бога, него што то жели сам Бог. Ето то су моји људи, ето ти примера и узора, за којим треба ићи. А твој човек, да ти истину речем, није од ове врсте. Ти хвалиш, до душе, његову ревност, али је то твоја лаковерност, и ја држим, да те је варљив сјај заслепио.

ОРГОН. Господине шураче, јесте ли већ готови?

КЛЕАНТ. Јесам.

ОРГОН (пође). Слуга сам понизан.

КЛЕАНТ. Збиња, само још једну реч, зете! Окањимо се овог разговора. Ти знаш, да си Валерију дао реч, да ће ти бити зет?

ОРГОН. Знам.

КЛЕАНТ. Ти беше већ и дан свадбе одредио.

ОРГОН. Тако је.

КЛЕАНТ. Па шта одлажеш свадбу?

ОРГОН. Не знам.

КЛЕАНТ. Да се ниси предомислио?

ОРГОН. Може бити.

КЛЕАНТ. Хоћеш зар да прекршиш дату реч?

ОРГОН. То не велим.

КЛЕАНТ. Колико ја знам, препоне нема никакве, да обећање испуниш.

ОРГОН. Како се узме.

КЛЕАНТ. Ради једне речи на што толико околишења? Валерије ме замолио, да ти тога ради дођем.

ОРГОН. Слава Богу!

КЛЕАНТ. Али шта да му кажем?

ОРГОН. Што год усхтеп.

КЛЕАНТ. Али треба да знам твоју одлуку. Шта си дакле одлучио.

ОРГОН. Да чиним, шта Бог нареди.

КЛЕАНТ. Ама говоримо паметно. Валерије има твоју реч; хоћеш ли је одржати, или нећеш?

ОРГОН. С Богом! (Оде.)

КЛЕАНТ (сам). Валеријевој љубави грозил несрећа. Треба да га о свему известим.

(ЗАВЕСА ПАДА)

ДРУГИ ЧИН

ПРВА ПОЈАВА

Оргон, Маријана.

ОРГОН. Маријана!

МАРИЈАНА. Оче мој!

ОРГОН. Ходи ближе, имам нешто на само да ти кажем. (Завирује у собицу.)

МАРИЈАНА. Шта тражите тамо?

ОРГОН. Гледам, да нема кога унутра, ко би нас могао чути, јер је ова собица врло zgodна за прислушкивање. Е, сад смо сами. — Маријана, ја сам те увек познавао као добро дете, а увек сам те с тога и миловао.

МАРИЈАНА. Велика Вам хвала на тој очинској љубави.

ОРГОН. То је врло добро речено, кћери моја. А да моју љубав и заслужиш, треба да ти је једина брига, како да ми угодиш.

МАРИЈАНА. У томе је баш мој највећи понос.

ОРГОН. Врло добро. Шта велиш ти за Тартифа, нашега госта?

МАРИЈАНА. Ко? Ја?

ОРГОН. Да, ти. Пази добро, шта ћеш ми одговорити.

МАРИЈАНА. О Боже мој, одговорићу, како год Ви хтеднете.

ДРУГА ПОЈАВА

Оргон, Маријана, Дорина (уђе лагано и стане ОРГОНУ за леђа, да је не види.)

ОРГОН. То је паметна реч. Кажите ми, дакле, кћери, да је он личност, с великим и сјајним заслугама, да се он коснуо твога срца, и да би ти мило било, кад би он, мојим избором, постао твој муж. Како?

МАРИЈАНА. Како?

ОРГОН. Шта је?

МАРИЈАНА. Како оно рекосте?

ОРГОН. Шта?

МАРИЈАНА. Да нисам пречула?

ОРГОН. Како?

МАРИЈАНА. Та за кога да рекнем, да се коснуо мога срца, и да би ми мило било кад би, Вашим избором, постао мој муж?

ОРГОН. За Тартифа.

МАРИЈАНА. Од тога нема ништа, закљичем Вам се, оче. Зашто ме наводите, да Вас тако жестоко слажем?

ОРГОН. Али, ја хоћу, да то буде истина; а за тебе је доста, што сам ја тако наредио.

МАРИЈАНА. Шта? Ви бисте хтели, оче...?

ОРГОН. Да, ћерко моја, ја хоћу, да Тартифа твојом удадбом спојим с нашом породицом. Он ће бити твој муж, то сам одлучио. Па како о твојој жељи... (Спази Дорину). А шта ћете Ви овде? Јако Вас мучи та Ваша радозналост, моја драга, кад се овамо увукосте, да прислушкујете.

Дорина. Не знам заиста, је ли тај глас пуштен с намером, или само случајно: али сам већ нешто чула о тој удадби, и мислила сам да је то пусто блебетанье.

ОРГОН. Шта? По чему је опет то тако невероватно?
ДОРИНА. Тако богме, да ни онда не верујем, кад тако што од Вас самих чујем.

ОРГОН. Ја знам начин, како ћу Вас о томе уверити.
ДОРИНА. Да, да, Ви нам приповедате неку шаљиву причу!

ОРГОН. Ја причам оно, што ће се ускоро збити.

ДОРИНА. Бајке!

ОРГОН. Што ја рекнем, ћерко, то није бајка.

ДОРИНА. Не верујте Вашем оцу, госпођице! Он се шали.

ОРГОН. Ја ти кажем, Маријана...

ДОРИНА. А не, узалуд се упињете, неће Вам ипак нико веровати.

ОРГОН. То ће онда мој гњев...

ДОРИНА. Е, па добро, хајде да Вам верујемо. Тим горе по Вас. Та господине, је ли могућно, да Ви, по изгледу паметан човек и с толиком брадом о лицу, да Ви будете тако луд, да хоћете...

ОРГОН. Јесте ли ме чули: Ви себи присвајате овде у мојој кући извесне слободе, које ми се ни најмање не допадају. Разумејте ме, госпођице!

ДОРИНА. Да говоримо хладнокрвно, господине, молим Вас. Та Ви хоћете само да се пропалите, с тога сте и измислили ову причу! Ваша кћи није за онаког молибога; он има пречих послова, о којима треба да се стара. Па онда, шта бисте имали Ви од такве свезе? На шта би Вам било, да покрај толиког свог имања бирате себи просјака за зета?

ОРГОН. Ви ћутите! Ваш с тога што ништа нема, треба га поштовати. Његово је сиромаштво без сумње поштено сиромаштво; оно треба да га узнесе над обичним величинама, јер је он изгубио своје имање, што се врло мало бринуо о временим стварима, него је сасвим био одан стварима вечним. Али моја ће му помоћ дати средстава да се опрости те неприлике, и да опет задобије своје имање; то је његова дедовина, која је чувена у његову крају, а он је — као што се и на њему види — прави властелин.

ДОРИНА. Да богме, тако он вели; а та сујета, господине, не слаже се ни мало с побожношћу. Ко је један пут обгрлио чедност богоугодна живота, тај не треба да се толико размеће својим именом и коленом. Скромне навике побожности супроте се том сујетном блеску. А и што ће му то разметаће?... Али Вас овај говор вређа. Говоримо дакле о његовој особи, а оставимо се његова племства. Можете ли дати такву кћер, као што је она, онаквом човеку, као што је он, а да по мало и не награишете? Зар да не-размислите и о том, да ли они пристају једно уз друго, и да не предвидите и последице таковог брака? Знајте, да се на напаст наводи кћерино поштење, кад јој је удадба у опреци с њеним укусом. Зависи од мужа, каквога јој дамо, да ли ће у браку живети као поштена жена. Мужеви, на чије се рогове обраћа општа пажња, обично су сами криви, што су им жене онаке. И заиста је врло тешко бити верна жена којекаким мужевима; и ко даде ћерку за мрска јој човека, тај је одговоран Богу за њене грехе. Помислите дакле, каквима Вас опасностима излаже Ваша намера.

ОРГОН. Кажем Вам ја; да се још од ње морам научити како ваља живети.

ДОРИНА. И заиста би боље било, кад бисте ме послушали.

ОРГОН. Не слушај, моја ћерко, ова преклапања. Ја знам, шта је за тебе, и ја сам твој отац. То је истина, да сам те обећао био Валерију: али за њега се говори, да се радо коцка, а осим тога чини ми се, да је помало и раскалашан; никада га не видим да долази у цркву.

ДОРИНА. Зар хоћете, да и он трчи у цркву тачно онда, кад и Ви, као што чине они, што иду у цркву само за то, да их други онде спазе.

ОРГОН. Ја не питам Вас, шта Ви мислите о том. Овај други на против стоји с Богом што се боље замислити може, а то је највеће богатство овога века. Овај ће брак да задовољи све твоје жеље, јер ће

бити зачињен благошћу и задовољством. Ви ћете живети једно с другим, верни у вашој љубави, као два детенчета, као две грлице; међу вама неће никад бити препирке; ти ћеш од њега направити што год усхтеш.

Дорина. Зар она? Она од њега може направити само луду, то Вас ја уверавам.

Оргон. Ух, ух, ух! Какав је то говор!

Дорина. Кажем Вам да му се то на лицу види, и његов утицај, господине, преовладаће над свим врлинама Ваше кћери.

Оргон. Не упадајте ми у реч, и језик за зубе, па не забадајте Ваш носић онде, где му нема места.

Дорина. Ја говорим само за Ваше добро, господине!

Оргон. Ви се бринете и сувише; уђутите једном, молим Вас.

Дорина. Да Вас не волим...

Оргон. Нећу нико да ме воли.

Дорина. А ја баш хоћу да вас Волим, ма и против Ваше воље.

Оргон. А!

Дорина. Ваша част ми је мила, и не могу допустити, да свако с Вама уста испира.

Оргон. Зар нећете умукнути?

Дорина. Моја савест не може да се помири с тим Вашим браком.

Оргон. Хоћеш ли ћутати, змијо, с том твојом безочности.

Дорина. Ох, та Ви сте побожан човек, па се ипак љутите.

Оргон. Да, жуч ми прекиши, кад те слушам рђоризати. Ја ти кажем последњи пут, да ниси више ни писнула.

Дорина. Добро, ћутаћу; али ћу овако исто мислити.

Оргон. Мисли, колико ти је драго; само да ми ниси више прословила ни речи, или... Сад доста. (Маријани.) Као паметан човек, ја сам све зрело расудио.

Дорина (за се). Пукла бих од јада, што не смем говорити.

Оргон. Тартиф, да богме није гладнионица, али је такав човек....

Дорина (за се). Баш има дивну њушку.

Оргон. Баш и кад не би ти имала ни најмање симпатије за друге његове врлине...

Дорина (за се). Усрећи ће се њиме, као нико!

(ОРГОН, окрене се ДОРИНИ и, скрстив руке, слуша је љутито и гледа јој у очи.)

Дорина (продужује, не гледајући на Оргона). Да сам ја на њену месту, не бих никад пошла силом ни за кога, или би се мој муж љуто кајао. Показала бих му ја одмах после свадбе, да се жена може свагда згодно осветити.

Оргон (Дорини). Дакле оно што Вам рекох, отишло је онако у ветар?

Дорина. А шта Вам је? Ја не говорим с Вама?

Оргон. Да шта радите?

Дорина. Разговарам се сама са собом.

Оргон (за се). Красно. Видим да нема другог лека против њезине крајње безочности, него да је љушнем, чим писне. (Намести се тако, као да ће да љуши Дорину, и уз сваку реч, коју рекне кћери, осарше се и гледа Дорину, која се укрутила, и не говори ни речи). Ђерко, ти треба да одобриш моју намеру... веруј... да онај муж... што сам ти га изабрао... (Дорини) А што сад не говорите?

Дорина. Немам себи ништа да кажем.

Оргон. Али бар једну речицу.

Дорина. Не говори ми се.

Оргон. Баш сам Вас вребао.

Дорина. Јест, кад бих ја била луда!

Оргон. Најпослед, кћери моја, треба да ми се одужиш својом послушношћу, и да покажеш потпуну приклоност према мом избору.

Дорина. Не бих ни пијана пошла за онаког мужа. (Побегне.)

Оргон (измахне да је љуши, али промаши). Ово је права куга, ова девојка што је ту узга те. С њом нећу да живим

под једним кровом, то би био грех! Сад не могу више да наставим; њен бестидни језик свега ме је разјарио; идем на свеж ваздух, да се мало приберем. (Оде.)

ТРЕЋА ПОЈАВА

Маријана, Дорина.

Дорина (која се врати, чим је Оргон изашао). Ама реците ми, куд Вам се део језик? Зар да ја играм Вашу улогу? Трпите онаке безумне предлоге, а да их ни најмањом речницом не одбијате!

Маријана. А шта да радим против очине савовоље?

Дорина. Оно, чим бисте могли отклонити зло, које Вам грози.

Маријана. А шта је то?

Дорина. То је, да му рекнете, како срце никад не љуби преко другога; да се Ви удајете себе ради, а не њега ради; да — пошто све то бива ради Вас — онда и младожења треба да се допада Вама, а не њему; и најпосле, ако је тај красни Тартиф њему тако јако омилио, нека се за њега привенча он, а не Ви.

Маријана. Над својом децом толика је очина моћ, да јој се ја никада не смедох противити.

Дорина. Али будимо разложне. Валерије Вас је испросио: сад треба знати, љубите ли га Ви, или га не љубите?

Маријана. Ах! Колико си неправедна према мојој љубави, Дорино! Зар то још да ме питаш? Зар ти нисам већ сто пута своје срце открила? Зар ти не знаш, докле достиже моја љубав према њему?

Дорина. Шта знам ја, је ли Вам на срцу било што и на језику, и да ли сте Ви тог љубавника збиља замиловали?

Маријана. Ти ме вређаш, Дорино, кад о том сумњаш. Моји су ме осећаји морали и сувише издати.

Дорина. Дакле Ви га љубите?

Маријана. Из свег срца.

Дорина. А, као што се чини, и он љуби Вас?

Маријана. Надам се, да је тако.

Дорина. И обоје чезнете за тим, да се узмете?

Маријана. За цело.

Дорина. А шта Вас чека од ове друге удадбе?

Маријана. Смрт, ако ме приморају.

Дорина. Врло добро. Та то је излаз, кога се нисам ни сетила. Ви треба само да умрете, па сте се опростили свега замета. Тај је лек диван за цело. Да човек побесни од једа, кад ко тако говори.

Маријана. Ама, за Бога, Дорино, како си чудновата! Теби није стало ни до чије муке.

Дорина. Није ми стало до оних, што свашта будалишу, и што су мекушци у невреме, као сад Ви.

Маријана. Али шта ћу, за Бога, кад сам страшљива!

Дорина. Љубав иште чврсто срце.

Маријана. Па зар ја нисам чврста у мојој љубави према Валерију? Зар не треба да ме он постигне од оца.

Дорина. Како то? Зар ако је Ваш отац једна задрта јогуница, који се сасвим забленуо у свог Тартифа, па сад хоће да раскине веридбу, на коју беше пристао, зар томе може бити крив Ваш љубавник.

Маријана. Али, ако овога јавно одбијем и нештедице презрем, нећу ли тиме показати, да сам за својим љубавником сувише занесена? Нећу ли се ја тим због њега, ма коликим се он врлинама блистао, огрешити о девојачки стид и о кћерине дужности? Зар би ти хтела, да целом свету на видик изнесем своју страст...

Дорина (уђе јој у рет). Не, не, ја нећу ништа. Видим, да сте се приклонили поћи за господина Тартифа; и — кад се добро размислим — ја не бих ни радила упутно, кад бих Вас од тога брака одвраћала. А и каква бих ја разлога имала, да се борим против Ваше одлуке? Прилика је по себи врло пробитачна.

Господин Тартиф! Ох! Ох! Зар је он којешта? Господин Тартиф, кад узмемо ствар како треба, богме није спао с крушке; није то мала срећа бити жена онаквом човеку. Та сав га већ свет славом увенчава; он је господскога рода, прикладна стаса; има црвене уши, а лице му као цвет. Ви ћете задовољно живети с таким мужем.

МАРИЈАНА. О Боже! —

ДОРИНА. Како ће Вам се душа радовати, кад доспете, да будете жена тако красном мужу!

МАРИЈАНА. Ах! Престани, молим те, с таким зајдањем. Помози ми, да се отмам од те удаје. Свршено је, ја ти се предајем; чинићу што год хоћеш.

ДОРИНА. А не, кћи треба да слуша свог оца, па нека се уда и за мајмуна, ако отац тако нареди. Ваша је судба прекрасна: на шта имате да се тужите? Возићете се на каруцима с њим у његову постојбину, тамо ћете наћи тушта ујака, стричева и рођака, па ћете се наживати исхрањујући сву ту родбину. Најпре ће Вас водити у походе отменијем свету. Походићете, чим срећно стигнете, госпођу кметовицу и госпођу порезниковицу, где ће Вас посадити на почасну клупицу. А кад дођу месојеђе, какве ће тек ту да буду игранке, па оркестар, два гајдаша; а понекад дођу и пеливани и позориште с луткама; па ако ипак Ваш муж...

МАРИЈАНА. Ах, што ме мучиш! Боље је да ми помогнеш твојим саветом.

ДОРИНА. Ја сам Ваша слушкиња.

МАРИЈАНА. Дорина! Смилуј се...

ДОРИНА. То све треба да се збуди, да будете кажњени.

МАРИЈАНА. Драга Дорино!

ДОРИНА. Нема ништа.

МАРИЈАНА. Та теби су познате моје жеље:

ДОРИНА. Нису ни најмање. Тартиф је човек за Вас, и Ви ћете се њиме наслађивати.

МАРИЈАНА. Ти знаш, да сам се ја увек теби поверовала: учини ми...

ДОРИНА. А не, вере ми, Ви се морате потартифити.

МАРИЈАНА. Па добро! Кад моја судбина не може да те гане, а ти ме сасвим остави моме очајању; од њега ће моје срце потражити помоћи; ја знам, шта је поуздан лек свима мојим невољама. (Пође.)

ДОРИНА. Ех, није него још нешто! Вратите се. Ја се више не срдим. Човек, хтео не хтео, мора да Вас жали.

МАРИЈАНА. Чујеш, Дорино, ако ме метну на те страшне муке, ја ти кажем, да то нећу преживети.

ДОРИНА. Не брините се ништа. Све ће се то вешто спречити... Али ево нам господина Валерија, Вашег заручника!

ЧЕТВРТА ПОЈАВА

Валерије, Маријана, Дорина.

ВАЛЕРИЈЕ. Пронеси се, госпођице, нека новина, о којој нисам ништа знао, а новина је прекрасна.

МАРИЈАНА. А шта то?

ВАЛЕРИЈЕ. Да ћете се удати за Тартифа.

МАРИЈАНА. Истина је, да је то мој отац себи у главу увртно.

ВАЛЕРИЈЕ. Ваш отац, госпођице...

МАРИЈАНА. Предомислио се, и баш сад ми је предложено ту удадбу.

ВАЛЕРИЈЕ. Шта? Па баш збиљски?

МАРИЈАНА. Сасвим збиљски. Он је одлучно прегао на овај брак.

ВАЛЕРИЈЕ. А шта сте Ви наумили, госпођице?

МАРИЈАНА. Не знам.

ВАЛЕРИЈЕ. Врло леп одговор. Ви не знате?

МАРИЈАНА. Не знам.

ВАЛЕРИЈЕ. Баш заиста не знате?

МАРИЈАНА. Шта ми Ви светујете?

ВАЛЕРИЈЕ. Ја Вам светујем, да се удате за тог човека.

МАРИЈАНА. Ви ме то светујете?

ВАЛЕРИЈЕ. Јест, ја.

МАРИЈАНА. Збиљски?

ВАЛЕРИЈЕ. Да како. Избор је диван, и вреди да га усвојите.

МАРИЈАНА. Добро, господине, ја примам Ваш савет.

ВАЛЕРИЈЕ. И као што ми се чини, неће Вам бити тешко, да се по њему управљате.

МАРИЈАНА. Неће ми бити теже, него што је Вама било дати ми га.

ВАЛЕРИЈЕ. Ја сам Вам га дао, да Вам тим угодим, госпођице!

МАРИЈАНА. И ја ћу се по њему владати, да Вам тим угодим, господине!

ДОРИНА (која се повукла била у дну позорице). Дед да видимо, како ће се ово свршити.

ВАЛЕРИЈЕ. То ли је дакле Ваша љубав? То беше варање, кад Ви...

МАРИЈАНА. Не говоримо више о томе, молим Вас. Ви ми рекосте сасвим отворено, како треба да примим за свога мужа онога, кога ми сад нуде: а ја Вам опет изјављујем, да ћу то и учинити, кад ми Ви дајете тај спасоносни савет.

ВАЛЕРИЈЕ. Немојте се ни мало отпирати на моје савете. Ви сте се још пре били одлучили; а сад се хватате само за ништавни изговор, да бисте оправдали своју неверу.

МАРИЈАНА. Тако је, баш сте погодили.

ВАЛЕРИЈЕ. Да богме; у Вашем срцу није никад ни било љубави за мене.

МАРИЈАНА. Просто Вам је, да и то мислите.

ВАЛЕРИЈЕ. Да, да, просто ми је: али моја увређена душа можда ће и Вас предварити сличном одлуком. Знај ја где ћу понудити своје срце и своју руку.

МАРИЈАНА. О томе не сумњам ни најмање; врлине распаљују љубав...

ВАЛЕРИЈЕ. Ох Божо, прођимо се врлина! Ја их зацело имам врло мало; то и Ви потврђујете. Али се ја уздам у доброту, коју ће друга девојка имати

према мени; и ја ћу већ наћи, која ће драговољно пристати, да ми накнади губитак, кад од Вас јавно одустанем.

МАРИЈАНА. Губитак није Бог зна какав; Ви ћете га лако прежалити.

ВАЛЕРИЈЕ. Ја ћу се већ потрудити; о томе не треба да сумњате. Девојка, која нас изневери, подстакне у нама наш понос, па се и ми састарамо, да је што пре заборавимо. Не пође ли нам то за руком, а ми се бар учинимо, као да нам је за руком пошло. Кукавица је, каквој нема опроштаја, ко за невером показује љубави.

МАРИЈАНА. То је осећање заиста врло племенито и узвишено.

ВАЛЕРИЈЕ. Врло добро, и мора га свако одобрити. Да шта? Ви бисте зар хтели, да за свагда чувам у мом срцу љубавни жар за Вас, а овамо да гледам, где Ви на моје очи летите другом у наручје, па да не понудим другој моје срце, кад га Ви нећете?

МАРИЈАНА. На против. То и јест баш оно, што ја желим, и волела бих, да је већ и учињено.

ВАЛЕРИЈЕ. Ви бисте то волели?

МАРИЈАНА. Бих.

ВАЛЕРИЈЕ. Доста је Вашег подсмевања, госпођице; идем с места, да Вас задовољим. (Упути се на поље.)

МАРИЈАНА. Врло добро.

ВАЛЕРИЈЕ (врати се). Сећајте се бар, да сте Ви сами приморали моје срце на овај крајњи напор.

МАРИЈАНА. Сећаћу се.

ВАЛЕРИЈЕ (опет се врати). И да се намера ова у мојој души зачала једино Вашим примером.

МАРИЈАНА. Мојим примером; па добро.

ВАЛЕРИЈЕ (полазећи). То ми је доста; бићете послужени на учено време.

МАРИЈАНА. То ми је драго.

ВАЛЕРИЈЕ (опет се врати). Сад ме видите последњи пут!

МАРИЈАНА. Срећан Вам пут!

ВАЛЕРИЈЕ (осврне се већ на прагу). Како?

МАРИЈАНА. Шта је?

ВАЛЕРИЈЕ. Нисте ме звали?

МАРИЈАНА. Ја Вас? Ви сањате.

ВАЛЕРИЈЕ. Добро дакле! Ја идем. С Богом, госпођице! (Полази полагано, и често се осарће застајући.)

МАРИЈАНА. С Богом, господине!

ДОРИНА (Маријани). Ама шта Ви лудујете? Ја сам Вас пустила, да се сити насвађате, само да видим, на што ће то изићи. Хеј, господине Валерије! (Ухвати Валерија за руку.)

ВАЛЕРИЈЕ (чини се, као да се отима). Хе? Шта ћете са мном, Дорино?

ДОРИНА. Ходите овамо.

ВАЛЕРИЈЕ. Не, не, већ ми је доврело; не одвраћајте ме од онога, што она хоће.

ДОРИНА. Ама станите мало.

ВАЛЕРИЈЕ. Не могу, то је већ свршена ствар.

МАРИЈАНА (за се). Он не може да ме гледа, ја сам му мрска; боље ће бити, да се уклоним. (Пође.)

ДОРИНА (остави Валерија, а трчи за Маријаном). Сад опет ова! — Ама куд сте нагли?

МАРИЈАНА. Пусти ме!

ДОРИНА. Ви морате натраг!

МАРИЈАНА. Не, не, Дорино, узалуд ме задржаваш.

ВАЛЕРИЈЕ (за се). Видим, да јој је мука, што сам још овде; боље ће бити, да јој се скинем с врата. (Пође.)

ДОРИНА (остави Маријану, и трчи за Валеријем). Опет овај! — Та који вам је враг! Послушајте ме. Оканите се тих беспослица, и ходите овамо обоје! (Ухвати за руку Валерија и Маријану, и доведе их натраг.)

ВАЛЕРИЈЕ (Дорини). Али шта је Ваша намера?

МАРИЈАНА (Дорини). Шта си то научила?

ДОРИНА. Да вас опет саставим, и да вас извучем из неприлике. (Валерију.) Јесте ли Ви луди, кад се тако свађате?

ВАЛЕРИЈЕ. Зар нисте чули, шта ми је све казала?

ДОРИНА (Маријани). Јесте ли полудели, да одмах тако планете.

МАРИЈАНА. Зар ниси видела, како је са мном поступио?

ДОРИНА (Валерију). Глупост с обе стране. Њена је највећа брига, да се за Вас уда; за то Вам ја јемчим. (Маријани.) Он само Вас љуби, нити има друге жеље, него да буде Ваш муж; за то Вам главу залажем.

МАРИЈАНА (Валерију). Па зашто ми се онда даје онакав савет?

ВАЛЕРИЈЕ (Маријани). А зашто и тражити од мене савета у таквој ствари?

ДОРИНА. Ви сте обоје луди. Хајде, рукујте се! (Валерију.) Руку амо!

ВАЛЕРИЈЕ (пружи руку Дорини). Што ће Вам моја рука?

ДОРИНА (Маријани). Овамо Вашу руку!

МАРИЈАНА (пружи руку Дорини). А на што је све то?

ДОРИНА. О, Боже мој! Дед брже, рукујте се! (Састави их руке и измакне се.) Та ви се обоје већма љубите, него што и сами мислите.

(ВАЛЕРИЈЕ и МАРИЈАНА држе се неко време за руке, а не гледају се.)

ВАЛЕРИЈЕ (окрене се Маријани). Немојте радити све тако с натегом; гледните мало овамо без мрзости.

МАРИЈАНА (окрене се Валерију и осмехне се на њ).

ДОРИНА. Права је истина, да заљубљени немају памети.

ВАЛЕРИЈЕ (Маријани). О, да! Зар немам разлога, да се жалим на Вас? Нећу да лажем, али зар нисте пакосни, кад ми с уживањем говорите оно, што ће ме ожалостити?

МАРИЈАНА. Али Ви, зар нисте Ви најнезахвалнији човек на свету...

ДОРИНА. Оставите ту препирку за доцнија времена, а сад, да се побринемо, како да спречимо онај злосрећни брак.

МАРИЈАНА. Па реци нам, шта да радимо?

ДОРИНА. Мораћемо се служити разним начинима. (Маријани.) Ваш се отац шали; (Валерију.) то су све беспослице. (Маријани.) Али за Вас биће најбоље, да се учините, као да кротко пристајете на оно његово беспуђе, како бисте, ако Вас притесни, лакше могли одгађати ту свадбу. Само времена треба добити, па ће се

свему лека наћи. На пример, једном ћете се искобељати каквом болешћу, која ће Вас споести изненада, па треба времена до пребола; другом ћете се опет искобељати неком црном слутњом: среди сте погреб, разбили сте огледало, уснили сте глиб и тако даље. Тим ћете постићи, да Вам не могу привезати ни Тартифа, ни кога другог, док Ви сами не кажете: »хоћу!« Али да нам то што боље пође за руком, добро ће бити, чини ми се, да вас двоје нико никад овако заједно не затече. (Валерију.) Сад идите, и без оклевања гледајте, да Вам пријатељи израде што су обећали; а ми ћемо подстаћи на посезање његова шурака, а привући ћемо и пуницу на нашу страну. С Богом.

ВАЛЕРИЈЕ (Маријани). Трудили се ми сви, колико нам драго, моја је највећа нада опет у Вас.

МАРИЈАНА (Валерију). Не могу Вам одговорити за очину вољу; али ја ћу бити само Ваша, или ничија.

ВАЛЕРИЈЕ. Ја сам блажен сада! Ма шта се усудио...

ДОРИНА. Ах, заљубљене никад да заболи језик од блебетања! Идите, кажем вам.

ВАЛЕРИЈЕ (врати се). У осталом...

ДОРИНА. Ала је брбљив! Брже, Ви овамо, а Ви онамо! (Силом их растави, и одгуре их на противне стране.)

(ЗАВЕСА ПАДА)

ТРЕЋИ ЧИН

ПРВА ПОЈАВА

Дамис, Дорина.

ДАМИС. Нека ме одмах гром порази, и нека ме цео свет прогласи за највећег ниткова, ако се будем ма на шта још обзирао, и ако се не одважим на нешто врло замашно!

ДОРИНА. Само лакше, умерите се у тој Вашој љутини. Ваш је отац о томе само говорио; не врши се све оно што се каже: од говора до створа далек је пут.

ДАМИС. Морам ја смрсити конце оном лунежу; морам му пришаптати на уво две три речи.

ДОРИНА. Ах! Само лагано! С њиме, а и с Вашим оцем, пустите да расправља ствар Ваша мађија. Она нешто важи код Тартифа; он је угодљив на све, што она каже, а биће да је и заљубљен у њу. Дај Боже, да је тако! То би било прекрасно. Свакојако, она се у Вашем интересу мора разговорити с њиме: да испита што год о том браку, који Вас узнемирује, да дозна његове мисли и осећаје, и да му наговести, какве ће неприлике и смутње он изазвати, ако и сам

буде пристао уз намеру Вашег оца. Слуга његов вели, да се он моли Богу, те се ја нисам могла с њим са-
стати, али исти ми слуга рече, да ће он одмах сићи
овамо. Идите дакле, молим Вас, а ја ћу да га дочекам.

ДАМИС. И ја могу бити при том њиховом раз-
говору.

ДОРИНА. Нипошто. Треба да буду њих двоје сами.

ДАМИС. Али ја му нећу ништа рећи.

ДОРИНА. Ви се шалите: као да Вас не знамо,
каква сте прзница. Ви бисте могли све покварити.
Одлазите!

ДАМИС. Не, не; ја ћу само гледати, нећу ускипети.

ДОРИНА. Ала сте до зла Бога досадни! Ево га.
Одлазите већ!

(Дамис се сакрије у једну собицу.)

ДРУГА ПОЈАВА

Тартиф, Дорина.

ТАРТИФ (говори на глас своје слуги, који је у кући, чим смотри Дорину).
Лаврентије, затвори моју покорничку кострет и шибу,
и моли се Богу, да те он просветли. Ако ме когод
устражи, знај да сам отишао у тамницу, да делим
сужњевима милостињу.

ДОРИНА (за се). Како се само претвара нитков!

ТАРТИФ. Шта ћете?

ДОРИНА. Да Вам кажем...

ТАРТИФ (вадећи мараму из џепа). Ах, за Бога, молим Вас,
пре него што наставите говор, узмите ову махраму.

ДОРИНА. А зашто?

ТАРТИФ. Покријте њоме те груди, ја то не могу
гледати. Душу саблажњавају такви предмети, па се
од туда зачину грешне мисли.

ДОРИНА. То сте Ви врло осетљиви за напад;
пут јако дражи Ваша чула! Заиста, каква Вас је то

ватра обузела; ја богме нисам тако пламенита. Ја
Вас могу гледати од главе до пете, и сва Ваша кожа
не може ме увести у искушење.

ТАРТИФ. Удесите Ваш говор, да буде мало смер-
нији, иначе одлазим с места.

ДОРИНА. А не, не, ја ћу Вас одмах оставити на
миру. Имам само две речи да Вам кажем. Госпођа
ће одмах сићи овамо, и моли Вас за кратак разго-
вор с њоме.

ТАРТИФ. А, тако? Врло радо, врло радо.

ДОРИНА (за се). Гле само, како је одмекнуо! Вере
ми, тако је; ја сам погодила.

ТАРТИФ. А хоће ли скоро доћи?

ДОРИНА. Чини ми се, да већ долази. Јест, она
је, оставићу Вас с њоме на само.

ТРЕЋА ПОЈАВА

Елмира, Тартиф, Дамис (прикривен).

ТАРТИФ. Нека Вам преблаги Бог, у неизмерној
својој доброты, подари на свагда потпуно здравље и
душе и тела, и нека благослови Ваше дане онако,
као што то жели најпонижнији од свих, које његова
љубав одушевљава.

ЕЛМИРА. Врло сам Вам захвална за ту побожну
Вашу жељу. Али да седнемо, биће нам згодније. (Седну обоје).

ТАРТИФ. Како се осећате после Ваше болести?

ЕЛМИРА. Врло добро; грозница ме је сасвим
пустила.

ТАРТИФ. Моје молитве немају те снаге, да су
Вам оне могле прибавити с неба ту милост; али се
нисам обраћао Вишњем ни с једном смиреном молбом,
а да није био њен предмет — Ваше здравље.

Елмира. Ваша ревност и сувише је била узнемиривана ради мене.

Тартиф. Ваше драгоцено здравље не може се никад сувише миловати. Да Ви оздравите, радо бих своје здравље дао.

Елмира. То је већ претеривање у љубави хришћанској. Ја сам Вам јако захвална за толику Вашу доброту.

Тартиф. Ја чиним за Вас много мање, него што Ви заслужујете.

Елмира. Желела сам, да се с Вама на само о некој ствари разговарам; и баш ми је мило, што смо овде сами, те нас нико не може чути.

Тартиф. И ја сам такођер усхићен! За цело, врло ми је мило, госпођо, што сам с Вама на само. То је прилика, коју сам од Творца просио, а коју ми, до овога часа, није уделио био.

Елмира. Што се мене тиче, ја бих желела с Вама проговорити неколико речи: али да ми отворите своје срце, и да ми ништа не сакријете.

Дамис (открије врата од собице да прислушкује).

Тартиф. И ја тако исто желим, као особиту милост, да пред Вашим очима откријем сву своју душу, и да Вам се закунем, да што сам год до сад викао на походе, које су Ваше дражи овамо привлачиле, то све не беше ни од какве мржње према Вама, него на против од превелике усрдности, која ме заноси, из чистог осећаја...

Елмира. Ја то и сама тако схватам, и уверена сам, да Вам моје вечно спасење задаје ту бригу.

Тартиф (узме Елмиру за руку, и стискује јој прсте). Тако је, госпо, без сумње; и моје је усрђе толико...

Елмира. Уф! Јако сте ми руку стиснули!

Тартиф. То је само из превелике усрдности: није ми била намера, да Вам икаква бола проузрокујем; на против, ја бих... (Метне јој руку на колена.)

Елмира. Шта ће ту Ваша рука?

Тартиф. Хаљину сам Вам опицао: ткиво је врло чврсто.

Елмира. Оканите се, молим Вас, јако сам шкакљива. (Одмакне се са столицом, а Тартиф јој се опет примакне.)

Тартиф (пила јој мараму, што јој је на врату.) Боже мој, како је ово дивно исплетено. Данашњој вештини не може се човек доста начудити. У свему се сада дошло до савршенства.

Елмира. Тако је. Али да пређемо сада на ствар. Говори се, како мој муж хоће да прекрши задану реч, и да Вама даде своју кћер. Реците ми, је ли то истина?

Тартиф. Он ми је о том нешто говорио: али, госпођо, да Вам истину речем, то није она срећа, за којом ја уздишем. На другој су страни дивне дражи оне једине среће, за којом ја чезнем.

Елмира. То је с тога, што Ви не љубите ништа, што је од овога свега.

Тартиф. Ове груди не скривају у себи срце од камена.

Елмира. Ја мислим, да сви Ваши уздисаји теже једино к небу, и да ништа овде на земљи не привлачи Ваше жеље.

Тартиф. Љубав, која нас везује за небеске лепоте, не угушује у нама љубав за световне. Наша чула могу лако очарати они савршени створови, које је Бог произвео. Оне небеске дражи сјајно се огледају у таквим створовима, као што сте Ви; али је у Вама Бог објавио своја највећа чудеса: он је по Вашем лицу разлио лепоте, које засењују очи, а заносе срце; и кад гледам Вас, дивни створе, ја се само дивим Творцу природе, а срце ми плане од љубави према најлепшој слици, у којој је Бог сама себе насликао. Испрва сам се бојао, да овај потајни жар не буде каква вешта замка нечастивога; и моје се срце беше већ одлучило, да бежи од Вашег погледа, зебући, да не бисте Ви били препона мом спасењу. Али најпосле увидех, о умљата лепото, да ова страст може не бити грешна, да је ја могу прилагодити мојој чедности. Од то доба сам пустио срцу мом на вољу. Признајем, да је од мене превелика дрскост, што се

усуђујем понудити Вам ово срце; али у својој чежњи ја очекујем све само од Ваше добротe, а ништа од узалудних напора своје немоћи. У Вама је моја нада, моје добро, мој покој; од Вас зависи моја мука или моје блаженство; и једино Ваша ме пресуда може усрећити, ако хоћете, или унесрећити, ако Вам је драго.

Елмира. Ваша је изјава сасвим галантна; али да Вам истину речем, она ме је прилично изненадила. Требало би, како ми се чини, да Ви мало боље зауздате своје срце, и да мало више размислите о такој намери. Побожан човек, као што сте Ви, и кога свагда зову...

Тартиф. Ах! Ја јесам побожан, али сам уз то опет од крви и меса. А кад око угледа те Ваше небесне дражи, онда срце постане њихов роб и не мударује више. Ја увиђам, да Вам се овакав мој говор мора чинити необичан: али, госпођо, било шта било, ја нисам анђео; па ако осуђујете ову моју изјаву, а Ви кривите Ваше примамљиве дражи. Од кад их видех, како блистају надземним сјајем, од онда постадосте Ви господарица моје душе; неисказана љупкост Вашег божанственог погледа савладала је отпор, којим се упињало моје срце; она је обрвала све, и посте, и молитве, и сузе, она је обратила све моје жеље к Вашим дражима. Моје очи и моји уздисаји рекли су Вам то већ хиљаду пута; а само да Вам то још боље објасним, ево сад се служим и говором. Па ако мало милостивијом душом погледате на патње Вашег најпонижнијега роба; ако ме Ваша добрета буде хтела утешити, и хтедне се спустити до мог ништавила: — онда, ох онда ћу Вам, слатка лепотице, на свагда бити одан, као што још нико био није. Ваша част не излаже се са мном никаквој порузи; од мене се немате бојати никаквих неприлика. Сви они дворски милосници, за којима жене лудују, то су букачи својим делима, а хвалише својим речима; непрестано се размећу својим успесима; сваку љубазност они одмах раструбе; и њихов проливени

језик, у који се полагала вера, обесвећује олтар, где им је срце жртве приносило. Али људи, као што смо ми, букте пламеном скривеним, и у њих је тајна за свагда закопана. Наша брига о свом добром гласу за све и сва јемчи јараници; стога свака, која се одазове нашем срцу, та само зна шта је љубав без извиканости и уживање без презања.

Елмира. Само Вас слушам, како говорите; и Ваша ми се речитост јавља у доста крпким изразима. А зар се Ви не бојите, да ми се нешто прохте, да испричам своје мужу о том љубавном жару, па да ненадно сазнање о такој љубави не поремети његово пријатељство према Вама?

Тартиф. Ја знам, да сте Ви одвише милостива срца, и да ћете се смиловати мојој дрскости; да ћете одбити на људску слабост све ове заносе жарке љубави, која Вас ето вређа; да ћете, кад саму себе посмотрите, и о томе расудити, да човек није крив, што није слеп, и што је од крви и меса.

Елмира. Друге би ову ствар узеле можда друкчије; али ја хоћу да покажем, како умам гдешто и прећутати. Ово, што се збило, нећу причати свом мужу; али у накнаду за то иштем од Вас ово: да сасвим отворено и без икаква шеврдања настојите, да се Маријана уда за Валерија; а Ви да се сами одречете оне неправедне моћи, која хоће туђим добром да задовољи Ваше прохтеве, и да...

ЧЕТВРТА ПОЈАВА

Елмира, Дамис, Тартиф.

Дамис (изиђе из собице). Не, госпо, не; то треба да се прочује. Ја сам био овде у овој собици, одакле сам могао све чути. Као да ме је сам Бог довео овамо, да сметем охолост једног издајника, који ми пакости, и да ми укаже пут, како да се осветим његову ли-

цемерству и његовој безочности, те да отворим очи свом оцу, откривши му душу овога њиткова, који Вама љубав изјављује.

Елмира. Не тако, Дамисе; доста ће бити, ако се овим опамети, и ако се потруди, да заслужи милост, коју му оброчем. Кад сам му већ оброчла, не гоните ме, да поричем. Мој обичај није одмах надати вику; паметна жена смеје се оваким будалаштинама, и никада не пуни мужевљеве уши.

Дамис. Ви имате своје разлоге, да тако чините; а ја опет имам своје, да чиним друкчије. Њега хтети штедети била би права лудост; доста се већ пута мој праведни гњев морао повлачити испред безочне обести овога молибога; доста је нереда он потпирио у нашој кући. И сувише дуго влада овај лисац над мојим оцем, и прави сметње мојој и Валеријевој љубави. Треба смрсити конце овој невери; а сам ми Бог ствара за то згодан начин. За ову прилику ја сам Богу захвалан, а сувише је згодна, на нећу да је пропустим: ја бих заслужио, да ми је Бог одузме, кад ми је даде, а ја се њом не бих користио.

Елмира. Дамисе...

Дамис. Немојте, молим Вас; ја ово морам учинити. Душа ми се сад топи од радости; Ваше речи не могу ме склонити, да се одречем тог задовољства, да му се осветим. Без икаква одгањања идем да свршим ствар; а ево ми баш и згоде за то.

ПЕТА ПОЈАВА

Оргон, Елмира, Дамис, Тартиф.

Дамис. Ево нас да поздравимо, оче, Ваш долазак причањем сасвим нове пригоде, које ће Вас јако изненадити. Вама се лепо враћа за све Ваше миловање; овај се господин прекрасно одуђује Вашем пријатељству. Сад је избило на видик, од куд је она

његова велика усрдност према Вама. Он није ништа мање предузео, него да Вас обешчати. Ја сам га овде затекао, где мајку вређа изјавом грешне љубави. Она је благе нарави, и њено одвише племенито срце хтеде, по што по то да то притаји; али ја не могу гледати кроз прете толикој безобразности, и држим, да је, прећутати Вам је, толико исто, као и увредити Вас.

Елмира. Јест, ја држим, да никад не ваља којекаким таштинама бунити мир мужевљев; да од тога не зависи ни мало наша част, и да је довољно, кад се ми умемо саме одбранити. Овако, ја мислим; и Ви, Дамисе, није требало оцу ништа да кажете, ако само имате довољно вере у мене. (Оде.)

ШЕСТА ПОЈАВА

Оргон, Дамис, Тартиф.

Оргон. О, Боже мој! Шта ја то чух? Може ли то бити?

Тартиф. Јест, брате слатки, ја сам неваљалац, кривац, несрећни грешник, пун порока, ја сам највећи безбожник, што га је икад на свету било. Сваки је тренутак мог живота претрпан гнусобом; цео живот мој само је једна хрпа грехова и скаредности; и ја видим, да Бог сам, да би ме казнио, хоће да ме ојади овом приликом. Нека ме слободно окривљују, да сам ма какво зло учинио, далеко је од мене свака охоло помисао, да се браним. Верујте све, што Вам кажу, наоружајте свој гњев, и као зликовца отерајте ме из Ваше куће: ма колико срамно било то за мене, ипак сам још више заслужио.

Оргон (своме сину). Издајниче, и ти се усуђујеш твојим лажима каљати чистоту његове врлине?

Дамис. Како? Зар да Вам претворним пренемањем овај лицемер опет замаже очи...

Оргон. Гути, куго проклета!

Тартиф. Ах! Пустите га само, нека говори; Ви га неправо карате; боље бисте учинили, кад бисте веровали његовим речима. А и зашто да ми будете још и у оваквој прилици наклоњен? Па онда, можете ли Ви баш знати, шта се све у мени крије? Зар Ви верујете, драги брате, мојој спољашности? Да ли по ономе, што на мени видите, хоћете да ме држите за бољег, него што сам? Не, не; Вас обмањује мој изглед; ја, на жалост, нисам ни налик на оно, што се о мени мисли, да сам. Цео свет ме држи за добра човека; а истина је права, да ја не вредим ништа. (Окрене се Дамису.) Тако је, сине мој, говорите само; грдите ме неверником, бесрамником, пропалицом, крадљивцем, убицом; затрпајте ме још гнуснијим именима: ја Вам се нећу ни мало опирати, ја сам их заслужио; и ја ћу ево на коленима сносити сву ту поругу као казну, коју сам грешним својим животом заслужио. (Клекне.)

ОРГОН (Тартифу.) Драги брате, та то је и сувише! (Дамису.) Твоје срце још не попушта, издајниче?

ДАМИС. Шта? Зар Вас његове речи дотле могу завести, да...

ОРГОН (подиже Тартифа). Ћути, обешечаће! — Драги брате, та устаните, молим Вас! — (Сину.) Бруко једна!

ДАМИС. Зар још можете...

ОРГОН. Ћути!

ДАМИС. Пући ћу од јада. Шта? Зар да допустим...

ОРГОН. Рекнеш ли још само једну реч, свега ћу те испребити.

Тартиф. Драги брате, тако Вам имена Божјег, немојте се љутити! Радије ћу подносити и најгрђу муку, него да га због мене ма и претом дирнете.

ОРГОН (своје сину). Незахвални деране!

Тартиф. Пустите га с миром. Ако је потребно, ево ћу на коленима да му измолим Вашу милост... (Клекне.)

ОРГОН (клекне такође, и загрли Тартифа). За Бога! Шта радите, драги брате? (Своје сину.) Ниткове! Видиш ли, колико је добар?

ДАМИС. Дакле...

ОРГОН. Мир!

ДАМИС. Шта? Зар ја да...

ОРГОН. Мир, кад ти кажем! Знам добро, какав је повод, што га нападаш. Ви га сви мрзите; сад сте се сви окомили на њега, и жена, и деца, и слуге. Безочно се покушава све и сва, само да отргну од мене овог светог човека. Али што се они већма упињу, да га одавде изгоне, тим ћу се ја већма побринути, да га овде што јаче задржим. С тога ћу се пожурити, да му што пре дам кћер, како бих тим сузбио обест целе своје породице.

ДАМИС. Зар је нагнати да пође за њега?

ОРГОН. Да како, издајниче, и то још вечерас, да сви побесните од муке. Јест! Ја вам пркосим свима; хоћу да вам покажем, да сам овде ја господар, и да сви морате мене слушати. А сад, одмах да си све порекао; с места да клекнеш преда њ, ниткове, да га молиш за опроштај!

ДАМИС. Шта? Ја? Овог ниткова, који је својим лажима...

ОРГОН. Ха! Ти се још противиш, угурсузе? Ти га још вређаш? — (Тартифу.) Батину! Батину овамо! Немојте ме задржавати! (Своје сину.) Одмах овога часа торњај се из моје куће, и да се ниси више усудио прећи преко мог прага!

ДАМИС. Добро, ја идем; али ћу...

ОРГОН. Иди ми с очију, одмах! Ја те искључујем из наследства; ја те проклињем.

(Дамис одс.)

СЕДМА ПОЈАВА

Оргон, Тартиф.

ОРГОН. Онако ружити једну благочастиву душу.

Тартиф. О Боже! Не упиши му у грех ову тугу, коју ми задаје. (Оргону.) Да знате, како ми је тешко, кад видим да ме код мог брата хоће да оцрне...

ОРГОН. На жалост, тако је!

ТАРТИФ. Кад само помислим на ту незахвалност, одмах ми страшне муке спопадну душу... ја се згорим... срце ми се стегне, па не могу да говорим, чини ми се да ћу сад издахнути.

ОРГОН (сузама обливен три на врата, па која је Дамис изишао). Угурсузе! Сад се кајем, што сам се на те смиловао, што те нисам одмах ту на месту смождио. (Тартифу.) Приберите се, драги брате, и немојте се једити.

ТАРТИФ. Прекинимо, прекинимо овај немили разговор. Већ видим, од колике сам сметње у овој кући, и опајам потребу, слатки брате, да из ње што пре изиђем.

ОРГОН. Шта? Та Ви се шалите?

ТАРТИФ. Овде ме сви мрзе, и видим, како траже, да опадну код Вас моју безазленост.

ОРГОН. Што Вас то тишти? Ви видите, да их моје срце не слуша.

ТАРТИФ. Али они јамачно неће одустати; и оним истим доставама, што их сада сузбијате, можда ћете другом приликом поверовати.

ОРГОН. Не, драги брате, нећу никада!

ТАРТИФ. Ах, слатки брате, жена може врло лако да за собом повије срце мужевљево.

ОРГОН. Не, не!

ТАРТИФ. Допустите ми, да се одавде што пре уклоним, те да им одузmem сваки повод, да ме овако нападају.

ОРГОН. Нипошто, Ви ћете овде остати; о главу ми је.

ТАРТИФ. Онда се ја морам жртвовати. Али ипак, кад бисте Ви хтели...

ОРГОН. Ах!

ТАРТИФ. Нека буде: не говоримо више о том. Али сад знам, како ће требати од сад да се понашам. Част је нежна ствар, и пријатељство ми налаже, да предупредим оговарања и не дам повода зазору. Ја ћу се уклањати од Ваше жене, и Ви ме нећете никад видети...

ОРГОН. То не; баш свима у пркос треба да је похађате. Највеће ми је уживање да наједим цео свет; ја баш хоћу, да Вас у свако доба виде с њоме. То још није све: да им свима још већма напркосим, хоћу да ми Ви будете једини наследник; сад одмах идем, да Вам по свим законским прописима уступим све своје имање. Дobar и искрен пријатељ, кога примам за свог зета, много ми је милији и од сина, и од жене, и од родитеља. Примате ли ово што Вам предлажем.

ТАРТИФ. Нека буде воља Божја у свему!

ОРГОН. Сиромах! Идем, одмах, да све препишем на њега, а завист нека свисне од једа!

(ЗАВЕСА ПАДА)

ЧЕТВРТИ ЧИН

ПРВА ПОЈАВА

Клеанат, Тартиф.

Клеанат. Тако је, цео свет говори већ о томе, верујте ми ово што вам кажем. Хука бука, што се дигла услед тога, баш Вас ни мало не дичи. С тога врло згодно пристаје што сам Вас задесио, господине, да Вам у две три речи чисто и јасно кажем, како о том мислим. Ја нећу, да потанко испитујем, шта се све говори; ја прелазим преко тога, и замишљам најгори случај. Узмимо, да се Дамис није добро владао према Вама, и да Вас је ни крива, ни дужна оптужио: зар приличи хришћанину, да не опрости увреду, и да не угуши у свом срцу сваку жељу за осветом? Можете ли допустити, да због Ваше свађе син буде изгнан из очина дома? Ја Вам опет кажем, а говорим Вам сасвим искрено, да се и мало и велико тим саблажњава; а Ви, ако ми верујете, гледаћете, да све изравнате, и нећете терати мак на конац. Принесите Богу на жртву сав свој гњев и помирите оца са сином.

Тартиф. Ох Боже! та ја бих то сврсрдно учи-нио; ја, господине, нисам нимало киван на њега; ја му све праштам; ништа му не замерам, и желео бих Бог зна како, да му помогнем: али небески интерес то не допушта, јер, ако се он врати дома, онда мо-рам ја из куће. После онаког његова нечуведеног по-ступка, сусрет нас двојице изазвао би саблазан: Бог зна, шта би све о томе свет мислио! Пригова-рало би ми се, да је то нека моја политика: свуда би се рекло, да се ја, знајући да сам крив, чиним милосрдан према оном, који ме оптужује; да га се ја бојим, па га зато штедим, да бих га испод руке приволео на ђутање.

Клеанат. Ви нам ту потурате неке шарене из-говоре; сви су Ваши разлози, господине, натегнути. Што се Ви уносите за заступника небеских интереса? Зар је то небо спало на нас, ако хоће да казни кривца? Оставите Ви то, оставите самом небу, да се брине о својим осветама, а Ви се старајте само, како ћете по Божјој заповеди праштати увреду; а кад Ви будете извршивали узвишене Божје заповеди, онда шта Вас је стало, како ће људи мислити о Вама? Шта? Зар сићушни обзири на оно, што ће свет рећи, да спрече славу добра дела? Не, не; чинимо увек оно, што Бог заповеда, па никаквом другом бригом не бунимо душу нашу.

Тартиф. Ја сам већ казао, да му моје срце пра-шта, и тим сам извршио оно, што Бог заповеда; али Бог не заповеда, да ја с њиме заједно живим после данашње саблазни и увреду.

Клеанат. А заповеда ли Бог, господине, да угађате пукој ђуди његова застрашеног оца, па да примите од њега на поклон имање, на које Ви не-мате никаква права?

Тартиф. Ко мене зна, тај неће ни помислити, да сам то учинио од лакомства. За мене нема примаме све благо овога света; његов варљиви блесак не за-сењује моје очи. А што сам ипак одлучио, да при-ним од оца намењени ми поклон, то је, да Вам истину

кажем, само с тога, што се бојим, да цело ово имање не зграбе злочесте руке; да се при деоби не нађе таквих наследника, који ће то употребити на грешне сврхе, а не на славу Божју и на добро свог ближњег, као што сам ја наумио.

Клеанат. Хе, господине мој, нека Вас не мучи та нежна зебња, која може учинити, да законити наследник на Вас зажали. Пустите га, без толиког Вашег уплетања, нека он на своју главу прими своје имање. Помислите, да је боље, ако га он и рђаво употреби, него да се Вама приговара, како сте отели оно, што је његово. Ја се само чудим, како Вам је образ могао поднети таку понуду. Има ли истинска побожност какво год правило, које учи пљачкати законитог наследника? А ако је с неба у Ваше срце усађена неоодољива одвратност, да живите с Дамисом заједно, онда не би ли било упутније, да се, као увиђаван човек, Ви својевољно уклоните одавде, него трпети, да се, против сваког разлога, син ове куће прогања због Вас? Верујте ми, господине, Ви каљате свој образ...

Тартиф. Сад је три часа и по, господине: неке побожне дужности позивају ме горе, с тога ми опростите, што Вас морам оставити. (Оде.)

Клеанат (сам). Тако!

ДРУГА ПОЈАВА

Елмира, Маријана, Клеанат, Дорина.

Дорина (Клеанту). О господине, заузмите се за њу с нама заједно: њена душа трпи самртне муке; она очајава, јер је отац закључио, да се вечерас потпише њен брачни уговор. Он ће одмах доћи. Сјединимо наше труде, молим Вас, не бисмо ли како, вештином или силом, поколебали ту несрећну намеру, која нас је све збунила.

ТРЕЋА ПОЈАВА

Оргон, Елмира, Маријана, Клеанат, Дорина.

Оргон. А, баш ми је мило, што вас застадох тако заједно. (Маријани.) Ја ти доносим нешто у овоме уговору, што ти неће бити неправо; а ти већ знаш, шта то може бити.

Маријана (клеки пред Оргона). Оче, тако Вам Бога, који види моју тугу, таком Вам свега, што Вам је на свету најдраже, ублажите мало очинска права и не иштите од мене, да Вас и сад послушам. Тим немилостивим законом не доводите ме дотле, да се Богу тужим за оно, што Вам дугујем; и овај живот, оче, што ми га дадoste, немојте ми сами унесрећити. Кад ми већ одузимате слатку наду, којом сам се до сад заносила, да могу поћи за онога, кога љубим, онда Вас ево на коленима молим, избавите ме бар од те невоље, да морам поћи за онога, кога се грозим! Крајњом употребом своје очинске власти нада мном немојте ме гурати у очајање.

Оргон (хоће да сакрије своју разнеженост). Буди храбра, срце моје! Отреси се те људске слабости!

Маријана. Што га тако јако волите, то ме ни мало не боли. Волите га колико Вам драго, поклоните му цело своје имање, па, ако ни то није доста, додајте му и моје материнство. Ја радо пристајем на то и уступам Вам све што имам; само не иштите да подам још и себе саму, него допустите ми, да у ком манастиру испоснички пробавим тужне дане, које ми је Бог одмерио.

Оргон. Ето ти! Одмах хоће да се калуђере, чим се отац противи њиховим љубавним прохтевима. Устани! Што се више опире против њега твоје срце, тим више ћеш имати прилике да стекнеш заслуга. Ти треба да укротиш своје страсти овом удабном; па сад немој више да ми пробијаш главу којечиме.

Дорина. Али како то...

ОРГОН. Ви да сте ђутали. Разговарајте Ви с Вашом приликом; а овде Вам просто забрањујем, да прословите и једну реч.

КЛЕАНАТ. Кад би ти хтео да чујеш какав добар савет...

ОРГОН. Драги шураче, твоји су савети врло мудри; они су добро смишљени, и ја их врло јако ценим; али ми нећеш замерити, што их не могу послушати.

ЕЛМИРА (Оргону). Гледајући ово што се збива, ја просто не знам шта да кажем, само се морам крстити и чудити твојој заслепљености. Колико те он завео и залудео, кад нас ти још утерујеш у лаж о ономе, што се данас догодило!

ОРГОН. Ја верујем оно, што видим. Знам ја, да ти повлађујеш ономе моме неваљалом сину; зато ниси смела ни да га у лаж утераш, кад хтеде онако да обеди овога јадног човека. Најпослед, нисам ни с тога веровао, што си била одвише мирна; а да је било што у ствари, ти би морала бити мало друкчије узбуђена.

ЕЛМИРА. Па зар на неку просту изјаву љубавног наступа треба одмах наша част да се силно на-костреши? И зар се ономе, који је салеће, не може одговорити друкчије, него само ватром из очију и грдњом из уста? Ја се на онакве изјаве само насмејем, и нисам за то, да се одмах начини хука бука. Ја волим да се с благошћу покажемо поштене, а никако се не слажем с оним крутим дивљакињама, чије је поштење наоружано ноктима и зубима, да људима за сваку реч лице изгребу. Сачувао ме Бог такве мудрости! Ја хоћу врлину, али без дивљаштва; држим, да за отискивање љубавника није ништа слабије једно: не! с поносном хладноћом изречено.

ОРГОН. Најпослед мени је ствар позната, и ја се не дам заводити.

ЕЛМИРА. Још један пут, ја се дивим тој ванредној слабости. А шта би ми одговорило то твоје

неверовање, кад би се ти својим очима уверио, да су ти истину казали?

ОРГОН. Својим очима?

ЕЛМИРА. Да!

ОРГОН. Којешта!

ЕЛМИРА. Али шта, ако удесим начин, да све видиш својим рођеним очима?

ОРГОН. То су празне речи.

ЕЛМИРА. Боже, да чудна човека! Али одговори ми бар на ово: ја не иштем, да нам верујеш; али узмимо, да ти ја нађем zgodно место, одакле би ти могао све јасно видети и све чути, шта би ти онда рекао о том твом поштеном човеку?

ОРГОН. У том случају рекао бих, да... Не бих рекао ништа, јер то не може бити.

ЕЛМИРА. Твоја заблуда траје већ сувише дуго, и ја не могу отрпети, да ме осуђујеш као лажљивицу. Треба само шале ради и без ичега озбиљнијег, да се сам увериш о ономе, што ти је достављено.

ОРГОН. Па нека буде. Хватам те за реч. Видећемо твоју умешност и како ћеш испунити своје обећање.

ЕЛМИРА (Дорци). Дозови га овамо!

ДОРИНА (Елмири). Он је препреден; по свој прилици тешко ћете га моћи заварати.

ЕЛМИРА (Дорци). На против; љубавници је лако преварити љубавника; а самољубље је склоно да само себе обмањује.

ДОРИНА (оде).

ЕЛМИРА (Клеанту и Маријани). А ви нас оставите!

(Клеанат и Маријана оду.)

ЧЕТВРТА ПОЈАВА

Елмира, Оргон.

ЕЛМИРА. А сад примаћемо овај сто, а ти се подвуци пода н.

ОРГОН. Како?

ЕЛМИРА. Потребно је, да се добро сакријеш.

ОРГОН. Али зашто под овај сто?

ЕЛМИРА. Ах, за Бога, послушај! Ја сам све смислила, што треба, и ти ћеш после пресудити, је ли добро било. Подвучи се под сто, кад ти кажем, па ту припази добро, да те нико не може ни видети, ни чути.

ОРГОН. Заиста је ово од мене и сувише попуштљивости; али хоћу да видим, како ћеш проћи с твојим умишљајем.

ЕЛМИРА. Надам се, да ћеш бити са мном задовољан. (Оргону, који се већ подвучао под сто.) Ја се сад лаћам врло тугаљива посла, али немој да те то ма и најмање саблазни. Што год будем рекла, треба да ми је све допуштено, јер то је само зато да те уверим, као што сам ти обећала. Ја ћу бити с њим љубазна, јер само тако моћи ћу скинути образину оној претворној души; ја ћу повлађивати безобразним жељама његове љубави, и нећу се опирати његовој продржљивости. А пошто то бива само тебе ради, и да га што боље тиме сметем, што ћу се учинити, као да се његовим жељама одзивам: то ћу ја одмах престати, чим се ти увериш, и све ће ићи само донде, докле ти усхтепш. Твој ће посао бити, да зауставиш његов помамни жар, кад будеш мислио, да је томе време, и да штедиш своју жену, како ме не би изложио дуже, него што буде потребно, да ти се отворе очи. То су твоји интереси, и ти ћеш бити над њима господар, и... Ево га већ. Држи се добро и пази да се на време појавиш.

ПЕТА ПОЈАВА

Тартиф, Елмира, Оргон (под столом).

Тартиф. Речено ми је, да желите овде са мном разговарати.

ЕЛМИРА. Тако је. Имам нешто поверљиво да Вам саопштим. Али заборавите најпре она врата, и разгледајте свуда, да ко опет не наиђе. (Тартиф забравља врата и врати се.) Онаква незгода, као што је мало пре имадосмо, сад нам заиста није од потребе. Онако још не знам, да је ико живи био изненађен. Дамис ме је страшно поплашио ради Вас, и Ви сте могли видети, како сам се трудила, да га одвратим од оне његове намере и да га утишам у његову беснилу. Признајем, да сам била тако јако збуњена, да ми није на ум пало, да га у лаж утерујем: али, хвала Богу, овако је још боље, и сад смо сасвим безбрижни. Поштовање, које Ви уживате, срећно је растерало буру, и мој муж неће на Вас никад више посумњати. Да бисмо могли боље пркосити злим језицима, хоће он, да будемо од сад свагда заједно. С тога ево смем овде с Вама бити сама у затвореној соби, без страха од ичијег прекора; и то ме храбри, да Вам откријем срце, које је можда и сувише попустљиво према Вашој љубави.

ТАРТИФ. Госпођо, мало ми је потешко, да разумем такав говор, јер мало пре говорили сте сасвим друкчије.

ЕЛМИРА. Ах! Ако се Ви због онога мога устезања љутите, онда врло мало познајете женско срце! Како мало Ви разумете, шта оно хоће да каже, кад видите, да се онако слабо брани! У онаквим тренуцима свагда се наша стидљивост одупире изјавама нежних осећаја. Ма колико да је оправдана љубав, што нас мори, ми се свагда ипак помало стидимо, да то признамо. Испрва се бринимо; али се види већ по самој одбрани, да се наше срце предаје; види се, да се нашим жељама само наша уста противе, и да се онаквим устезањем све обриче. Ово је без сумње сасвим слободно признање, које се слабо осврће на нашу стидљивост. Али, — кад сам се већ изрекла — помислите, бих ли ја онолико настојавала, да Дамиса задржим, бих ли ја онако мирно саслушала целу изјаву Ваше љубави, бих ли се ја у свему онако понашала, кад у Вашој изјави не би ничега било, што

би ми се допадало? И кад сам Вас гонила, да одустанете од женидбе, која Вам беше понуђена, шта сте друго могли разабрати из тог наваљивања, до то, да има неког, ко спрам Вас није равнодушан, и коме не би право било, да се тим мрским браком подели оно срце, које цело за себе тражи?

Тартиф. За ме је, госпођо, највећа милина, што слушам ове речи из тако милих уста; оне као мед разливају по свим мојим чулима такву сласт, какву још нигда окусио нисам. Моја је највећа срећа, ако сам Вам угодан; моје је блаженство, одазвати се Вашим жељама. Али моје срце иште од Вас допуштење, да сме мало и посумњати о својој срећи. Може се и то мислити, да су те речи тако лепо удешене, само да ме склоне на одбијање брачне везе, која ми се нуди; и ако Вам се смем отворено изјаснити, ја се не могу поуздати у те слатке речи, док ми стварнији докази, за којим ја уздишем, не би потврдили све што ми казасте, како би се у моју душу усадила постојана вера у Вашу нежну доброту према мени.

Елмира. (пошто се накашље, да би опоженула свога мужа.) Шта? Зар ви хоћете одмах да јуришите и од једном да исцрпите све љубавне нежности? С највећом сам се муком одлучила на најнежније признање, а Вама то још није доста? Зар се тек онда Ви можете задовољити, кад не буде ништа више преостало да тражите?

Тартиф. Што се ко мање удостојио некога уживања, тим му се мање сме надати. Нашим чежњама нема у речима лека. Врло лако сумња човек о својој срећи, па зато хоће да је ужива, пре него што ће јој веровати. Ја, који знам добро, да не заслужујем Вашу наклоност, сумњам, да ће толико срећна бити моја дрскост; с тога ништа нећу веровати, госпо, док стварно не уверите моју љубав.

Елмира. О, Боже мој! Ваша је љубав прави тиран! Каквом ми страшном забуном она растрже душу! Каквим бесом она покорава срца и преко граби оно што жуди! Шта? Зар се не може човек одбра-

нити од Вашег наваљивања, и не остављате ми времена, ни да одахнем?

Тартиф. Али, ако заиста благим оком гледате моју оданост, зашто ми ускрађујете поуздана сведочанства о томе?

Елмира. Али како да пристанем на оно, што Ви хоћете, а да се не огрешим о Свевишњег, о ком Ви увек говорите?

Тартиф. Ако нема ничега другог, што се мојим жељама противи, него само Свевишњи, онда је за ме маленкост, да уклоним ту препону; тога ради не мора се устезати Ваше срце.

Елмира. Али су ме толико плашили казном Божјом!

Тартиф. Ја Вам могу разгонити то детињасто страховање, госпо, јер ја знам, како се уклањају таква премишљања. Бог нам заиста забрањује нека уживања; али опет има начина, да се с Богом све подеси. Има једна наука, која, према разним потребама, развличу нашу савест и исправља зло у нашим делима, чисто-том у нашим намерама. У овим тајнама, госпо, ја ћу Вас већ поучити; Ви треба само да се предате мом вођству. Задовољите моју жељу, и не бојте се ничега; ја Вам за све одговарам и примам грех на себе. (Елмира кашље јаче.) Ви јако кашљете, госпо!

Елмира. Јест, јако ме мучи.

Тартиф. Ево узмите мало сока од господина биља?

Елмира. Ово је упоран назеб; ту не помажу сви сокови овога света.

Тартиф. То је заиста непријатно.

Елмира. У највећој мери непријатно.

Тартиф. Најпосле, Ваше је премишљање врло лако растерати. Ви поуздано знате, да ће све остати највећа тајна, а зло је само у извиканости. Саблажњавати свет то је зло, а грешити у потаји није никакав грех.

Елмира. (накашље се још један пут и ауци руком о сто.) Видим већ, да Вам морам попустити; морам пристати на све Ваш захтеве; увиђам да не могу захтевати и спокојство

душе, кад сам се одлучила, да будем Ваша. То је непријатно, кад се дотле дође, и ја против своје воље прелазим ту међу; али кад се ко узјогуни, да ме дотле доведе, кад неће да верује, ма шта му ја казала, и захтева доказе, који би га јаче уверили, онда се морам одлучити, да га задовољим. Ако у овом задовољавању има какве кривице, тим горе по онога, који ме на то приморава; кривица није моја.

Тартиф. Да, да, госпођо, ја примам све на себе, и цела ствар...

Елмира. Ошкрините врата, и погледајте, молим Вас, да није ту у ходнику мој муж.

Тартиф. А шта да се још и о њему бринете? Међу нама буди речено, њега можете вући за нос, како Вам је воља. Он ће још да се дичи тиме, што смо ми заједно, јер ја сам га тако наврио, да не верује више ни својим очима.

Елмира. Ништа за то. Обиђите мало, молим Вас, и разгледајте добро све унаоколо. (Тартиф одла.)

ШЕСТА ПОЈАВА

Оргон, Елмира.

Оргон (извуче се испод стола). Е, сад видим, да је то гадан човек! Не могу да се разаберем, тако ме је све то утукло.

Елмира. Шта? Сувише брзо излазиш! Ти нама ништа не верујеш. Иди опет под сто, још није време; сачекај до краја, да све несумњиво видиш; немој се ослањати на проста нагађања.

Оргон. Не, не, оваквог неваљалца нема ни у самом паклу.

Елмира. О Боже! Не ваља тако олако веровати. Чекај да се најпре потпуно увериш, па тек онда пресуђуј; немој само наглити, да се случајно не превариш.

(Оргон се сакрије за Елмиру.)

СЕДМА ПОЈАВА

Тартиф, Елмира, Оргон.

Тартиф (не види Оргона). Све припомаже, госпо, мом уживању. Прегледао сам све ове одаје; нема нигде живе душе; и моје је усхићено срце...

(Док се Тартиф приближује раширеним рукама, да загрли Елмиру, она се измакне на страну, а Тартиф спаси Оргона.)

Оргон (задржи Тартифа). Само полако! Сувише Вас је обузела љубавна ватра; Ви не треба да будете тако страсни. Ах, ах! Поштена душо, тако ме обмањујете! Како Ви брзо подлежете искушењу! Жените се мојом кћером, а заводите моју жену! Дуго сам двоумио, је ли оно права збиља, па сам све ишчекивао, кад ћете окренути друкчије; али сад не тражим још јачих доказа: ови су ми довољни, нећу више никаквих других.

Елмира (Тартифу). Све је ово против моје ђуди, што сам сад учинила; али шта ћу, кад сам морала с Вама тако поступати.

Тартиф (Оргону). Шта? Ви бисте још могли веровати...

Оргон. Доста, нећу никакве ларме. Чистите се одавде, и то без икаква одлагања.

Тартиф. Моја је намера...

Оргон. Прошло је време таквим разговорима. Одмах с места да сте изишли из моје куће!

Тартиф. Ви треба да излазите одавде, Ви, који говорите, као да сте Ви господар! Кућа је моја, и ја ћу Вам показати, да сте узалуд прибегли овом подлом лукавству, само да приметите кавгу са мном; показаћу Вам, да вређајући ме нећете постићи оно што хоћете; да ја могу осрамотити и казнити варалице, осветити небеске интересе, који се овде тлаче, и нагнати на кајање оне, што хоће да ме терају из ове куће! (Одла.)

ОСМА ПОЈАВА

Елмира, Оргон.

ЕЛМИРА. Какав је то говор? Шта хоће он тим да каже?

ОРГОН. Вере ми, збуњен сам, и није ми до смеха.

ЕЛМИРА. Како то?

ОРГОН. По његовим речима сад видим, колико сам погрешно; мучи ми душу пренос мога имања.

ЕЛМИРА. Пренос!

ОРГОН. Да. То је већ свршена ствар. Али има још нешто, што ме узнемирује.

ЕЛМИРА. А шта је то?

ОРГОН. Чућеш. Морам хитати, да видим, је ли још горе нека кутија!

(ЗАВЕСА ПАДА)

ПЕТИ ЧИН

ПРВА ПОЈАВА

Оргон, Клеанат.

КЛЕАНАТ. Камо се тако журиш?

ОРГОН. Не знам ни сам.

КЛЕАНАТ. Требало би, чини ми се, да се најпре посаветујемо, шта да се ради у овој неприлици.

ОРГОН. Она ме кутија сасвим збунила. Због ње очајавам више, него због свега осталог.

КЛЕАНАТ. Мора бити, да се у тој кутији крије нека важна тајна.

ОРГОН. То је аманет, што ми је као највећу тајну поверио Аргас, мој бедни пријатељ. Кад оно мораде бежати, он мене изабра, да му то чувам. Ту су неке хартије, као што ми рече, од којих му зависи имање и живот.

КЛЕАНАТ. Па како си их могао оставити у туђим рукама?

ОРГОН. То је било с тога, што ме савест мучила због тих хартија. Ја онда поверим тајну оном издајнику; а он ме својим разлозима наведе, да њему предам кутију на чување, како би за случај какве истраге имао начина, да се извучем из клопке, јер

бих се могао с мирном савешћу заклети против истине, да те хартије нису у мене.

Клеанат. Ружно си насео, као што ми се види. То уступање имања и то поверавање хартија, то је све било врло лакоумно, да ти истину кажем. С таквим залогома у руци може с тобом радити шта хоће; зато није било упутно терати га из куће, кад те он тако подсео; ваљало је потражити кавав блажији излаз.

Оргон. Али како да се под онако лепом побожном спољашности може крити онако дволично срце, онако погана душа? А ја, који сам га примио као просјака... Али сад је томе крај. Од сад нећу да знам за те богомољце; од сад ћу да их се чувам као живе ватре, и према њима бићу гори од самог ђавола.

Клеанат. Ето ти, како си опет ускипио! Ти не умеш ни у чему да се умериш; твоја памет не држи се никад правога пута; све скачеш из једне крајности у другу. Сад увиђаш своју погрешку, јер си видео, како те је један лажни поштењак обмануо; али, кад хоћеш да се поправиш, зашто да упаднеш у још већу погрешку, те да једном мером мериш и овог лупежа и све поштене људе? Зар с тога, што те је један нитков дрско обмануо варком побожног пренемагања, зар сад морају сви људи бити онакви као што он, и зар нигде више нема ни једног заиста побожног човека? Пустите, нека луде тако мудрују; разликују праву врлину од њеног наличника; немој да се затрчаваш с твојом оценом, и држи се свагда златне средине. Чувај се, што боље можеш, да не општиш варалицу; али опет гледај, да правог побожника не увредиш; него, ако већ мораш упасти у крајност, опет је боље да грешиш на овај други начин.

ДРУГА ПОЈАВА

Оргон, Клеанат, Дамис.

Дамис. Шта, оче мој? Је ли истина, да Вам онај нитков прети? Да је он у срцу свом могао угу-

шити захвалност за толика Ваша добротинства и да његова гадна подлост од Ваше доброте гради себи оружје против Вас?

Оргон. Тако је, сине. То и јест, што ме тако јако боли.

Дамис. Пустите само мене, оба ћу му ува одрезати. Не треба узмицати испред његове безочности. Мој ће посао бити, да Вас једним махом од њега ослободим; а да се све сврши, као што треба, морам га умлатити.

Клеанат. Ето ти, тако говоре сви млади људи! Полако, синко, полако; умери малко ти твоју ватру. Ми живимо под таквом владом и у таквом времену, где насилници не пролазе добро.

ТРЕЋА ПОЈАВА

Госпођа Пернелова, Оргон, Емира, Клеанат,
Маријана, Дамис, Дорина.

Госп. Пернелова. Шта је то? То су све за мене страшне тајне!

Оргон. То су, мајко, новости, које сам својим очима видео; то ми је плата за моје пријатељство. Примам у кућу човека, који је у беди и невољи; гостим га и држим га као рођеног брата; обасипам га сваки дан новим добротинствима; дајем му кћер и уступавам му све што имам: а он, издајник и подлац, у исто време наговара ми жену на неверство; па још му ни та подлост није доста, него ми сад безочно прети мојим рођеним добротинством и хоће да ме упропасти, служећи се оружјем, којим га је наоружала моја заслепљена доброта. Хоће да ме сад отера с мог имања, и да ме сведе у оно стање, из ког сам га ја извукао.

Дорина (подругљиво). Кукаван човек!

Госп. Пернелова. Сине, ја никако не могу веровати, да је он хтео извршити тако гадно дело.

Оргон. Како то?

Госп. Пернелова. Поштеним људима свагда многи завиде.

Оргон. Ама шта хоћете с тим да кажете, мајко?

Госп. Пернелова. Да се у твојој кући живи, како не би требало, и да је познато, како њега сви у кући мрзе.

Оргон. Али шта има та мржња с оним, што сам Вам рекао?

Госп. Пернелова. Сто пута сам ти говорила, док си још мали био: врлина је на свету увек гоњена; завидљивци умиру, али завист не умире нигда.

Оргон. Али каква посла има тај разговор с данашњим догађајима?

Госп. Пернелова. Мора да су ти сковали сто којекаквих лудих прича о њему.

Оргон. Већ сам Вам казао, да сам све својим очима видео.

Госп. Пернелова. Опадаци су свагда пуни натучени свакога неваљалства.

Оргон. Ви ћете ме још наљутити, мајко. Кад Вам кажем, својим сам очима гледао тог смелог грешника.

Госп. Пернелова. Језик опадачки непрестано сипа отров на све стране; од њега се не може ништа одбранити на овоме свету.

Оргон. То значи говорити без икаква смисла. Ама кад Вам кажем, да сам видео, ја видео, својим очима видео, разумете ли, видео? Треба ли да Вам то још сто пута поновим, и да се дерем за четворицу?

Госп. Пернелова. О, Боже, мој! Колико нас пута варају и наше рођене очи! Не ваља свагда судити по ономе, што видимо.

Оргон. Побеснећу!

Госп. Пернелова. Људска је природа одвећ подложна сумњичењу; често се тумачи као зло, оно што је добро.

Оргон. Дакле да тумачим као добро, кад он хоће да загрли моју жену?

Госп. Пернелова. Ако хоћемо да окривимо кога, треба да имамо праведног основа. Требало је да још почакам, па да јасно видиш шта је у ствари.

Оргон. Да почакам, док све јасно видим? До сто ђавола! Да почакам, док... у мало нисам нешто рекао.

Госп. Пернелова. Његова је душа сва обузета најчистијом ревношћу: мени никако не иде у главу, да је он покушавао такве непристојне ствари.

Оргон. Да ми нисте мати, не знам шта бих Вам сад рекао, тако ми је већ догрдило.

Дорина (Оргону). То је сад мило за драго, господине! Пређе не хтедoste Ви нама веровати, а сад се ето Вама не верује.

Клеанат. Ми само губимо време с овим беспослицама, а требало би да се договоримо, шта да се сад чини. Кад онакав нитков прети, онда не ваља дремати.

Дамис. Шта? Зар би он дотле могао терати у својој безочности?

Елмира. Не верујем, да су ти његови насртаји могућни; али је очевидно, колико је он незахвалан.

Клеанат (Оргону). У то се не уздај. Он ће се довити, како да ти науди. Онакви смутљивци умеју и за мању ствар да саплету човека. Још један пут ти кажем: кад си знао, шта има у рукама, није ни по што требало да га тако окупиш.

Оргон. То је истина; али шта ћу? Кад сам видео сву његову издајничку охолост, нисам се више могао умерити.

Клеанат. Ја бих волео, кад би се ти с њиме могао како тако помирити.

Елмира. Да сам знала, какво оружје има он у руци против нас, ја не бих дала повода оволикој узбуни.

Оргон (Дорини, видећи г. Лојала где улази). Шта ће онај човек? Иди, питај га. Сад сам баш расположен како ваља за походе!

ЧЕТВРТА ПОЈАВА

Оргон, Госпођа Пернелова, Елмира, Маријана,
Клеанат, Дамис, Дорина, Господин Лојал.

Госп. Лојал (Дорини, у дну позорнице). Добар дан, драга сејо; молим Вас, пријавите ме господину, имао бих да му нешто кажем.

Дорина. Сад има поседника; не верујем, да ће моћи с ким другим разговарати.

Госп. Лојал. Ја нисам дошао, да овде буди коме досађујем. Мој долазак, мислим, неће му бити неповољан; ја долазим послом, ком ће се он радовати.

Дорина. Како се зовете?

Госп. Лојал. Реците му само, да долазим од господина Тартифа, ради његова добра.

Дорина (приђе Оргону). То је неки складан човек, који долази од господина Тартифа, неким послом, који ће Вам, вели он, бити пријатан.

Клеанат (Оргону). Ваља видети, ко је тај човек, и шта ће.

Оргон (Клеанту). Можда долази, да нас помири. Како да се понашам према њему?

Клеанат. Не треба да покажеш своју озлојеђеност; а ако узговори о погађању, треба га саслушати.

Госп. Лојал (приступи Оргону). Помози Бог, господине! Проклет био, ко Вам злобио, а Бог нек Вам је у помоћи, као што Вам ја желим!

Оргон (тихо Клеанту). Овај љубазни поздрав слаже се с мојим мишљењем; то је већ знак, да се иште споразум.

Госп. Лојал. Цео Ваш дом беше ми увек мио, јер сам ја негда служио у Вашег оца.

Оргон. Господине, жао ми је и молим да ми опростите, што Вас не познајем, и што не знам Ваше име.

Госп. Лојал. Име ми је Лојал, рођен сам у Нормандији, и сад сам судски извршитељ, у пркос завидљивцима. Већ од четрдесет година имам част, буди хвала Свевишњем, отправљати ову службу, часно и поштено. А сад долазим, господине, с Вашим допуштењем, да Вам објавим једну судску одлуку.

Оргон. Шта? Ви долазите...

Госп. Лојал. Молим, само тихо, господине. Ово је само позив, само налог, да иселим одавде Вас и Ваше, да изнесем на поље Ваше покућство, и да начиним места другима, без одлагања и одгађања, као што треба по закону.

Оргон. Ја? Да идем из куће?

Госп. Лојал. Тако је, господине, с Вашим допуштењем. Ова је кућа сад, као што већ знате, својина неоспорна доброг господина Тартифа. Од данас је он власник и господар свих Ваших добара, по гласу уговора, који је овде у мене. Уговор је списан у свему по закону и нема му приговора.

Дамис (г. Лојалу). Заиста, тој безочности нема пара, и ја јој се дивим.

Госп. Лојал (Дамису). Господине, с Вама немам никаква посла, (показује Оргону) него с овим господином; он зна врло добро, шта је дужност поштена човека, па се неће ни најмање противити власти.

Оргон. Али...

Госп. Лојал. Да, господине, ја знам да Ви ни за које благо нећете да будете одметник, него ћете допустити, као поштен човек, да овде извршим оно, што ми је наложено.

Дамис. Господине судски извршитељу, припазите да Вам не ишчибукам ту црну хаљину.

Госп. Лојал (Оргону). Наредите, господине, да Ваш син ћути или да се уклони. Жао би ми било, кад бих приморан био, да напишем тужбу, и да Вас уплетем у парницу.

Дорина (за себе). Овај господин Лојал није ни мало лојалан.

Госп. Лојал. Према поштеним људима ја сам особито пажљив; с тога сам се и примио овог извршења, господине, само да Вам учиним услугу и да Вас обвежем. Иначе је суд могао одредити другога, који не би имао ових обзира према Вама, него би поступио много оштрије.

Оргон. А шта може још горе бити, него кад се људима заповеда, да се селе из своје рођене куће?

Госп. Лојал. Ја ћу да Вам дам времена, господине, и до сутра ћу одложити извршење овога налога. Само ћу доћи вечерас, да преноћим овде с десеторицом мојих људи, без икакве хуке буке. Само форме ради требаће, с Вашим допуштењем, да ми се, пре легања, предаду кључеви од Ваших врата. Моја ће брига бити, да Вас нико у спавању не узнемирава, и да не допустим ништа, што не би било у реду. Али с јутра треба да сте спремни, да се све изнесе одавде до најмање ствари. Моји ће Вам људи помагати, зато сам их и изабрао све снажне, како би Вам били на услузи, док се све не изнесе. Ја мислим, да се већ не може боље поступати; и кад сам ја према Вама овако погодан, то Вас молим, господине, да и Ви такав будете, те да ми ништа не буде на сметњи у вршењу моје званичне дужности.

Оргон (полугласно). Од свег срца дао бих овога часа сто најлепших златника од онога, што ми још остаје, само да га могу онако својски звекнути песницом по њушки.

Клеанат (тихо Оргону). Стишај се, немој да што покваримо.

Дамис. Једва се могу уздржати на ову крајњу безочност; длан ме нешто јако сврби.

Дорина. Добра су Вам леђа, господине Лојале; вере ми, неколико врућих батина не би Вам шкодило.

Госп. Лојал. За ове непристојне речи можете бити кажњени, госпођице; закон казни и жене, то запамтите.

Клеанат (Лојалу). Да свршимо једном, господине! Доста је већ било. Дајте амо ту хартију, и изволите нас оставити.

Госп. Лојал (даде му хартију). До скорог виђења. Нека Вас Бог обрадује! (Оде.)

ПЕТА ПОЈАВА

Оргон, Госпођа Пернелова, Елмира, Клеанат, Маријана, Дамис, Дорина.

Оргон (за Лојалом). А тебе нека покоси, а и оног, ко те је послао! — (Госпођи Пернеловој.) Ето, сад видите, мајко, имам ли право; по овој судској одлуци можете сад судити и о свему осталом. Јесте ли се већ једном уверили о његову издајству?

Госп. Пернелова. Мени је стала памет, ја не знам где сам!

Дорина (Оргону). Али Ви немате право, што се тужите; немате право, што га корите. Та овим се тек потврђују његове побожне намере. Његова се врлина сва топи од љубави к ближњему. Он зна, да богатство врло често квари људе, па од саме љубави хоће да Вам одузме све, што може сметати Вашем вечно спасењу.

Оргон. Гутите! Вас мора човек једнако ћуткати.

Клеанат (Оргону). Хајде да видимо, шта ће се и како ће се.

Елмира. Одмах разгласите сву дрскост онога незахвалника. Његово поступање квари вредност угвору; његово је непоштење сувише гадно, да би му се могао допустити успех, ком се он од туда нада.

ШЕСТА ПОЈАВА

Валерије, Оргон, Госпођа Пернелова, Елмира, Клеанат, Маријана, Дамис, Дорина.

Валерије. Жао ми је, господине, што Вам доносим црне гласе; али ме гони погибао, која Вам

грози. Имам врло добра пријатеља, који зна, колико сам ја везан за Вашу кућу; он је за моју љубав нарушио службену тајну, па ми је јавно, да Вама не остаје ништа друго, него да овога часа бежите из земље. Онај нитков, који Вас је толико дуго залагивао, тужио Вас је пре једног часа самом владаоцу, и да би Вас сатро, предао му је неку кутију, у којој су писма једног државног одметника, а коју сте Ви, као што он вели, прикривали, насупрот својој поданичкој верности. Ја још не знам потанко, шта Вам се замера, али је издат налог, да Вас затворе; и он је сам одређен, ради тачнијег извршења, да допрати овамо чиновника, који ће Вас затворити.

Клеанат. Ето, чим је наоружано његово право; тим се служи издајник, да би могао зграбити твоје имање.

Оргон. Нема ти горег звера од неваљала човека!

Валерије. И најмање оклевање може Вас упропастити. Дотерао сам овамо кола, да Вас на њима одвезем, а донео сам Вам и хиљаду златника. Не дангубимо: ово је гром из ведрa неба, ту је једино у бежању спас. Ја ћу Вас пратити на путу, док Вас не одведем на безбедно место.

Оргон. Боже мој! Колико ме задужујете тим пријатељским старањем! Шат дође једном време, да Вам се одужим. Нека ми Бог буде милостив, да Вам узмогнем некада вратити ову племениту услугу. С Богом: а Ви други, постарајте се...

Клеанат. Пожури се; а о свему другом ми ћемо се већ побринути.

СЕДМА ПОЈАВА

Тартиф, Чиновник, Госпођа Перелова, Оргон, Елмира, Клеанат, Маријана, Валерије, Дамис, Дорина.

Тартиф (стане на пут Оргону). Само лакше, господине, само лакше! Не јурите тако: одавде није далеко до Вашег новог стана. Владачева је заповест да идете у тамницу.

Оргон. Издајниче! Овај си ми удар припремио за последак: њим ме, зликовче, коначно сатиреш, и сва твоја издајства увенчаваш!

Тартиф. Ваше увреде не могу ме ражљутити. Ја сам вичан све подносити, кад Бог тако хоће.

Клеанат. То је дивна кротост, мора се признати.

Дамис. Како се бестидно титра нитков именом Божјим!

Тартиф. Сав Ваш бес не може ме раздражити; моја је брига једино, да чиним своју дужност.

Маријана. Великој се слави можете надати од те Ваше врло поштене службе!

Тартиф. Свака је служба славна, кад се сврши по заповести оне власти, која ме је овамо послала.

Оргон. А сећаш ли се, незахвалниче, да те је моје милосрђе извукло из беде и невоље?

Тартиф. Јест, ја се сећам указане ми помоћи: али је владаочев интерес моја прва дужност. Ова света дужност својом праведном силом гуши у мом срцу сваку захвалност; тој светињи ја бих жртвовао пријатеља, жену, родитеље, па с њима и сама себе.

Елмира. Нитков један!

Дорина. Како претворнички уме он прерушити своје неваљалство свиме оним, што је свакоме свето!

Клеанат. Али, кад је тако јака та ревност за владаочеве интересе, којом се као јединим Вашим покретачем толико хвалите, како то, да се она не појави у Вама пре, него тек онда, кад Вас је он ухватио, где му жену на блуд заводите? Како да га не тужисте владаоцу пре, него тек онда, кад га је његова част приморала, да Вас из куће истера? Не мислим ометати Вам посао, кад Вам и то спомињем, како Вам је он цело своје имање поклатио; али кад га већ хтедoste показати као кривца, како могосте пристати, да ишта примите од њега.

Тартиф (чиновнику). Господине, опростите ме овог препирања, молим Вас, и извршите оно, што Вам је наређено.

Чиновник. Да, заиста, и сувише отежем извршење; умесно је, што ме Ви на то опоменусте. Да бих, дакле, извршио што ми је наређено, пођите одмах за мном у тамницу, где ће Вам од сад бити стан.

Тартиф. Ко? Ја? Господине?

Чиновник. Да, Ви.

Тартиф. Зашто у тамницу?

Чиновник. То не морам ја Вама објашњавати. (Оргону.) Умирите се, господине, и будите без бриге. Ми живимо под владоцем, који је непријатељ лажи; под владоцем, чије око прогледа у срца, и ког не може обманути никоја варалица. Његова племенита душа уме врло добро разабрати истину од привидности; у њега нема пршљивих наступа и његов крепки разум не залази никад у крајности. Он велича поштене људе; али их велича без заслепљености, јер та његова љубав према истини нимало не одузима његову срцу подобност за мржњу против сваке лажи. Овога овде не могаше нико уловити, јер свакад се знађаше врло вешто из замке извући. Он је први проникао својим бистрим оком у ово подло срце. Дошав да Вас оптужи, издао се сам, и надахнућем вечне правде у њему је владалац открио препреденог ниткова, који се до сад скривао под другим именом; он је починио толика неваљатства, да би се о њима могле написати читаве књиге. Једном речју, владалац се гнуша на подлу незахвалност и неверност овога човека; побуђен тим гнушањем само је зато заповедио, да овог човека овамо допратим, како би се видело, докле ће он терати своју бестидност, и да наредим, да пред Вама он сам све покаје. Владалац хоће, да све Ваше хартије одузем од овога издајника, и да их Вама предам. Владалачком својом влашћу он уништава уговор, којим сте овоме цело своје имање поклонили. Најпосле прашта Вам ону тајну увреду, у коју Вас је увалило бегство Вашег пријатеља; то Вам је награда за ону ревност, коју сте пређе у његовој служби показивали. Владалац жели да покаже, како његово срце уме награђивати добро

дело и онда, кад се о том више и не мисли; да код њега ничија заслуга не пропада; и да он боље памти добро, него што памти зло!

Дорина. Хвала Богу!

Госп. Пернелова. Сад тек дођох к себи.

Елмира. Каква срећа!

Маријана. Ко би се томе надао?

Оргон (Тартифу, кога чиновник одводи). Тако ти треба! Долијао си, издајниче!

(Тартиф и чиновник одлазе.)

ОСМА ПОЈАВА

Госпођа Пернелова, Оргон, Елмира, Маријана,
Клеанат, Валерије, Дамне, Дорина.

Клеанат. Ах, зете, прођи се тога, немој га грдити. Остави рђу његовој худој судбини, и не увећавај му бреме, под којим већ стење. Боље је, да му пожелиш души повраћај на прави пут, не би ли одустајањем од порока поправио свој грешни живот, и ублажио праведни суд великог владалоца, коме треба да одеш, и да му поклекче захвалиш, што је с тобом био тако милостив.

Оргон. Добро рече; то ћу одмах и учинити, славећи свуда доброту његова срца; а кад испуним ту прву дужност, онда ћу се постарати и за другу, да веселом свадбом наградим Валерија за његову племениту и искрену љубав!

(ЗАВЕСА ПАДА)

ТВРДИЦА

КОМЕДИЈА У ПЕТ ЧИНОВА

НАПИСАО

МОЛИЈЕР

ПРЕВЕО

ДР. ВЛАДАН ЂОРЂЕВИЋ

ПРВИ ЧИН

ПОЈАВА I

Валерије и Елиза.

ВАЛЕРИЈЕ. Шта је то, дивна Елизо? Ви сте нешто невесели, од како сте били тако добри, да ми се за-верите! Ето Ви уздишете, кад ја пливам у радости. Ваљда жалите што сте ме усрећили? Реците ми, да ли се кајете, што сте се повели за мојом љубављу?

ЕЛИЗД. Не, Валерије, ја се не кајем ни за што, што за Вас урадим. Ја осећам, да ме вуче нека врло слатка сила, па немам снаге ни да пожелим што друкчије. Али право да Вам кажем, страх ме је кад помислим шта ће бити, и ја се бојим, да Вас не љубим мало више, него што би требало.

ВАЛЕРИЈЕ. Па чега се Ви имате бојати, Елизо, ако ме волите?

ЕЛИЗД. Ви још питате! Бојим се многог које чега. Ту је гњев очев, ту су прекори целе родбине, ту је светско оговарање, а што је најгоре, ваља ми стрепити, да се Ваше срце не промени, па да не осетим и ја ону хладноћу, којом мушкарци махом плаћају жарке изливе чедне љубави.

5.3.89.

ВАЛЕРИЈЕ. Ах, не чините ми толику неправду да по другима о мени судите! Сумњајте о мени у свему, само не у томе, да ћу ја заборавити, колико Вама дугујем. Ја Вас сувише волим, да би то и могућно било, и моја ће љубав трајати, докле год ми живот устраје.

ЕЛИЗД. Ах, Валерије, сви мушкарци тако зборе, само што другачије творе.

ВАЛЕРИЈЕ. Па кад само дела показују какви смо, причекајте бар мало, па онда пресуђујте о мом срцу, а немојте ме окривљавати Вашим неправедним страховањем. Молим Вас, немојте ме мучити незаслуженим сумњичењем, већ дајте ми времена, да Вас уверим хиљадама доказа, како Вас искрено волим.

ЕЛИЗД. Ах, како нас лако могу наговорити они, које волимо! Да, Валерије, ја држим, да у Вашем срцу нема лукавства. Ја верујем, да ме свесрдно волите и да ћете ми верни бити. — Од сад нећу више сумњати, но ћу своју бригу свести на зебњу од кућења, која ће ме снаћи.

ВАЛЕРИЈЕ. Ама од куда је та бојазан?

ЕЛИЗД. Ја се не бих имала чега бојати, кад би Вас цео свет мојим очима гледао. У Вама ја находим разлога свему, што за Вас чиним. Моје срце за своје оправдање има све Ваше заслуге здружене са захвалношћу, коју Вам пред Богом дугујем. Ја се сваки час живо сећам оне страшне погибли, од које смо се заволели; ја се сећам оне дивне племенитости, с којом сте презрели свој живот, да мој спасете од бесних таласа; нити сам заборавила негу пуну миља, којом ме обасусте, кад ме извадисте из воде, као ни непрекидно пожртвовање Ваше жарке љубави, коју не могаху заплашити ни време ни тешкоће, и која Вас нагони не само да занемарите родитеље и домовину, него да се вежете само за ову околину, где прерушени ради мене, упркос Вашег богатства, чак пристадосте да служите код мог оца, само да бисте ме виђати могли. Све то има чудан утицај на ме, и то је у мојим очима доста, да ме оправда, што сам Вам

се зарекла. Али можда то неће бити доста, да ме оправда пред другима, и ја не верујем, да ће сви моћи разумети моја осећања.

ВАЛЕРИЈЕ. Од свега тога што сте Ви сад казали, ја можда само својом љубављу могу нешто вредети пред Вашим очима. Што се тиче Ваших сумња, не бојте се, Ваш се отац довољно постарао, да Вас он сам пред светом оправда; његова лакома тврдоћа и његова строгост наспрам рођене деце оправдале би пред светом и мало чудније ствари. Оппростите ми, дивна Елизо, што о томе пред Вама овако говорим; Ви знате, да се о овој ствари не може ништа лепо казивати. Ну само ако узмогнем наћи своје родитеље, као што се надам, неће нам бити тешко, да их придобијемо на своју страну. С нестрпљењем ишчекујем гласове о њима, и, ако их скоро не добијем, идем сам да их тражим.

ЕЛИЗД. Ах, Валерије, не остављајте ме ни за тренутак. Ја Вас молим, да само то гледате, како ћете се моме оцу допасти.

ВАЛЕРИЈЕ. Ви видите, како сам ја то већ отпочео, као год и вешта угађања, којима сам се морао послужити, да бих се у његову службу увукао. Ви видите, колико сам морао дволичити и нежно га уверавати, да бих му се само допао. Ви видите какву ја улогу играм из дана у дан, само да бих задобио његову наклоност. Ја напредујем циновским корацима. Сад сам већ искусио, да се човек мора па штити, ако хоће да се људима допадне, пре свега да се кити оним, што је њима драго, да се држи њихових начела, да ласка њиховим погрешкама и хвали све, што год они раде. Не треба бојати се, да се угађањем не претера; ма како да их наочиглед залагујемо, опет ћемо ласкањем и најлукавијег врло лако преварити. Нема тако смешне и крупне лажи, коју неће прогутати, само је ваља добро зачинити тамјаном. Истина, од овог довијања мог искреност прилично страда; али кад нам требају људи, морамо им се прилагодити. Кад им се никако друкчије не може угодити, онда

не греше они што ласкају, већ они који траже да им се ласка.

Елиза. Али што се не постарате, да задобијете и мога брата, за случај ако би нас издала служавка?

Валерије. Не може се угодити и једном и другом; нарав очева и синовљева тако су у основу различне, да је врло тешко задобити поверење и једног и другог. Но Ви гледајте како год боље знате с братом; употребите сву љубав међусобну, само да га задобијете за нас... Ево га где долази! Ја идем, а Ви употребите одмах прилику, само пазите, да му не кажете више него што је потребно.

Елиза. Ја не знам хоћу ли имати снаге да му се поверим.

ПОЈАВА II

место
Клеанат и Елиза.

Клеанат. Драго ми је, сејо, што те нађох саму! Једва чекам да с тобом говорим, да ти једну тајну поверим.

Елиза. Деде да чујем, брацо. Шта имаш да ми кажеш?

Клеанат. Сијасет ствари, сејо, и то све увијено у једну реч: Ја сам заљубљен.

Елиза. Заљубио си се?

Клеанат. Да, заљубио сам се. Али пре него што пођемо даље, ја знам добро, да зависим од оца, и да сам као син подложен његовој вољи; да не треба заложити реч без одобрења родитељева; да нам је отац од Бога управљач наших жеља, за којима се не смемо повести без његова одобрења. Очеви, не заносећи се лудим страстима, не могу се тако лако преварити, и с тога могу боље оценити што нам приличи. Треба заиста следити упутима њихове мудрости, а не заслепљености наших страсти, јер нас бујна младост врло често гура у пропаст. — Ово сам, сејо, све с

тога ја казао, да се не би ти мучила, јер моја љубав неће да зна ни за што од свега тога, и ја те молим, немој ме ни мало поучавати и световати.

Елиза. Јеси ли се већ верио, брацо, за ону, коју си замиловао?

Клеанат. Нисам, али ја сам се на то одлучио и ја те још једном преклињем, да ме од тога не одвраћаш.

Елиза. Зар сам ја, брацо, тако настрана?

Клеанат. Ниси, сејо, али ти не знаш шта је то љубити; ти немаш ни појма о слатком насиљу, којим нежна љубав срце стеже, па ме је све страх од твоје мудрости.

Елиза. Окани се, брацо, моје мудрости! Нема тога на свету, ко се није у животу макар једном о њу огрешио; па ако ти ја срце отворим, можда ћеш се уверити, да сам много мање мудра, него што си ти.

Клеанат. Ах, кад би Бог дао да и твоја душа, као моја...

Елиза. Да свршимо најпре твој посао. Реци ми у коју си се то загледао?

Клеанат. У једно младо девојче, што станује од скора у нашем предграђу, и коју је, чини ми се, Бог за то створио, да занесе свакога, који је само један пут види. Ништа на свету није тако љупко, као она, и ја сам се занео онога часа, када сам је угледао. Име јој је Маријана, и живи са својом мајком, која је скоро вазда болесна, и коју она красна ћерка најусрдније двори. Она је служи, жали и теши с таквом нежности, да ти душу гане. Све што она ради, то је пуно најљупкијега чара. Из свакога њенога дела просијава хиљаду дражи, примамљива доброта и кротост, заносно поштење, које би обожавати ваљало, па онда... Ох, сејо, ја бих желео, да си је само једном видеда!

Елиза. Ја видим доста, брацо, већ из тога, што си ми испречао. Ја знам каква је она и по томе, што је ти љубиш.

Клеанат. Испод руке сам дознао, да не живе Бог зна како угодно, и да поред њихова смерног живовања с муком подмирују најпрече потребе. По-

мисли сад, сејо, каква би то радост била, поправити судбину љубљене лепотице; тако смерној и поштеној породици олакшати скромне намирнице. Помисли како ми је кад видим, да с очеве тврдоће не могу окуцити ту радост, да својој драгој не могу доказати љубав ни том малом услугом.

Елиза. Да, брацо, мора ти тешко бити.

Клеанат. Ох, сејо, мене то много више тишти, него што би се веровати могло. На послетку зар смо ми осуђени да целог живота ништа друго не гледамо ван овог ненаситог лакомства и одвратне тврдоће? Ха, каква нам је вајда што ћемо бити имућни, кад већ тако остаримо, да нам није стало ни до каквог уживања, и кад се сада морам задуживати на све стране, само да бих живети могао? Зар обоје не само рамо сваки дан мољакати трговце, до бисмо се само могли пристојно одевати? С тога те хтедох молити за помоћ, кад будем кушао оца, да видимо шта он мисли о мојим осећајима; па ако видим да се противи, решио сам се да с мојом драгом идем у свет, па што нам Бог да. Сада тражим на све стране за ту намеру новаца у зајам, па ако се отац буде противио и твојој срећи, онда треба обоје да га напустимо, па да се избавимо ове несносне тираније очеве цицијашења.

Елиза. То је истина, сваки боговетни дан отац нам даје повода, да оплакујемо материну смрт, и да...

Клеанат. Чујем његов глас! Ходи да се мало измакнемо, па да се још боље договоримо, како бисмо обоје сјединили напоре, да савладамо његову бездушност.

ПОЈАВА III

Харпагон, Ла Флеш.

Харпагон. На поље с места одавде, ни речи нећу више да чујем. Хоћеш ми се торњати с очију, угурсузе, ниткове један!

Ла Флеш (за се). Од како сам се родио нисам видео веће злоће од овога проклетога старца! Ја мислим, Боже ми опрости, да је у њему сам ђаво!

Харпагон. Шта то гунђаш?

Ла Флеш. Зашто ме терате?

Харпагон. Зар теби, обешенеаче, да се правдам? Вуци се с места, док те нисам смождио.

Ла Флеш. Ама за Бога, шта сам Вам урадио?

Харпагон. Учинио си ми то, што хоћу да се торњаш одавде!

Ла Флеш. Мој господар, Ваш син, заповедио ми је да га чекам.

Харпагон. Иди, па га чекај на улици, а не да ми се ту укипиш као стражар, који шпијунише све што се ради, не би ли што ућарио. Нећу више да у кући без престанка имам уходу, који гвири шта ја радим, нећу да трпим издајника, који ми проклетим очима свуда завирује, који ће ми појести све што имам, који по свима буџацима чепрка, не би ли што год нашао да украде.

Ла Флеш. Који ће враг Вас покрасти? Зар сте Ви човек ком се може ма шта украсти? Ви, што сваку стварчицу закључавате, па вас дан и сву ноћ стражарите!

Харпагон. Ја закључавам, што се мени свиди, и стражарим, како се мени допада. Зар то нису уходе, који мотре на све што ја чиним. (Тихо за се.) Страх ме је, да није наћушио где су ми новци. (Гласно.) Ниса ли ти од оних, који се не би устезали раструбити, да у мене има скривених новаца?

Ла Флеш. А зар у Вас има скривених новаца?

Харпагон. Не велим ја то, угурсузе један! (За се.) Пући ћу! (Гласно.) Ја те питам, да ли ти не би пакосно разгласио, како ја, бајаги, имам новаца?

Ла Флеш. Шта се то нас тиче, имали Ви, немали новаца, кад нам од туда није никакве вајде?

Харпагон (замахне да ћуни Ла Флеша). Ти ми још и мударујеш! Пришићу ја теби иза ушију твоје мудровање. На поље, хајде.

Ла Флеш. Па лепо, ја идем.

Харпагон. Стој, да ниси што понео?

Ла Флеш. Шта бих Вам понети могао?

Харпагон. Ходи амо да видим. Пружи руке!

Ла Флеш. Ево! (Пружи једну.)

Харпагон. И другу!

Ла Флеш. Другу?

Харпагон. Другу, другу!

Ла Флеш. Ево!

Харпагон (ципа по Ла Флешовим шпаговина на капуту). Да ниси овде што сакрио?

Ла Флеш. Тражите сами.

Харпагон (изврнувши Ла Флешове ципове). Овако дубоки шпагови су најзгоднији за стрпавање покрађе; баш бих најволео, кад би због њих когод обешен био.

Ла Флеш (за се). Ах! ала овакав човек заслужује оно, чега се боји! Баш бих га радо покрао!

Харпагон. Ха?

Ла Флеш. Шта?

Харпагон. Шта ти ту чаврљаш, да би покрао?

Ла Флеш. Велим, треба да ме боље претресете, да видите, јесам ли Вам што украо.

Харпагон. То ја и хоћу, не бој се! (Стаје га претресати.)

Ла Флеш (за се). Куга да Бог да поморила све гагрице.

Харпагон. Шта? Како си рекао?

Ла Флеш. Шта сам рекао?

Харпагон. Јест, јест, ти си нешто прогунђао о гагрицама.

Ла Флеш. Рекао сам, да хоће куга да помори све гагрице.

Харпагон. А које су то гагрице?

Ла Флеш. Гагрице, допови.

Харпагон. Али кога ти под тим разумеш?

Ла Флеш. А што се то Вас тиче?

Харпагон. Зато, што ме се тиче.

Ла Флеш. Ваљда нећете мислити, да ја на Вас циљам?

Харпагон. Шта ја мислио, да мислио; али хоћу одмах да ми кажеш, кога си подразумевао?

Ла Флеш. Подразумевао сам... подразумевао сам моју капу. Али зар ми Ви не дате, да проклињем тврдице?

Харпагон. То не, али ти не дам да брбљаш и да будеш безобразан. Гути!

Ла Флеш. Ја не споменух никога.

Харпагон. Деветаћу те, ако не умукнеш!

Ла Флеш. Кога сврби, нек се чеше.

Харпагон. Хоћеш умукнути?

Ла Флеш. Хоћу, кад морам.

Харпагон. Ух, ух!

Ла Флеш. Чујете, (изврне шпак свог пруслука) ево још једнога шпага. Јесте ли сада мирни?

Харпагон. Деде брже, врати ми на леп начин!

Ла Флеш. Шта?

Харпагон. Оно, што си ми узео.

Ла Флеш. Ја Вам нисам баш ништа узео.

Харпагон. За цело?

Ла Флеш. Збиља Вам кажем.

Харпагон. С Богом! Вуци се до ђавола!

Ла Флеш (за се). Класно ли сам отпуштен! (Оде.)

Харпагон. Нека ти суди твоја савест, ако си ми што украо!

ПОЈАВА IV

Харпагон (сам).

Харпагон. Прави је обешењак овај слуга; не могу више сносити то проклето кљакаво псето! Заиста то није мала брига, чувати код куће повише новаца! Оно је најсрећнији човек, који је цело своје благо на добро место под интерес дао, па је задржао само колико му треба за трошак! Прилично је тешко у свакој кући наћи поуздано скровиште. За мене гвоздене

касе не вреде ништа, њима никад не бих поверавао. Те су касе баш мамац за лопове и они свагда прво на њих нападају.

ПОЈАВА V

Харпагон, Елиза и Клеанат (разговарају се у лицу позорнице).

ХАРПАГОН (мислећи да је још сам). Али опет ја не знам, да ли сам паметно урадио, што сам у врту закопао оних десет хиљада талира, што су ми јуче враћени. Десет хиљада талира у злату, код куће, то је богме... (За се, опазивши Елизу и Клеанта.) Тешко мени, ја се сам издадох. Занео сам се, па сам, чини ми се, гласно говорио, мислећи да ме нико не слуша. (Елизи и Клеанту.) Шта је?

КЛЕАНАТ. Ништа, бабо.

ХАРПАГОН. Јесте ли одавно ту?

ЕЛИЗА. Тек што смо дошли.

ХАРПАГОН. Јесте ли чули?

КЛЕАНАТ. Шта то, бабо?

ХАРПАГОН. Оно...

КЛЕАНАТ. Које оно?

ХАРПАГОН. Оно што сам казао?

КЛЕАНАТ. Нисмо чули ништа.

ХАРПАГОН. Добро, добро!

ЕЛИЗА. Опростите ми, али...

ХАРПАГОН. Видим ја добро, ви сте морали чути бар неколико речи. Ја сам говорио нешто, како је тешко у данашње дане доћи до новаца, и како морају бити они срећни, што имају десет хиљада талира.

КЛЕАНАТ. Ми смо се устезали да Вам приступимо, бојећи се, да Вас не ометемо у Вашем премишљању.

ХАРПАГОН. Ја вам то с тога кажем, да ви не бисте то наопачке разумели и помислили, да ја имам десет хиљада талира.

КЛЕАНАТ. Ми се не пачамо у Ваше послове.

ХАРПАГОН. Камо лепе среће да ја имам десет хиљада талира!

КЛЕАНАТ. Ја не бих рекао, да...

ХАРПАГОН. Тим новцем ја бих могао лепо радити.

КЛЕАНАТ. То су ствари, које...

ХАРПАГОН. О, толико би ми баш потребно било.

КЛЕАНАТ. Ја мислим....

ХАРПАГОН. Како би ми то добро дошло!

КЛЕАНАТ. Ви сте...

ХАРПАГОН. Онда се више не бих жалио на зла времена, као што сада морам!

КЛЕАНАТ. За Бога, оче, Ви немате рашта да се вајкате. Та сваки зна, да Ви имате доста блага!

ХАРПАГОН. Шта! Ја имам доста блага? Сви лажу, који год то кажу. То је најпростија измишљотина; то су ниткови, који све то проносе о мени.

ЕЛИЗА. Немојте се љутити, бабо.

ХАРПАГОН. Ово је страшно, да ме моја рођена деца издају, и постају моји душмани.

КЛЕАНАТ. Зар смо Вам с тога душмани, што смо рекли, да сте богати.

ХАРПАГОН. Да богме. Таква Ваша брбљања и Ваш раскошни живот учиниће, да ме једног дана когод закоље, мислећи да сам пун дуката.

КЛЕАНАТ. Па по чему смо ми раскошни?...

ХАРПАГОН. Како по чему? Зар има што скандалозније, но што је онај скупоцени екипаж, на коме се ви по вароши возите? Јуче сам ти карао сестру, али ништа не помаже. Та то је Богу плакати! Кад вас погледам од главе до пете, онда тек видим, колико интереса на вама губим. Хиљаду сам ти пута рекао, мој синко, мени се ни мало не допада, како ти живиш. Начинио си ми се читавим маркизом, а да би се ти могао тако накинђурено носити, без сумње ме мораш поткрадати.

КЛЕАНАТ. Ма ко може Вас поткрадати?

ХАРПАГОН. Шта ја знам? Да одакле ти новци за такво рухо?

Клеанат. Ја добијам на картама, оче, па све новце што добијем, ја дам за хајине.

Харпагон. Тако се кућа не кући. Кад си срећан у картама, треба да даш новце на добро место под интерес, па да једном имаш коју пару. Да не идем даље, ја бих желео знати, шта ће те небројене траке, којима си начичкан од главе до пете, кад би чакшире могло држати и пет шест игала. Па онда бацај новце на власуље, а овамо човек може носити своју косу, која не стаје ни паре. Смео бих се опкладити, да си на саме власуље и траке спискао двадесет дуката; а двадесет дуката носе годишње осамнаест динара и шесет динарских пара, кад би их само по 8³/₄, на сто дао под интерес.

Клеанат. Ви имате право.

Харпагон. Али манимо се тога; имамо ми и другог посла! (Опазивши да Клеанат и Елиза једно другом намигују.) Хо! (Тихо за се.) Чини ми се, да се договарају, како ће ми украсти кесу. (Гласно.) Шта значи то ваше намигивање.

Елиза. Ја се с братом погађам, ко ће први почети, јер обоје имамо нешто да Вам кажемо.

Харпагон. Тако исто имам и ја нешто да кажем и теби и њему.

Клеанат. Ми смо наумили говорити Вам о браку.

Харпагон. Баш о браку и ја хоћу да вам говорим.

Елиза (зачуђено). Ах, оче!

Харпагон. Шта узвикујеш? Јеси ли се уплашила од саме речи, или од онога што она значи?

Клеанат. И мене и њега може уплашити брак онакав, како га Ви можда замишљате; страх нас је, да се Ваш избор не подударе с нашим осећањима.

Харпагон. Стрпите се само мало, немојте се препадати. Ја знам, шта вама двома треба, те нећете имати рашта се тужити на оно, што сам напустио. Еле, прелазећи на ствар, реци ми (Клеанту), јеси ли ти кадгод видео једну младу девојку, која се зове Маријана и која станује у нашем суседству.

Клеанат. Јесам, оче.

Харпагон. А ти?

Елиза. Слушала сам за њу.

Харпагон. Како ти се допада та девојка, сине?

Клеанат. Красна цура, бабо.

Харпагон. А како ти се чини у лицу?

Клеанат. У лицу јој само пристojност и памет.

Харпагон. А шта велиш за њен изглед и понашање.

Клеанат. Све је на њој дивно, бабо.

Харпагон. Па чини ли ти се, да онаква девојка заслужује мало више пажње?

Клеанат. Да богме да заслужује.

Харпагон. Је ли да би она била красна прилика?

Клеанат. Не може красија бити!

Харпагон. И да би она била изврсна домаћица?

Клеанат. Без икакве сумње!

Харпагон. И да би она усрећила свога мужа?

Клеанат. Те још како!

Харпагон. Само има једна мала сметња: чини ми се, да нема онолико прѣије, колико би требало тражити.

Клеанат. Ах, оче, ко би се још освртао на прѣију, кад је прилика онако добра.

Харпагон. Чекај, чекај. Ја бих био мишљења, кад се не може наћи онолико новаца, колико би се хтело, да онда треба гледати, да се то другим надокнади.

Клеанат. То је сасвим тако.

Харпагон. Мени је веома мило, што се са мном у свему слажеш; мени су њена складност и нежност тако занеле душу, да сам одлучио узети је за жену, само ако има што год прѣије.

Клеанат. Шта?

Харпагон. Како велиш?

Клеанат. Ви сте се одлучили, велите...

Харпагон. Да узем Маријану.

Клеанат. Ко? Зар Ви, Ви?

Харпагон. Да шта мислиш? Ја, ја, ја... Шта је теби?

Клеанат. Ништа; нешто ми се на један пут смучило; морам ићи одавде.

Харпагон. Ништа, проћи ће. Отиди брже у кухињу и попиј чашу воде. (Клеанат оде.)

ПОЈАВА VI

Харпагон, Елиза.

Харпагон. Ето, какви су мекушци ови господичићи; слабији су од пилета. Чула си, дакле, ћерко, што сам за себе намислио. А за твога брата нашао сам неку удовицу, о којој су ми данас говорили. А ти? Тебе ћу удати за г. Анселма.

Елиза. За г. Анселма!

Харпагон. Да како; човек зрео, смишљен, паметан. Нема пуних педесет година, а на гласу је као силно богат.

Елиза (клањајући се). С допуштењем, бабо, ја се не мислим никако удавати.

Харпагон (ругајући јој се). А ја, драга моја ћерчице, с допуштењем хоћу, да се ти удаш.

Елиза (опет клањајући се). Опростите, бабо.

Харпагон. Опростите, ћерко.

Елиза. Ја сам понизна службеница г. Анселму, (клањајући се опет) али, нек ми опрости Ваше лице, ја за њега поћи нећу.

Харпагон. Ја сам Ваш најпонижнији слуга, (подсмевљући се Елизи) али, нек ми опрости Ваше лице, ти ћеш још вечерас поћи за њега.

Елиза. Још вечерас?

Харпагон. Још вечерас.

Елиза. Нема од тога ништа, оче!

Харпагон. Има, има, ћерчице!

Елиза. То не може бити.

Харпагон. Може, може!

Елиза. Неће бити, кад Вам кажем!

Харпагон. Али хоће, ја ти кажем.

Елиза. Ви ме не можете на то натерати!

Харпагон. Те још како лепо!

Елиза. Ја ћу се пре убити, него што ћу поћи за онаквог мужа.

Харпагон. Ти се не само нећеш убити, него ћеш се удати. Али каква је то тврдоглавост! Да ли је још ико видео, да ћерка свом оцу тако одговара?

Елиза. Да ли је ико видео оца, који своју ћерку удаје тако?

Харпагон. То је таква прилика, да јој се не може ништа замерити, и ја се кладим, да ће ме цео свет похвалити за овакав избор.

Елиза. А ја бих се смела опкладити, да Вам то неће одобрити ни један паметан човек.

Харпагон (угледавши из далеска Валерија). Ено, Валерије. Хоћеш ли да нам он у томе пресуди?

Елиза. Пристајем.

Харпагон. Хоћеш ли се после покорити његовој пресуди?

Елиза. Хоћу. Радићу, како он нађе за добро и право.

Харпагон. Лепо!

ПОЈАВА VII

Валерије и пређашњи.

Харпагон. Валерије, ходи овамо. Изабрали смо те да пресудиш, ко име право, ја или моја кћи.

Валерије. Без сумње ћете Ви имати право.

Харпагон. А знаш ли о чему је збор?

Валерије. Не знам, али Ви не можете учинити кривду; Ви сте сав сама правда.

Харпагон. Ја хоћу, да је вечерас удам за човека и богата и мудра; а ова јогуница у очи ми каже, како неће да пође за њега. Шта сад велиш на то?

ЕЛИЗА. Али ће се опазити претварање, ако по-
лекара.

ВАЛЕРИЈЕ. Ви се шалите. Зар они што знају? Не-
мају брига; можете им рећи да сте болесни од чега
год хоћете, они ће Вам одмах наћи и праузрок
Вашој бољци.

ПОЈАВА IX

Харпагон, Елиза, Валерије.

ХАРПАГОН (на диу позорнице за се). Хвала Богу није ни-
шта било!

ВАЛЕРИЈЕ (не видећи Харпагона). На послетку, ако нам
друго ништа не остаје, избавићемо се бежањем, ако
Ваша љубав, красна Елизо, има толико снаге, да... (Опа-
зиши Харпагона.) Да како, кћи треба да слуша свога оца.
Ђерка нема ту да много закера о младожењи; а кад
се још деси, да чак ни прђију не тражи, онда богме
треба да прими, што год јој се даје.

ХАРПАГОН. Тако, тако; то је баш добро речено!

ВАЛЕРИЈЕ. Опростите ми, господару, што ме је
ревност моја занела, те сам тако дреко с њоме говорио.

ХАРПАГОН. Шта? Та мени је баш то неисказано
мило, и ја желим, да над њом задобијем неограни-
чену власт. (Елизи.) Да, узалуд се отимаш, али ја њему
уступам старешинство, које ми је Бог над тобом дао,
и ја ти заповедам, да све онако радиш, како ти он рекне.

ВАЛЕРИЈЕ (Елизи). Дела, противите се сада мојим
разловима. (Елиза оде.)

ПОЈАВА X

Харпагон, Валерије.

ВАЛЕРИЈЕ. Господару, ја одох за њом, да наставим
лекцију, коју сам јој мало час почео читати.

ХАРПАГОН. Иди одмах; ја ћу ти веома захва-
лан бити.

ВАЛЕРИЈЕ. Треба њој узде мало попритегнути.

ХАРПАГОН. Тако је, треба...

ВАЛЕРИЈЕ. Немајте брига. Ја мислим, да ћу изићи
с њоме на крај.

ХАРПАГОН. Хајде, хајде, ја ћу мало да прођем
по граду, па ћу се брзо вратити!

ВАЛЕРИЈЕ (говори Елизи, пошашти за њом). Да како, новац је
највеће благо на свету, а Ви треба да хвалите Бога,
што Вам је дао онако поштена оца. Он зна, шта то
значи живети! Кад се ко понуди, да узме кћер без
прђије, ту се нема шта више размишљати. Све је ту
обухваћено; јер те две речи „без прђије“ претежу
и лепоту, и младост, и порекло, и част, и мудрост,
и поштење.

ХАРПАГОН. Да честита момка! Говори као из
књиге! Благо оном ко има таквог слугу!

(ЗАВЕСА ПАДА)

ДРУГИ ЧИН

ПОЈАВА I

Клеанат и Ла Флеш.

Клеанат. Ниткове један, где си се завукао до сад. Зар ти нисам заповедао, да...

Ла Флеш. Ја сам, господине, дошао био овамо да Вас чекам; али Ваш г. отац, за цело најгоропаднији човек на свету, истерао ме на поље, и у мало што нисам и батине извукао.

Клеанат. Шта је с нашим послом? Не сме се више ни часа почасити. Од како смо се растали, дознао сам, да ми је отац у љубави такмац.

Ла Флеш. Ваш отац заљубљен?

Клеанат. Да како, и с тешком сам муком забашурио забуну, која ме је обузела од те новине.

Ла Флеш. Он да се нача у љубав? Који му је ђаво? Зар он збива шалу са светом? Зар је љубав за такве људе, као што је он.

Клеанат. Какве сам среће, још ми је требало, да му се и тај црв уврти у главу.

Ла Флеш. А што да Ви тајите од њега своју љубав?

Клеанат. Зато, да не посумња ништа, како бих после могао лакше покварити ту женидбу. — Еле шта ти рекоше?

Ла Флеш. Вере ми, господине, они што траже зајам, увек су на великој муци; мора се богме много којечега претрпети, кад се спадне на то, да се човек мора, као Ви сада, провлачити кроз кајишарске нокте.

Клеанат. Зар не може ништа бити?

Ла Флеш. Чекајте! Газда Симо, ког нам за посредника препоручише, врло је умешан и вредан човек, па је рекао, да ће се за Ваш посао упети из петних жила, јер сте му се Ви јако допали.

Клеанат. Дакле добићу петнаест хиљада динара, што ми требају?

Ла Флеш. Хоћете, али само с неким малим погодбама, на које ћете морати пристати, ако мислите да што буде од тога.

Клеанат. А јеси ли ти говорио с човеком, који даје новце?

Ла Флеш. Аја, то не иде тако! Он се још више крије од Вас, него ли Ви од њега. Дубље су то тајне, но што Ви мислите. Он не само што неће да му се име сазна, већ тражи, да се с Вама у некој туђој кући састане, те да из Ваших уста чује, каквога сте рода и стања. Ја сам уверен, да ће Вам посао бити знатно олакшан, само док он чује, ко Вам је отац.

Клеанат. А нарочито и с тога, што ми сада, по мајчиној смрти, материнство нико отети не може.

Ла Флеш. Ево неколико погодаба, што је он написао нашем посреднику, да Вам их претходно покаже: „Ако поверитељ увиди, да је довољно обезбеђен, и ако је платац пунолетан, а уједно од такве породице, чије је имање пространо, стално утврђено, не сумњиво и чисто од свих заплета, онда ће се написати добра и разговетна обвезница пред бележником, што се поштенији наћи може, а њега ће изабрати поверитељ, коме је и највише стало до тога, да обвезница буде написана по свим законским одредбама.“

ВАЛЕРИЈЕ. Шта ја велим?

ХАРПАГОН. Јест.

ВАЛЕРИЈЕ. Оно... знате...

ХАРПАГОН. Шта је?

ВАЛЕРИЈЕ. Ја велим, да се у главноме с Вама слажем; и да Ви морате имати право; али ни она нема сасвим неправу, јер...

ХАРПАГОН. Зашто? Господин Анселмо је прилика не може бити боља. Он је племић и одиста племенит, пријатан, сталожен, и врло доброга стања, а од прве му жене није остало ниједно дете. Зар се може она чему бољем надати?

ВАЛЕРИЈЕ. То је истина, али она би Вам могла рећи, да у таквим стварима не ваља пренаглити, но треба мало времена, док не види, хоће ли се моћи њено срце сложити са...

ХАРПАГОН. Ово је таква прилика, где треба ковати гвожђе, док не вруће. Овде сам ја у добитку на какав нећу наићи скоро; он пристаје да је узме без прђије.

ВАЛЕРИЈЕ. Без прђије?

ХАРПАГОН. Да богме.

ВАЛЕРИЈЕ. Е онда и не треба трошити речи. То је заиста врло јак разлог; пред њим пада свако супроћење.

ХАРПАГОН. Ту ћу ја уштедити приличну пару.

ВАЛЕРИЈЕ. Имате потпуно право: ту нема поговора. Истина, Ваша би Вам кћи могла рећи, да је удаја много важнија ствар, него што се на први поглед чини; могла би Вам рећи, да од тога зависи срећа или несрећа за цео живот; и да у такву свезу, што до гроба траје, требе ступати с највећом пажњом.

ХАРПАГОН. Ама без прђије!

ВАЛЕРИЈЕ. Тако је. Разуме се, да то прекида и решава све. Има, до душе, људи, који ће Вам рећи можда, да се у таквим стварима човек мора освртати и на ћеркину наклоност, и да у таквом браку може бити врло незгодних и непријатних последица од толике разлике у годинама, у нарави и у осећајима.

ХАРПАГОН. Без прђије!

ВАЛЕРИЈЕ. А, то се зна, на то се не може бити. да нема доста очева, који више штеде осећања... јих кћери, него новце за њихову прђију; који их не би хтели жртвовати своје интересу, него би се пре свега постарали, да их подесно удоме, како ће целога века живети у срећи и слози, у миру и радости, и који...

ХАРПАГОН. Без прђије!

ВАЛЕРИЈЕ. То је истина, то мора запушити уста. Без прђије! Том се разлогу не може одолети.

ХАРПАГОН (за се, гледајући онамо где је арт). Тешко мени, чини ми се, да некакво цето лаје. Да се то не прикрада лопов мојим новцима? (Валерију.) Чекај ме овде. Одмах ћу се вратити. (Оде.)

ПОЈАВА VIII

Елиза и Валерије.

ЕЛИЗА. Ругате ли се Ви, Валерије, кад му тако говорите?

ВАЛЕРИЈЕ. Сад га не треба љутити, да би се боље дошло до цели. Ићи му уз нос, значило би све покварити; има нарави, с којима човек мора околишити; има темперамента, који не трпе никакво супроћење, који дурновито зазиру од истине; они се свагда укруте против правог пута, куда нас разум води, те се могу водити само обилазним странпутицама. Учините се, да пристајете на оно, што он хоће, па ћете лакше постићи своју намеру, и...

ЕЛИЗА. Али та удаја, Валерије!

ВАЛЕРИЈЕ. Довијаћемо се, да се поквари!

ЕЛИЗА. Али како ћемо се довити, ако невали, да се још вечерас сврши?

ВАЛЕРИЈЕ. Треба молити, да се одгоди, и Ви ћете се учинити болесна.

Клеанат. То је све лепо.

Ла Флеш. „Поверитељ, не желећи огрешити душу, не иште више за своје новце, него $5\frac{1}{2}$ на сто.“

Клеанат. Само пет и по на сто! То је поштен поверитељ! На то се не може човек тужити!

Ла Флеш. Тако је. „Али како дотични поверитељ нема код себе свуколику тражену суму новаца, па да би задовољио дужника, присиљен буде, да с њим од другога узајми новце и то по двадесет на сто, то ће поменути дужник морати платити тај интерес, али без икакве даље штете, јер је то само с тога, да би се поменути поверилац могао приволети на узајмљивање потребних новаца.“

Клеанат. Ах, да грдна чивутина! О да страшна кајишара! Та то је више од двадесет и пет на сто!

Ла Флеш. Тако је; то и ја велим. На Вама је да се размислите.

Клеанат. Шта имам да се размишљам? Мени треба новаца, па хтео не хтео морам пристати на све.

Ла Флеш. Тако сам и ја казао.

Клеанат. Има ли још што год?

Ла Флеш. Само једна мала тачка: — „Од петнаест хиљада динара, који се потражују, поверитељ не може у готову новцу избројити више од дванаест хиљада, а за онај остатак од три хиљаде, наручник ће примити рухо, намештај и драгоцености, изложене у приложеном списку, које је поверитељ по души проценио, што је могло бити умереније.“

Клеанат. Шта ће сад бити?

Ла Флеш. Ево списка! (Чита.)

„Прво: одар на четири ноге, окићен мађарском стреком, извезеном на чоси маслинасте боје, са шест столица и покривачем; све читаво, постављено свилом, што прелива из црвеног у плаво.“

„Друго: небо за тај одар од јака ткива, ружичне боје, са свиленим врпцама и кићанкама.“

Клеанат. Шта да радим с тим стварима?

Ла Флеш. Чекајте!

„Треће: велики сто од ораховине са дванаест ногу на завртањ, који се може и развући на две стране, а оздо има шест клуница за ноге.“

Клеанат. Кога ће ми ђавола!...

Ла Флеш. Стрпите се!

„Даље: три шоце све у самом седефу и троје виле за наслон тих шоца. Уз то једна мала покретна пећ са две реторте и три реципијента, врло zgodне ствари за онога, који се радо бави дестилацијом.“

Клеанат. Е пукао бих, кад...

Ла Флеш. Полако: „Једна болоњска лира са свима жицама у своје реду.“

„Даље: једна даска за собну игру, окићена по грчки, врло zgodна разбрибрига за оне, који немају никаква посла.“

„Даље: један гуштер од три стоне и по, испуњен сеном, врло zgodан украс за собу.“

„Све наведено вреди брату четири хиљаде и пет стотина динара, и само га је поверитељева умереност свела на три хиљаде.“

Клеанат. Нека га ђаво однесе с његовом умерености, угурсуз, крвопија један. Да ли је ико још видео оваквог кајишара? Зар му није доста онај ловски интерес, него још хоће да ми наметне које-какве старе олупине за три хиљаде динара; а знам да ми за све то нико неће дати ни хиљаду динара. Али није вајде, морам пристати на све, што год хоће; зна зликовац да немам куд, па ми је метнуо нож под грло.

Ла Флеш. Немојте ми замерити, господине, али ја видим, да сте и Ви пошли право оним путем, којим се Панирж упропастио, који је такође узајмљивао новаца, куповао скупо, продавао јефтино, а летину расипао на зелен.

Клеанат. А шта да радим? Ето до чега доводи младе синове проклето очево тврдичење! Па се онда чуде, што синови морају помишљати на њихову смрт!

Ла Флеш. То је истина; Ваш отац могао би својом злоћом распомамити и најмирнијег човека. Ја, хвала Богу, нисам баш јагњеће ђуди; и међу својим друговима, који се заплећу у сумњиве послове, ја се умем највештије извући, умем се лукаво искобељати из сваког замрсака, који ма и најмање заудара на вешала; али право да Вам кажем, он ме својим понашањем доводи у искушење, да га покрадем; њега покрасти било би, чини ми се, права задужбина.

Клеанат. Дај ми тај списак, да га часком још једном прегледам.

ПОЈАВА II

Харпагон, Симо, — Клеанат и Ла Флеш (у две позорнице).

Симо. Тако је, господине; једном младићу треба новаца; његове су га прилике тако притегле, да ће пристати на све што год хоћете.

Харпагон. Ама, Симо, јесте ли уверени, да ме ту неће снаћи никаква штета? Јесте ли дознали ко је, каквог је бића и од које је породице тај младић, за кога ми говорите?

Симо. Не, ја Вас не могу добро известити, јер сам се сасвим случајно с њим познао; али он ће Вам сам све објаснити, а човек, који ми га је довео, уверава ме, да ћете бити сасвим задовољни, само док се с њим упознате. — Све што Вам могу рећи то је, да је он од врло богате куће, да му је мати већ умрла, и да ће му отац за осам месеца умрети, ако хоћете, да се и на то обавезе.

Харпагон. Е онда је други рачун. Хришћанска нам дужност налаже, да помогнемо колико можемо ближњему у невољи.

Симо. Тако је.

Ла Флеш (познавши Симу, полако Клеанту). Шта ће то бити? Оно је наш Симо, што с Вашим оцем разговора.

Клеанат (полако Ла Флешу). Можда је дознао, ко сам ја? Да ме ниси ти одао?

Симо (Клеанту и Ла Флешу). Гле, гле! Вама је баш на-тужило! А ко Вам је казао, да је овде г. поверитељ? (Харпагону.) Верујте ми, господине, нисам им ја казао ни Ваше име, ни Ваш стан. Али мислим, да ту нема Бог зна чега рђава; ово су поштени ђуди, и сад се можете лично с њима споразумети!

Харпагон. Шта?

Симо (показујући Клеанта). Ово је онај господин, што хоће да од Вас узајми оно петнаест хиљада динара, о чему смо мало час говорили.

Харпагон. Шта, обешечаје, зар си ти већ тако ниско пао?

Клеанат. Шта, оче, зар се Ви тако стидним пословима бавите? (Симо побегне, Ла Флеш се сакрије.)

ПОЈАВА III

Харпагон, Клеанат.

Харпагон. Ти хоћеш, да се упропастиш тако вратоломним задуживањем?

Клеанат. Ви хоћете, да се обогатите тако ка-јишарском каматом?

Харпагон. Како смеш, да ми још пред очи изиђеш?

Клеанат. Како смете Ви, да још на бео свет изиђете?

Харпагон. Зар немаш ни мало стида, што си се заглибио у толики разврат, што си се увалио у те страшне трошкове, те срамно расипаш све, што су ти родитељи крвавим знојем скунаторили?

Клеанат. Зар Ви не црвените, што срамотите своје име таквом трговином; што жртвујете понос и поштење ненаситој чежњи, да слажете талир по талир и да умножавате камату најгаднијим досеткама, какве су игда измислити могли најзвиканији ка-матници?

ХАРПАГОН. Иди ми испред очију, угурсузе, иди ми испред очију!

КЛЕАНАТ. Шта мислите, кога треба већма осудити, да ли онога што узајмљује новаца, кад му је невоља, или онога што отима новце, који му не требају?

ХАРПАГОН. Вуци се одавде, кад ти кажем; немој да прекипим... (Клеанат оде.) Добро је што се овако десило. Сада знам, да ми на њега ваља добро пазити.

ПОЈАВА IV

Фросина, Харпагон.

ФРОСИНА. Господине...

ХАРПАГОН. Чекајте мало; сад ћу одмах доћи да Вам нешто кажем... (За се.) Треба моје новце да обиђем.

ПОЈАВА V

Ла Флеш, Фросина.

ЛА ФЛЕШ (не видећи Фросину). Ех, ово је права комедија! Он мора имати какво велико слагалиште пуно дроњака, јер од оних ствари у списку ништа немамо у кући.

ФРОСИНА. Јеси ли ти то, мој Ла Флеше? — Гледај молим те, где ми да се састанемо!

ЛА ФЛЕШ. Нуто Фросине! А шта ћеш ти овде?

ФРОСИНА. Оно што и свуда; да се умешам у сваки посао, да послужим људима, те да од своје скромне памети извучем што више користи. Ти знаш, да на овоме свету човек мора живети од своје умешности, и да људима моје багре Бог није дао других прихода, него само вештину у сплеткама и довијању.

ЛА ФЛЕШ. Зар имаш каква посла и с газдом ове куће?

ФРОСИНА. Да како, ја му посредујем у неким малим пословима, од чега се надам доброј награди.

ЛА ФЛЕШ. Зар од њега? Вере ми мора да си врло препредена, ако од њега ишчупаш што год; треба да знаш, да је под овим кровом новац и сувише скуп.

ФРОСИНА. Има по где која услуга, која чудно у срце дира.

ЛА ФЛЕШ. Нека ти је са срећом, али ти не познајеш још Харпагона. Харпагон је од сваког човека најнечовечнији човек, од свих тврдица најтврђи и најлакомији. Никаква услуга не може у њему побудити толико захвалности, да до бакшиша дође. Хвалиће те, поштоваће те, обасуће те најмилијим речима, пријатељаће се с тобом, колико год хоћеш; само о новцима нема ни помена. Нема ништа сувље и мршавије од његове милоште и његове услужности. Сама реч „дати“ тако му је мрска, да никад не рекне: „Бог ти дао“ него: „Бог ти позајмио“.

ФРОСИНА. Хвала Богу, знам ја, како треба око људи; ја знам тајну, како да их приволим, како да их поштакљем где им годи, како да пронађем њихову слабу страну.

ЛА ФЛЕШ. То ти све овде ништа неће помоћи. Ја те чикам, да што год новаца изажмеш од овог човека. У томе је он Турчин, и то такав Турчин, да му нико на свету не може доскочити. Можеш црћи крај њега, он се неће ни маћи. У кратко, њему је дражи новац од имена, од части, од свих врлина. Чим му ко што заиште, њега одмах спопадну грчеви. Тако што дарне га у живац, пробада му срце, чуна му утробу и... Гле, ево га, ја одох!

ПОЈАВА VI

Харпагон, Фросина.

ХАРПАГОН (тихо). Све је у своје реду. (Гласно.) Дакле, шта имаш да кажеш, Фросино?

Фросина. Боже благи! само то, да сте се дивно поткожили, да Вам се здравље огледа на лицу!

Харпагон. Зар мени?

Фросина. Никад Вас нисам видела тако свежа и кренка.

Харпагон. Та неће бити?

Фросина. Да како! Ви сте сад млађи него што сте икад били. Ја сваки дан виђам младића од двадесет и пет година, који су старији од Вас.

Харпагон. Па опет, Фросино, мени је сада пуних шездесет.

Фросина. Па шта је то? Шездесет година! Чудна ми чуда! Сада сте у најбољем цвету човекове снаге; сада ступате у најлепше доба људскога века.

Харпагон. То је истина, али двадесет година мање не би ми ни мало шкодило, тако ми се бар чини.

Фросина. Ви се шалите. Шта ће Вам то? Ви сте онога кова, који сто година траје.

Харпагон. Зар ти велиш?

Фросина. За цело; на Вама су сви знаци, по којима се то позна. Станите право. Ето, ето на! Међу очима Вам је пруга, што значи дуг живот.

Харпагон. Зар се ти разумеш у то.

Фросина. Те још како. Пружите длан. Уу! Боже слатки, колика је ова животна пруга!

Харпагон. Шта?

Фросина. Зар не видите докле се пружила ова пруга?...

Харпагон. Па шта му то значи?

Фросина. Вере ми, ја бубнух сто година; ама Ви ћете и сто двадесету преживети.

Харпагон. Је ли могућно?

Фросина. Кажем Вам, Ви само од велике секире можете умрети; све ћете Ви посахрањивати и сву децу и све унуке своје.

Харпагон. Врло добро. А како је с оним послом?

Фросина. Зар још питате? Кад се ја прихватим чега, а да ми не иде од руке? А за проводацику имам урођена, необична дара. Нема тог пара на свету,

који ја не бих умела убрзо сочити. Само кад бих ја себи у главу увртела, уверена сам, да бих Султана оженила републиком млетачком. У овом Вашем послу није ни било Бог зна каквих тешкоћа. Како ја имам често посла у њих, то сам их непрестано забављала разговором о Вама. Мајци сам рекла, шта сте намислили, виђајући Маријану на прозору и у шетњи.

Харпагон. Шта је одговорила?

Фросина. Она је с највећом радошћу примила понуду; а кад јој рекох Вашу жељу, да и њена кћи буде при вечерашњој просидби Ваше ћерке, она пристаде без икаква устезања и мени је поверила, да Маријану доведем.

Харпагон. Знаш, Фросино, ја морам позвати на вечеру Анселма, па бих волео, кад би и она била на тој гозби.

Фросина. Имате право. Она после подне има да походи Вашу кћер, одатле хоће да се мало прошета по вашару, а после ће доћи на вечеру.

Харпагон. Лепо, онда нек иду обе заједно на мојим каруцама.

Фросина. Тако је све у своме реду.

Харпагон. Али, Фросино, је ли било с мајком говора и о приједи, коју она може дати уз ћерку. Јеси ли јој рекла, да је ради овакве прилике вредно и упети се мало, и стегнути се, а богме и од својих уста откинути, јер без ичега данас се не удају ћерке.

Фросина. Шта Ви то говорите? Девојка Вам доноси дванаест хиљада динара годишњег прихода.

Харпагон. Дванаест хиљада динара прихода!

Фросина. Да како! Прво, и прво, она је отхрањена и васпитана у најстрожем једноничењу; она Вам живи од зеља, млека, сира и јабука; дакле Вам не треба ни господска трпеза, ни одабраних јела, ни оних разних послastiца, што бисте све морали набављати другој жени. А то, богме, није ситница и не засеца мање од три хиљаде динара на годину. Осим тога она се носи врло просто, те не мари ни за богате хаљине, ни за скупоцене наките, ни за раскошне

наместаје, као што то страсно траже друге жене. То опет износи годишње најмање четири хиљаде динара. Осим тога она страшно мрзи коцкање, а то је врло ретко међу данашњим женама. Ја знам у нашем крају једну, која је прокартала ове године двадесет хиљада динара. Али ми да урачунамо само четврти део од тога, па опет пет хиљада динара уштеде на коцкању и четири хиљаде на хаљинама и накиту, то је девет хиљада динара. Додајте сад оне три хиљаде динара уштеде на храни, и ето Вам Ваших дванаест хиљада динара чистог годишњег прихода.

ХАРПАГОН. Све је то лепо и красно, ама од тога рачуна нема ништа у готову.

ФРОСИНА. Опростићете. Зар је то ништа добити жену до крајности умерену, заљубљену у просто рухо и кивну на коцкање?

ХАРПАГОН. Ви се шалите; склапате ми њену прђију од свих оних новаца, које она неће потрошити. Ја не могу издати признаницу на оно, што у готову не примим. Мени треба нешто прђије у готовини.

ФРОСИНА. Боже мој, имаће свачега доста! Оне су ми говориле о неком месту, где им је извесно добро, ком ћете Ви бити власник.

ХАРПАГОН. То све треба видети. Али, Фросино, још ме нешто мучи. Као што знаш, девојка је млада, а омладина воли своје врстике и тражи њихово друштво. Бојим се, да јој се неће допасти човек мојих година, па да после не наступе у мојој кући извесни нареди, који ми не би били по ђуди.

ФРОСИНА. Ох како Ви њу слабо познајете! То јој је особено, о чему сам баш хтела да Вам причам. Она не може просто да погледа младића, тако их мрзи; она воли само старије људе.

ХАРПАГОН. Зар она?

ФРОСИНА. Да како! Ала бих ја желела, да чујете како она говори о томе. Она не може да трпи младића за живу главу, али је очарана, кад може да гледа каквог лепог старца с величанственом брадом.

Што старији, то су јој дражи; с тога Вам светујем, да се ни по што не градите млађи но што сте. Она хоће човека бар од шездесет година. Шта ћете више, кад ето нема ни четири месеца, она је покварила своју веридбу само с тога, што је просилац рекао, да му је само педесет и шест година и што је без наочара хтео потписати уговор.

ХАРПАГОН. Само с тога?

ФРОСИНА. Ни због чега другог. Она вели, да за њу нема задовољства с мужем од педесет и шест година, а особито су јој мили носеви с наочарима.

ХАРПАГОН. Бог и душа, ти ми ту причаш необичне ствари.

ФРОСИНА. Шта би се још тек имало да прича! У њеној соби има неколико слика и каменореза. Шта мислите ко је ту насликан? Какав Адонис, Парис или Аполон? Боже сачувај! Ту Вам је Сатурнова слика, до њега краљ Пријам, стари Нестор, и чича Анхиз сину на упрт.

ХАРПАГОН. То је чудно! Ко би се томе надао? Мени је веома мило, што чујем, да је такве нарави. Да сам жена, ја тако исто не бих никад могао волети младиће.

ФРОСИНА. Ја Вам верујем. И јесу ми то красници за вољење сви ти младићи! Све сами балавци и провијуше, без икакве стварне вредности. Ја просто не разумем, какве дражи може још у њима бити!

ХАРПАГОН. Заиста ни ја не могу разумети, како се могу допадати женама ти балавци.

ФРОСИНА. Све су Вам то задрте луде. Каква ми је то памет чезнути за младићима? Зар је то мушко какав гиздави плавушан, и зар је вредно прибити се за тако младунче?

ХАРПАГОН. То и ја увек кажем. Гњеветају као мајчине мазе, науснице од три длаке стрче им као у мачке, власује им од кучине, спале им чакшире с раздрњаних трбуха.

ФРОСИНА. И они да стану поред Вас? Ево, ово је човек у потпуном смислу; не можеш га се сит

нагледати; овако тело и овака ношња морају распирити љубав.

ХАРПАГОН. Ти налазиш да сам прикладан?

ФРОСИНА. Шта? Заносно прикладан; Ви сте створени за сликање! Окрените се мало, молим Вас! Не може бити лепше! Да Вам видим ход. То је стас гибак, витак и отресан, без и најмањег знака каква год недуга.

ХАРПАГОН. Хвала Богу, здрав сам. Само ме ко кад што спонадне стари кашаљ — то је све. (Кашље.)

ФРОСИНА. То није ништа. Вама тај кашаљ лепо приликује. Јер Ви некако укусно кашљете.

ХАРПАГОН. Реци ми, вере ти, нешто! Је ли ме Маријана већ видела? Је ли ме спазила, кад пролазим улицом?

ФРОСИНА. Није, али смо се наразговарале о Вама. Ја сам јој насликала Вашу особу. Нисам пропустила ниједну Вашу врлину, како би добро увидела сву своју срећу, кад би се удала за таквога мужа.

ХАРПАГОН. Ти си добро урадила, и велика ти хвала!

ФРОСИНА. Имала бих, господине, да Вас молим за једну маленкост. Ја имам једну парницу, коју ћу изгубити с тога само, што немам једну малу сумицу новаца. (Харпагон се намршти.) Ви бисте врло лако могли помоћи да је добијем, само кад бисте се на ме мало смиловали... Ви не можете замислити, како ће се она радовати кад Вас види! (Харпагон се разведри.) Ох! Како ће Вас она заволети, како ће јој занети памет Ваша по антички борна огрлица! Али највише ће је очарати Ваше широке чакшире, прикачене гајтаном за Ваш прелук. Она ће лудовати за Вама; њу ће сасвим очарати угајтањен заручник.

ХАРПАГОН. Е баш ми је то мило!

ФРОСИНА. Без све шале, господине, ова парница може имати грдних последица за мене. (Харпагон се опет намршти.) Ја ћу пропасти, ако је изгубим. А само мала помоћ могла би ме спасти. — Ја бих желела, да сте видели, како је била очарана, кад сам јој стала

причати о Вама. (Харпагон се опет разведри.) У њеним се очима блистала радост, слушајући о Вашим врлинама, и ја сам је дотле довела, да већ не може сачекати час, кад ће бити Ваша жена.

ХАРПАГОН. Ти си ми велику услугу учинила, Фросино, и буди уверена, да сам ти до смрти харан.

ФРОСИНА. Дајте ми, господине, ту малу помоћ, за коју Вас лепо молим. (Харпагон се намршти.) То би ме са свим опоравило и ја бих Вам била захвална целога живота свога.

ХАРПАГОН. С Богом! Идем да довршим и отпривим моја писма.

ФРОСИНА. Ја Вас уверавам, господине, да ми у већој невољи од ове садашње нигда не бисте могли помоћи.

ХАРПАГОН. Наредићу, да каруце буду готове, да Вас одвезу на вашар.

ФРОСИНА. Ја Вас не бих узнемиривала, да ме није невоља сколила!

ХАРПАГОН. И ја ћу се старати, да се раније већера, како се не бисте разболели.

ФРОСИНА. Немојте ми одбити молбу, господине!... Ви не можете појмити, с каквим је она задовољством...

ХАРПАГОН. Ја одох... зову ме. У здрављу да се опет видимо! (Оде.)

ФРОСИНА. Куга те уморила, скоте погани! Лопов један, не да се ни осолити. Али не треба никак да прекинем с њим; а с друге ми је стране извесна добра награда.

(ЗАВЕСА ПАДА)

ТРЕЋИ ЧИН

ПОЈАВА I

Харпагон, Клеанат, Елиза, Валерије, Клода (сметлом у руци),
Жак, Ла Мерлиш, Брендавоан.

ХАРПАГОН. Ходите овамо, да Вам раздам наредбе, и да одредим свакоме, шта ће му бити посао. Примакни се, Клодо, да почнемо с тобом. Лепо, ти си већ с твојим оружјем у руци. Ти ћеш пазити, да свуда буде чисто, а нарочито ћеш пазити, да јако не трљаш четком, како се намештај не би излизао. Осим тога поверавам ти за време вечере управу над бугтељама; ако ми нестане које, или се разбије, ти ћеш ми одговарати и ја ћу ти одбити од плате.

ЖАК (за се). Да политичне казне!

ХАРПАГОН (Клоди). Сад иди! (Клода одс.)

ПОЈАВА II

Сви осим Клоде.

ХАРПАГОН. Ти, Брендавоане, и ти, Ла Мерлише, пунићете чаше и послуживаћете вином, али само кад буду гости жедни, а не као неки безобразни служи-

тељи, што не даду гостима мира, него их опомињу да пију, кад на пиће и не мисле. Чекајте, док Вам више пута не заишту вина, а не заборавите донети увек и доста воде.

ЖАК. Да богме, вино цело удара у главу.

ЛА МЕРЛИШ. Хоћемо ли скинути наше кецеље, господине?

ХАРПАГОН. Можете, али тек кад стану гости долазити: па онда гледајте добро, да не искварите хаљине.

БРЕНДАВОАН. Знате, господине, да је мој капут умрљан спреда уљем од лампе.

ЛА МЕРЛИШ. А мени су опет чакшире страга тако изрешетане, да ми се види, с опроштењем...

ХАРПАГОН (Ла Мерлишу). Мир! Ти свагда вешто okreћи леђа зиду, а свету само предњу страну. А ти (Брендавоану, показујући му, како треба да држи шепир, па да се не опази мрља од зејтина) ћеш увек капу овако држати при послуживању.

ПОЈАВА III

Пређашњи сем Брендавоана и Ла Мерлиша.

ХАРПАГОН. Ти ћеш, ћерко, пазити на све оно, што се односи са стола, да се ништа не упропасти. Тај посао приличи девојци. Али пре свега спреми се, да лепо дочекаш моју вереницу, која ће те походити, и да се с њоме извезеш на вашар. Разумеш ли, шта ти кажем?

ЕЛИЗА. Све разумем, оче! (Оде.)

ПОЈАВА IV

Пређашњи осим Елизе.

ХАРПАГОН. А Ви, млади господине, ком добродушно праштам потоњу будалаштину, да ми се нисте усудили дочекати је с намрштеним лицем.

КЛЕАНАТ. Зар ја, оче! С намрштеним лицем! А зашто?

ХАРПАГОН. Та већ знамо ми, како се рогуше синови, кад им се отац по други пут жени и како се пречају на маћеху. Али, ако желиш, да предам забраву твоје скорашње будалисање, онда ти препоручујем, да је љубазно пресретнеш и да је дочекаш, што год лепше умеш.

КЛЕАНАТ. Право да Вам кажем, ја Вам не смем обећати, да ћу се радовати њој као маћеси. Слагао бих, кад бих то рекао. Али за леп дочек и најсрдачнију предусретљивост не брините; задајем Вам реч, да ћу Вас у томе најтачније послушати.

ХАРПАГОН. Добро, пази само.

КЛЕАНАТ. Видећете, да нећете имати рашта се на мене љутити.

ХАРПАГОН. Ако тако урадиш, онда си паметан.
(Клеанат одс.)

ПОЈАВА V

Харпагон, Валерије, Жак.

ХАРПАГОН. Валерије, ходи и ти амо! Сада си ти на реду, Жаче! Тебе сам оставио на послетку.

ЖАК. Хоћете ли да говорите с Вашим кочијашем или с куваром? Ја сам и једно и друго.

ХАРПАГОН. С обојицом.

ЖАК. Али с киме најпре?

ХАРПАГОН. С куваром.

ЖАК. Чекајте мало. (Скида кочијашки огртач, па остаје у куварском одећу.)

ХАРПАГОН. Ког то врага радиш?

ЖАК. Ви само наређујте сада.

ХАРПАГОН. Одлучио сам се, Жаче, да вечерас приредим гозбу

ЖАК (за се). Чудо невиђено!

ХАРПАГОН. Реци ми најпре, можеш ли нас добро угостити?

ЖАК. Могу, ако ми дате доста новаца.

ХАРПАГОН. Рђа те убила! Само новаца. Као да не умеју ништа друго прословити, осим: »дај новаца, новаца, новаца!« Ух! Само им је та реч у устима. Новаца, увек ишту новаца! Само новце потржу сваки час, као кебу иза паса.

ВАЛЕРИЈЕ. Ја никада још не чух тако безобразна одговора. Чудна ми чуда зготовити добру вечеру с доста новаца! То је лако, тако зна и свака сакалуда. Зготови ти мени, ако си мајстор, добру вечеру за мало новаца.

ЖАК. И добру и за мало новаца!

ВАЛЕРИЈЕ. Да шта ти мислиш?

ЖАК (Валерију). Вере ми, господине настојниче, Ви бисте нам велику љубав учинили, кад бисте нам открили ту тајну, па онда будите место мене кувар. Ви сте овде и онако у свакој чорби мирођија.

ХАРПАГОН. Ђути! Шта ће нам све требати?

ЖАК. Питајте тог господина настојника, он уме зготовити добру вечеру за мало новаца.

ХАРПАГОН. Одговарај, кад се питаш!

ЖАК. За колико особа ваља спремити?

ХАРПАГОН. Биће нас за столом осам или десет; али ти спреми само за осам. Где се може осморо нахранити, ту може и десеторо.

ВАЛЕРИЈЕ. То се зна да може.

ЖАК. Добро, најпре требају четири разне чорбе и пет разних јела. Пре чорбе...

ХАРПАГОН. Није него још нешто! Та то би било доста да се угости цела варош!

ЖАК. Па онда тек печење...

ХАРПАГОН (запуши уста Жаку шаком). Угурсузе, ти ћеш ми појести све што имам!

ЖАК. Између појединих јела...

ХАРПАГОН (метне му опет руку на уста). Зар још?

ВАЛЕРИЈЕ (Жаку). Ти баш хоћеш да сви попуцају од ждерања? Зар је господин зато звао госте, да их посатире силним кљукањем? Иди па прочитај прописе за чување здравља, или упитај кога било лекара, па ћеш видети, има ли чега год на свету, што тако уди здрављу, као кад се човек преједе.

ХАРПАГОН. Право вели.

ВАЛЕРИЈЕ. Упамти то, Жаче, и ти и сва твоја браћа, да је претоварена трпеза права хајдучка заседа. Ако су домаћину мили његови гости, треба за столом да влада највећа умереност, јер, као што вели она стародревна изрека: »Човек једе да живи, а не живи да једе!«

ХАРПАГОН. Ох, како је то мудро речено! Ходи да те загрлим за ту реч. То је најлепша изрека што сам у мом веку чуо: »Човек живи да једе, а не једе да жи...« Не, није тако. Како ти оно рече?

ВАЛЕРИЈЕ. »Човек једе да живи, а не живи да једе!«

ХАРПАГОН. Аха, јесте! (Жаку.) Јеси ли чуо? (Валерију.) Који је то славан мудрац казао?

ВАЛЕРИЈЕ. Не могу одмах да му се имена сетим.

ХАРПАГОН. Знаш шта? Напиши ми те речи, па ћу их златним словима урезати над уласком у моју трпезарију.

ВАЛЕРИЈЕ. Немајте бриге! А оставите мени старање о вечери; ја ћу све уредити као што ваља.

ХАРПАГОН. Лепо! Тако нека буде.

ЖАК. Врло добро! Мени мање муке.

ХАРПАГОН (Валерију). Треба таквих јела, од којих се не може много јести, а брзо засите. На прилику: боба с много сала, и кухана теста с доста кестења.

ВАЛЕРИЈЕ. Ослоните се само на мене.

ХАРПАГОН. А сада, Жаче, ваља опрати моје каруце.

ЖАК. Станите мало; то се тиче кочијаша. (Огрне се опет кочијашким огртачем.) Дакле, Ви рекосте...

ХАРПАГОН. Да опереш каруце, и коње да упрегнеш, да на вашар одвезеш...

ЖАК. Зар Ваше коње, господару? Богме Вам се они ни маћи не могу. Нећу рећи да леже на кровини; то би погрешно било, јер под бедним животињама ни кровине нема; али Ви сте их подвргли тако строгом посту, да то нису више коњи, него само сенке, утваре, прилике коњске.

ХАРПАГОН. Видиш, то су се разболели од силна нерада!

ЖАК. Па зар, господару, ако ништа не раде, не треба ни да једу ништа? Много би им боље било и да раде много, и да једу према раду. Срце ме боли кад их видим онако изнемогле; јер ја волим моје коње, па ми се чини, да се ја мучим, кад видим како се они муче. Ја сваки дан откинем по нешто од својих уста за њих. Од камена је срце у свакога, ко не сажалева своје ближње.

ХАРПАГОН. Имају само да одвуку кола до вавшара, а ту нема великог напрезања.

ЖАК. Не, господару, ја их не смем терати; немам срца да их шибам бичем онакве, какви су. Како бисте Ви то хтели, да вуку кола, кад ни себе не могу да вуку.

ВАЛЕРИЈЕ. Ја ћу, господару, замолити нашега суседа Пикарда да тера коње; а Жак ће Вам и онако требати да зготови вечеру.

ЖАК. Нека буде. Барем нека липшу под туђом руком, а не под мојом.

ВАЛЕРИЈЕ. Жак хоће да забата три у здраву ногу.

ЖАК. Господин надзорник хоће да забата нос где треба и где не треба.

ХАРПАГОН. Смирите се.

ЖАК. Господару, баш никако не могу сносити улицице. Ја добро видим, да све што овај ради, његово вечито одмеравање и хлеба, и вина, и дрва, и соли и свећа, није ништа друго, но само да Вам ласка и да Вам се удвори. Свиснуо бих од муке с тога, и криво ми је слушајући из дана у дан, шта се све о Вама говори. Јер, било шта било, ја сам Вама

одан, ма да се с тога сам на себе љутим; после мојих коња Ви сте ми најмилији.

ХАРПАГОН. А би ли ми ти казао, шта се то о мени говори.

Жак. Ја бих, само кад бих знао, да се нећете наљутити.

ХАРПАГОН. А што бих се љутио? Ни по што!

Жак. Опростите, али знам да ћете се ражљутити.

ХАРПАГОН. Нећу, веруј ми! Ваш напротив бићу ти захвалан; ја радо слушам, шта се о мени говори.

Жак. Кад баш наваљујете, ја ћу Вам отворено рећи, да Вам се све живо подсмева. Са свих страна пецају Вас пред нама, и цео свет ужива просто, да Вас добро прорешета и читаве приче испреда о Вашем цицијању. Једни веле, да Ви штампате засебне календаре, у којима су сви пости удвостручени, па све укућане нагоните да посте, како бисте заштели на храни. Други опет причају, како Ви увек приметите кавгу са слугама о новој години и при њихову иступању из службе, како бисте нашли разлога, да им ништа не дате, ни поклон, ни плату. Чуо сам и то, да сте једном тужили суду мачку из суседства с тога, што Вам је однела комад овнујског бута. И то се прича, како су Вас једне ноћи ухватили где крадете сено испред својих сопствених коња, па Вас је кочијаш, што је пре мене био, у помрчини поштено излемао, а Ви сте се после чинили невешти. На послетку, право да Вам кажем, човек не може никуд да се макне, а да не чује, како Вас свако грди. Вама се цео свет руга и смеје, и нико Вас друкчије не зове, него: тврдица, лопов, гагрица, кајишар.

ХАРПАГОН (гукнувши батином Жака). Ти си луда, угурсуз, нитков, безобразник.

Жак. Рекох ли Вам ја? Али Ви ми не хтедoste веровати. Ја сам погодио, да ћете се наљутити, кад чујете истину.

ХАРПАГОН. Нека ти ово буде за поуку, како ваља говорити. (Оде.)

ПОЈАВА VI

Валерије, Жак.

ВАЛЕРИЈЕ (смејући се). Као што ми се чини, Жаче, рђаво си прошао с твојом искрености.

Жак. Господине допљаче, који сте тако високо задрчили нос, ништа се Вас не тиче, како сам ја прошао. Смејте се Вашим батинама, кад их извучете, а моје батине оставите на миру.

ВАЛЕРИЈЕ. Ех, ех, Жаче, немој се љутити, молим те!

Жак (за се). Аха, већ је мекши. Сад ћу да се разгоропадим, па ако буде толико будала, да се од мене уплаши, онда ћу га добро извоштити. (Јасно.) Знате ли Ви, господине церекало, да мени није ни мало до смеха, и да ћу Вас научити мало друкчијем церекању, ако ме само још једном речи прежестите! (Жак одгурва Валерија у ђошак.)

ВАЛЕРИЈЕ. Хеј, хеј, лакше мало!

Жак. Шта лакше, ко лакше? Знаш ли ти, с ким имаш посла, ха?

ВАЛЕРИЈЕ. Али молим Вас!

Жак. Безобразнике један!

ВАЛЕРИЈЕ. Господине Жа....

Жак. Нема ту ништа с Вашим: господине Жаче! Не вреди то ни пребијене паре! Ако дочепам тојагу, истераћу ја Вама сав тај дим из главе!

ВАЛЕРИЈЕ (стане гурати Жака у други ђошак). Шта рече? Тојагу?

Жак. Ко? Ја? Ја нисам то рекао?

ВАЛЕРИЈЕ. А знаш ли ти, звекане, да ја теби могу испребијати леђа?

Жак. Знам да можете.

ВАЛЕРИЈЕ. Знаш ли ти, да ти ниси ништа друго до куварски судопера?

Жак. Да богме да знам.

ВАЛЕРИЈЕ. Ти још не знаш, ко сам ја!

Жак. Молим за опрштење!

ВАЛЕРИЈЕ. И ти рече, да ћеш мене излемати?

ЖАК. Та зар Ви не знате за шалу?

ВАЛЕРИЈЕ. Зазубне су мени те твоје шале. (Бијући га батином.) Сад сам те обавестио, да ти шале не иду од руке. (Оде).

ЖАК (сам). Нека ђаво носи искреност! Да зла заната, Бого мили! Ја га се сасвим одричим, и од сад нећу никад више говорити истину. Што ме лема господар, хајде де, господар је, ама овај г. настојник! Та осветићу му се, ма се не посветио.

ПОЈАВА VII

Маријана и Фросина.

ФРОСИНА. Знаш ли, Жаче, је ли ти господар код куће?

ЖАК. Како да не знам? Да богме да је код куће.

ФРОСИНА. Јави му, вере ти, да смо дошле.

ЖАК (оде).

МАРИЈАНА. Да знате, Фросино, какав ме је страх обузео! Управо ја се бојим тога призора.

ФРОСИНА. А зашто? Шта Вас узнемирује?

МАРИЈАНА. Зар још питате? Замислите само, како мора човек бити узбуђен, кад гледа крст, на који хоће да га прикују.

ФРОСИНА. Ја већ видим, да ради пријатна умирања Харпагон никако не би био крст, који бисте Ви најрадије пригрлили. Видим Вам на лицу, да опет мислите на онога плавог момка, о ком сте ми говорили.

МАРИЈАНА. То је истина. Нећу ни мало да се браним, Фросино. Оно што нам је дошао неколико пута с онолико поштовања, право да Вам кажем, дирнуло ме је у срце.

ФРОСИНА. А јесте ли знали, ко је он?

МАРИЈАНА. Не; ја ни сад не знам, ко је он, али толико могу рећи, да потпуно заслужује љубав. Кад бих ја могла бирати себи мужа, ја бих њега изабрала пре, него икога другог. И баш због њега мени је још одвратнији муж, за кога хоће да ме удају.

ФРОСИНА. До душе, сви су ти плави момци врло пријатни и знају се наћи; ама су гоље као год црквени мишеви. За Вас је боље да пођете за стара мужа, само кад има доста блага. Ја признајем, да младој жени није ласно од милоште стара мужа, и да се мора издржати доста отужности крај њега; али ни то не траје дуго. Његова ће Вас смрт ускоро ослободити, па после можете бирати кога хоћете, да Вам све накнади.

МАРИЈАНА. За Бога, Фросино, то је чудна ствар, кад се човек мора надати својој срећи тек после нечије смрти! Па онда смрт не разбира тако много за наше планове.

ФРОСИНА. Шта се Ви шалите? Ви не треба да пођете за њ друкчије, него под погодбом, да Вас ускоро остави удовицом, и то треба као особит чланак да се стави у уговор. Та то би било безобразно од њега, кад не би умро за три месеца. Ево га долази амо.

МАРИЈАНА. Ох, Фросино, каква је оно ругоба!

ПОЈАВА IX

Харпагон и пређашњи.

ХАРПАГОН (Маријани). Ви не треба да се расрдите. лепотице моја, што сам изишао с наочарима пред Вас. Ја знам врло добро, да је Ваше дражи лако опазити, и тако су видљиве саме по себи, да нису потребни наочари, да би се приметиле. Али Ви знате, да се кроз стакло гледају звезде, а Ви сте звезда, најлепша звезда међу звездама на звезданом небу.

Фросино, она ништа не одговара, чини ми се, није се особито обрадовала, кад ме видела.

Фросина. То је с тога, што још не може да се расабере од усхићења. А девојке се увек стиде испрва, да искажу оно, што им је у срцу.

Харпагон. Право велиш. (Маријани.) Ето, голубице, где долази и моја кћи да Вас поздрави.

ПОЈАВА X

Елиза и пређашњи.

Маријана. Ја сам се, госпођице, задоцнила с овом посетом.

Елиза. Ви сте оно учинили, госпођице, што је требало ја да учиним. Требало је да пре Вама дођем.

Харпагон. Не гледајте, што је она тако велика; зла трава брзо расте.

Маријана (тихо Фросини). Да одвратна човека, ако ко Бога зна!

Харпагон (Фросини). Шта рече лепотица?

Фросина. Да не може да Вас се нагледа!

Харпагон. Ах, то је и сувише части, голубице моја дивна!

Маријана (за се). Ала је животиња!

Харпагон. Ја сам Вам веома обавезан за толику наклоност.

Маријана (за се). Ово се не може више издржати.

ПОЈАВА XI

Клеанат, Валерије, Брендавоан и пређашњи.

Харпагон. Ево и мог сина, да Вам учини своје подворење.

Маријана (тихо Фросини). Ха, Фросино, то је онај, о коме сам ти говорила.

Фросина (Маријани). То је заиста врло чудан сусрет!

Харпагон. Ја видим, да се Ви чудите, што имам овако велику децу, али ћу ускоро скинути с врата и једно и друго.

Клеанат (Маријани). Госпођице, право да Вам кажем, ја се оваком догађају нисам надао, и кад ми је отац казао, шта је намислио, ја сам се од чуда скаменио.

Маријана. И ја могу то исто рећи. Овај непредвиђени састанак изненадио је мене као и Вас. Овако што није ми се нигда ни уснило.

Клеанат. То је истина, госпођице, да мој отац није могао ништа лепше изабрати, и мени је необично мило, само кад Вас видим; али опет не могу рећи, да ми је мило, што ми Ви можете постати маћеха. Ја признајем, да ми је и сувише тешка та почаст; тај назив ја Вам никако не желим. Ове речи учиниће се некима сурове, али ја сам уверен, да ћете их Ви разумети, као што треба. Лако ћете увидети, да та женидба мени не може бити по вољи, јер је то у очевидној опреци са свим мојим тежњама. На послетку казаћу Вам сасвим отворено, с допуштењем мога оца, од те женидбе не би никад ништа било, кад би само то од мене зависило.

Харпагон. Какви су то безобразни комплименти! Ниси умео ништа лепше да јој кажеш!

Маријана. А ја имам да Вам одговорим, како смо обоје једне исте мисли; ако је Вама мрско имати мене за маћеху, и мени је мрско имати Вас за пасторка. Само немојте, молим Вас, мислити, да ја тражим, како би Вам учинила ту непријатност. Јако би ми жао било, кад бих Вас ја ојадилa; и да ме неододљива сила не приморава, ја Вам се кунем, да никад не бих пристала на удадбу, која Вас мучи.

Харпагон. Право има; на луд поздрав, луд отпоздрав. Ја Вас молим, лепотице моја, за опроштење, што Вас је мој безобразни син увредио. Он је ветрогоња, који још не уме да промери оно што говори.

Маријана. Будите уверени, да ме ни најмање није увредило оно, што ми је казао; напротив мени

је мило, што ми је своје срце сасвим открио. Ја волим то његово признање, и да је он друкчије говорио, ја бих га мање ценила.

ХАРПАГОН. Ви сте сувише добра срца, кад му тако лако праштате погрешке. С временом ће се и он опаметити, па ћете видети, како ће онда друкчије мислити.

КЛЕАНАТ. Не, оче, ја нисам од оних, што се лако мењају, и ја Вас свесрдно молим, госпођице, да ми верујете, све што сам рекао.

ХАРПАГОН. Гле ти, како је бесан. Он наставља још жешће!

КЛЕАНАТ. Зар Ви хоћете, да се претварам?

ХАРПАГОН. Опет он! Умеш ли ти говорити о другом чему?

КЛЕАНАТ. Па лепо, кад баш хоћете, ја ћу говорити друкчије. Допустите, госпођице, да за који тренутак заменим оца, па да Вам речем, како на свету нисам видео ништа лепше од Вас; како не могу ни замислити веће среће од те, да се Вама допаднем, и како бих више волео бити Ваш муж, него ли најславнији цар на свету. Да, госпођице, за мене нема веће среће него да Ви будете моја; све се моје чежње на то сведе. Нема те препреке, коју ја не бих савладао, само да Вас задобијем. Најсилније сметње...

ХАРПАГОН. Лакше мало, сине, лакше мало!

КЛЕАНАТ. Ја све ово говорим госпођици као Ваш заступник.

ХАРПАГОН. Имам и ја језик, хвала Богу, па ми није потребан такав заступник. Хајде брже, дај столице.

ФРОСИНА. Немојте, боље би било да идемо одмах на вашар, па да се брже вратимо. Имаћемо онда више времена за разговор.

ХАРПАГОН (Брендавоану). Нека се упрегне.

ПОЈАВА XII

Пређашњи без Брендавоана.

ХАРПАГОН (Маријани.) Ја молим, лепотице моја, да ми опростите, што се не сетих раније, па да ужинате пре но што се извезете.

КЛЕАНАТ. Ја сам се сетио место Вас, оче, па сам наредио у Ваше име, те се донело неранаца на кинеским тањирима, слатких цитрона и разних посласлица.

ХАРПАГОН (тихо Валерију). Валерије!

ВАЛЕРИЈЕ (тихо Харпагону). Полудео је!

КЛЕАНАТ. Можда мислите, оче, да је мало. Госпођица је добра, па неће замерити.

МАРИЈАНА. Па то није требало.

КЛЕАНАТ. Јесте ли, госпођице, игда видели лепши брилијанат од оног, што се блиста на очиној руци?

МАРИЈАНА. Заиста се дивно сјаји.

КЛЕАНАТ (скинувши прстен с очевга прста и пруживши га Маријани). Погледајте га само из близа.

МАРИЈАНА. Красно, заиста! Како одсевају разне боје.

КЛЕАНАТ (испречивши се пред Маријану, која хоће да врати прстен). Не, госпођице, задржите прстен; у најлепшим је рукама; то Вам поклања мој отац

ХАРПАГОН. Ко, ја?

КЛЕАНАТ. Је ли, оче, Ви хоћете, да госпођица узме прстен за Вашу љубав?

ХАРПАГОН (тихо сину). Шта кажеш?

КЛЕАНАТ (Маријани). Не може бити друкчије! Хоће да Вас приволим, да примите прстен.

МАРИЈАНА. Ја не бих никако рада била, да...

КЛЕАНАТ. Ви се шалите! Он ни по што неће да га натраг прими.

ХАРПАГОН (за себе). Побеснећу!

МАРИЈАНА. То би било...

КЛЕАНАТ (сметајући јој непрестано да не поврати прстен). Ни по што, кад Вам кажем. Тим ћете га увредити.

МАРИЈАНА. Али за Бога...

КЛЕАНАТ. Не, не, никако.

ХАРПАГОН (за се). Куга те...

КЛЕАНАТ. Ено видите, како се љути, што му одбијате поклон.

ХАРПАГОН (за се). Ах, ниткове један!

КЛЕАНАТ (Маријани). Ви видите, да је у очајању.

ХАРПАГОН (тихо своје сину претвном). Проклета харамијо!

КЛЕАНАТ. Шта ћу, оче? Ја нисам крив! Ето свим силама настајем, да прими прстен, али се она још опире.

ХАРПАГОН (тихо своје сину са жестином). Обешењаче!

КЛЕАНАТ. Ви сте, госпођице, крива, што ме отац овако грди.

ХАРПАГОН (исто тако). Ох, вуцибатино!

КЛЕАНАТ. Госпођице, учинићете просто да се разболи. Смиљите се, молим Вас, не противите се даље.

ФРОСИНА (Маријани). Боже слатки, какво ми је то устезање! Задржите већ једном прстен, кад господин баш хоће.

МАРИЈАНА (Харпагону). Да Вас не бих увредила, за сад ћу га примити, па ћу Вам га вратити другом приликом.

ПОЈАВА XIII

Сви пређашњи, Брендаван.

БРЕНДАВАН. Господару, зову Вас на поље, хоће неко с Вама да говори.

ХАРПАГОН. Немам кад, нека дође други пут!

БРЕНДАВАН. Вели, да Вам доноси некакве новце.

ХАРПАГОН (Маријани). Опростите ми, сад ћу одмах доћи.

ПОЈАВА XIV

Сви пређашњи, Ла Мерлиш.

ЛА МЕРЛИШ (сударнаши се са Харпагоном, обали га на земљу). Господине!

ХАРПАГОН. А јао! Погибох!

КЛЕАНАТ. Шта је, оче? Јесте ли се јако ударили?

ХАРПАГОН. Тог угуреуза потплатили су моји дужници, да ми скрха врат.

ВАЛЕРИЈЕ. Не бојте се, неће Вам бити ништа.

ЛА МЕРЛИШ (Харпагону). Опростите ми, господине, али ја сам трчао због хитна посла.

ВАЛЕРИЈЕ. Каква посла, ниткове један!

ЛА МЕРЛИШ. Дошао сам да јавим, да су Вам оба коња непоткована.

ХАРПАГОН. Одмах их одведите поткивачу. (Ла Мерлиш оде.)

КЛЕАНАТ. Докле коњи не буду потковани, ја ћу Вас, оче, заступати као домаћина, па ћу госпођицу одвести у башту, где ћу наредити, да се ужина донесе. (Оду.)

ПОЈАВА XV

Харпагон, Валерије.

ХАРПАГОН. Молим те, Валерије, припази на њих, па гледај, да се спасе, што се још може, те да се врати трговцу све што претекне.

ВАЛЕРИЈЕ. Ослоните се слободно на мене.

ХАРПАГОН (сам). О бездушни сине! Баш си се заверно, да ме упропастиш!

(ЗАВЕСА ПАДА)

ЧЕТВРТИ ЧИН

ПОЈАВА I

Клеанат, Маријана, Елиза, Фросина.

Клеанат. Уђимо овде; бићемо много слободнији. Овде нема никога, па се можемо без зазора разговарати.

Елиза. Мени је брат поверио, госпођице, тајну своје љубави спрам Вас. Ја знам све муке и невоље од таквих препона у љубави; с тога се, верујте ми, с највећом усрдности посежем за Вашу судбу.

Маријана. Слатка је то утеха, кад се на својој страни има таква особа, као што сте Ви. Стога Вас преклињем, госпођице, останите ми и у будуће тако племенита пријатељица; то ће ми јако ублажити горчину мог злосрећног удеса.

Фросина. Какви сте то људи Вас обоје, да ми о свему томе ништа не кажете раније! Ја бих за цело отклонила све те неприлике, па не бих пустила, да ствари дотле дођу, докле су дошле.

Клеанат. Шта знам? Тако ми је можда суђено! Али, дивна Маријано, на шта сте се Ви одлучили?

Маријана. Боже мој, како се ја могу на нешто одлучити? Зар је мени ишта друго остало у мојој зависности, осим пустих жеља?

Клеанат. Дакле у Вашем срцу нема мени другог ослонаца осим пустих жеља? Зар нема ни мало усрднога сажаљења? Ни мало услужне доброте? Ни мало љубавног прегнућа?

Маријана. Шта да Вам кажем? Замислите се на мом месту, па реците, шта ја могу. Упутите ме, заповедајте ми сами; ја ћу Вас у свему послушати; а Ви сте толико увиђавни, да нећете ништа захтевати, што не би подносило мојој части и пристојности.

Клеанат. Тако је! Све се на то своди, да ме упућујете на оно, што буду допуштали ледени обзири нарогушене части и строге пристојности.

Маријана. Па шта бисте Ви хтели да радим? И кад бих ја хтела прегазити све девојачке обзире, задржали би ме обзири ћерке према мајци. Она ме је увек тако нежно гајила, да се њој не бих могла ничим замерити. Ето Вам ње, с њом се разговорите; гледајте на сваки начин, да је придобијете! Допуштам Вам, да поступите и говорите, како год хоћете; све нек Вам је слободно од мене. А кад не буде требало ништа више, него да и ја кажем шта мислим, онда ћу јој сама отворено признати, шта сте Ви моме срцу.

Клеанат. Фросино, добра Фросино, хоћеш ли нам ти помоћи?

Фросина. Зар још питате? Драге воље. Ви знате, да сам ја од природе врло мека срца. Бог ме није бездушником створио, те ми ништа није драже, него кад могу бити услужна двома заљубљеним, разуме се, кад је све часно и поштено. Дакле, шта да радимо?

Клеанат. Размисли мало, молим те.

Маријана. Расветли нам ову помрчину.

Елиза. Пронађи, како ћеш размрсити ово, што си спутила.

Фросина. Богме то је прилично тешко. (Маријани.)
Ваша мати није сасвим неразложна, па ће се по свој прилици моћи склонити, да пренесе на сина дар, којим је хтела обдарити оца. (Клеанту.) Али најгоре је то, што је Ваш отац Вама отац.

Клеанат. То је оно!

Фросина. Извесно је, да ће се он толико расрдити, кад буде као просилац одбијен, да после тога неће ни по што пристати, да се Вас двоје узмете. Да све буде, као што ваља, требало би, да он сам одустане од просидбе; треба гледати некако, да му Ви обљутавите.

Клеанат. Право велиш.

Фросина. Право, да како! Знам ја шта би требало. Али то је мука, како да се све то постигне. Чекајте! Да имамо какву постарију жену, која би била моје умешности, па би се знала претварати, да је велика госпођа, рецимо некаква маркиза из доње Бретање, с много службе и са звучним именом, ја бих се подухватила, да пришијем Вашем оцу, како она има, осим кућа, преко триста хиљада динара у готову новцу; како се у њега жестоко заљубила; како би му брачним уговором приписала све своје имање, само кад би могла бити његова жена. И ево младим се у шта хоћете, да ће поверовати и пристати. Он Вас, до душе, здраво воли, али новце воли још више. Па кад би он загризао тај мамац и пристао због те друге, да се Вас одрекне, онда нас није стало, што ће се он после освестити, кад буде хтео на чисто извести рачуне с имањем своје маркизе.

Клеанат. То је врло добро смишљено.

Фросина. Ослоните се на ме. Сад сам се сетила и једне старе пријатељице, која је за нашу потребу сасвим подесна.

Клеанат. На моју захвалност можеш рачунати, Фросино, ако то испослужеш. А ми, моја лепа Маријано, да почнемо око мајке; јер нам неће бити лако покварити ту удадбу. Ја Вас преклињем, да се и Ви тога ради потрудите, што год можете више. Употребите сву моћ утицаја, коју Вам над мајком даје њена рођена љубав спрам Вас. Развијте без устезања све чари Ваше речитости, све неодолјиве дражи, којим је природа украсила Ваше очи и Ваша устанца. Не пожалите, молим Вас, ни један од оних нежних

израза, ниједну од оних слатких молаба, којима знам, да се ништа на свету не може одрећи.

Маријана. Ја ћу гледати што год узмогу, ништа нећу пропустити.

ПОЈАВА II

Харпагон и пређашњи.

Харпагон (за се, нико га не види). Гле сад! Мој син љуби своју будућу маћеху у руку и његова се будућа маћеха баш много не противи! Да се ту не поткрива неки љаво?

Елиза. Ево оца!

Харпагон. Кола чекају. Кад год хоћете, можете сести.

Клеанат. Почем Ви нећете да идете, оче, могу их ја пратити.

Харпагон. Нека, нека! Оне могу и саме ићи, а ја имам с тобом да говорим. (Оду обе.)

ПОЈАВА III

Харпагон, Клеанат.

Харпагон. Е сад ми реци, без обзира на то, да ли ће ти бити маћеха, или не, како ти се она допада?

Клеанат. Како се мени допада?

Харпагон. Да, њено понашање, њен стас, њена лепота, њен разум?

Клеанат. Прилично.

Харпагон. И ништа више?

Клеанат. Право да Вам кажем, ја нисам нашао оно, чему сам се надао. Њено је понашање сувише слободно, стаса је доста незграпна, лепоте осредње, памети сасвим обичне. Ја овим не смерам, да Вам је

омрзнем; немојте то ни помислити, оче, јер маћеха је маћеха, те ми је све једно, хоће ли бити она, или која друга.

ХАРПАГОН. А мало час говорио си јој...

КЛЕАНТ. Казао сам јој неколико умиљатих речи у Ваше име и то само да Вама угодим.

ХАРПАГОН. И ти баш не осећаш никакве наклоности спрам ње?

КЛЕАНТ. Ко, ја? Боже сачувај!

ХАРПАГОН. Жао ми је, јер ми то квари све, што сам смислио био. Када сам је овде видео, размислио сам о мојим годинама; а знам, да ће ме свако оговарати, што сам се оженио таквом младicom. Ове ме мисли склонише, да одустанем од смеране женидбе; али како сам је већ испросио и дао реч, ја је хтедох привенчати за те, само да ти она није толико одвратна.

КЛЕАНТ. За ме?

ХАРПАГОН. За те, да како!

КЛЕАНТ. И то њу?

ХАРПАГОН. Њу, њу.

КЛЕАНТ. Е, да Вам кажем, оно истина је, да она није баш по мојој вољи; али за Вашу љубав, оче, ево и то ћу чак учинити, узећу је.

ХАРПАГОН. Не дај Боже! Ја сам много разложнији, него што ти мислиш. Нећу ни по што да присилим твоје склоности.

КЛЕАНТ. О молим Вас, ја бих Вама за љубав и што више учинио.

ХАРПАГОН. Не, не, сине, у браку нема среће, где нема љубави.

КЛЕАНТ. Љубав ће можда после доћи; а и каже се тако, да је често љубав брачни плод.

ХАРПАГОН. Не, човек не треба да толико ставља на коцку; а од туда могу наступити врло велике незгоде, у које се никако не бих хтео улести. Да си бар мало наклоности спрам ње осетио, у добри час, ја бих те њоме оженио; али како од тога нема ни-

шта, то морам остати при својој првој одлуци, морам је сам узети.

КЛЕАНТ. Па добро, оче, кад је све то тако, онда морам Вам казати све, што ми је на срцу: морам Вам открити нашу тајну. Ја њу љубим још од како сам је први пут видео у шетњи, и ја сам мало пре наумио био молити Вас за допуштење, да је узмем за жену; једино ме зауставила Ваша изјава, да сте се Ви у њу загледали, те сам се бојао Вашег гњева.

ХАРПАГОН. Јеси ли је походио који пут?

КЛЕАНТ. Јесам, оче!

ХАРПАГОН. Јамачно повиде пута?

КЛЕАНТ. Доста пута за овако кратко време.

ХАРПАГОН. Лепо су те дочекивале?

КЛЕАНТ. Не може бити боље. Али оне нису знале, ко сам ја, с тога се Маријана данас онако запрепастила, кад ме је овде угледала.

ХАРПАГОН. Јеси ли јој исповедио своју љубав и намеру, да је узмеш за жену?

КЛЕАНТ. Да богме, па и мајци сам њеној то у неколико наговестио.

ХАРПАГОН. А како је примила твоју просидбу?

КЛЕАНТ. Врло пристојно.

ХАРПАГОН. А воли ли тебе девојка?

КЛЕАНТ. Ако је веровати свима знацима, уверен сам да и она мене воли.

ХАРПАГОН (за се полако). Е, ово вреди, што сам дознао ту тајну. То сам и тражио! (Гласно). Па сада, мој лепи сине, знаш ли шта је? Ти се мораш одмах излечити од те љубави, мораш се оканити моје невесте, мораш се оженити одмах оном, коју ти ја наћох.

КЛЕАНТ. Шта, оче! Зар тако? Лепо! Кад је тако, онда знајте, да се ја нећу одрећи моје љубави, да нема те погибли, у коју не бих журнуо, само да Маријану истргнем из Ваших шака. С Ваше је стране пристанак њене матере, али ја ћу себи наћи већ других помоћника, који ће војевати за ме.

ХАРПАГОН. Шта, обешечаће! Ти се усуђујеш препросити моју невесту!

КЛЕАНАТ. Ви сте препросили моју; ја сам први њу просио.

ХАРПАГОН. Зар ја нисам твој отац? Твоја је дужност поштовати свога родитеља.

КЛЕАНАТ. Ово нису ствари, у којима синовље поштовање треба да попусти оцу; љубав не зна ни за кога.

ХАРПАГОН. Батином љу те научити, да знаш за мене.

КЛЕАНАТ. Све су Вам претње узалуд.

ХАРПАГОН. Ти ћеш се оканити Маријане.

КЛЕАНАТ. Ни по што.

ХАРПАГОН. Та дајте ми само батину.

ПОЈАВА IV

Жак и пређашњи.

ЖАК. Хе, хе, хе! Шта је то? Шта сте Ви размислили, господо моја?

КЛЕАНАТ. Ни мало не хајем за то!

ЖАК (Клеанту). За Бога стипајте се!

ХАРПАГОН. Је ли ко видео овакве безочности!

ЖАК (Харпагону). Господару, лепо Вас молим!

КЛЕАНАТ. Нећу да одустанем, ни по што!

ЖАК (Клеанту). Шта је то? Зар с оцем тако?

ХАРПАГОН. Пусти ме, да га испребијам!

ЖАК. Зар свога сина! Мене што сте тукли, још може поднети; али...

ХАРПАГОН. Ево, Жаче, пресуди сам; видећеш да ја имам право.

ЖАК. Да чујем. (Клеанту.) Уклоните се мало!

ХАРПАГОН. Ја сам заволео једну девојку и хоћу да је узмем за жену, а он, обешањак, толико је дрзак, да је љуби поред мене и присваја је уз пркос мојим наредбама.

ЖАК. Е, онда нема право.

ХАРПАГОН. Није ли то страшно, да се син с оцем утркује? Та бар из поштовања не би требало да се дотиче мојих осећања.

ЖАК. Ви имате потпуно право. Чекајте, да му ја коју речем.

КЛЕАНАТ (Жаку, који му приђе). Па добро, кад он није нашао другог за судију него тебе, нека буде и тако; мени је све једно, ма ко био. Ево и ја пристајем, да ти пресудиш у нашој размирици.

ЖАК. То је много части за мене.

КЛЕАНАТ. Ја сам заљубљен у једну девојку, која се одазива мојој љубави и прима ме с нежношћу за свога заручника; кад на један пут нешто шацнуло у главу мом оцу, да је он проси и да нам разори нашу срећу.

ЖАК. То је јасно као сунце, да он нема право.

КЛЕАНАТ. Није ли га стид у његовим годинама и помишљати на женидбу! Зар њему сад приличи заљубљивање? Зар није време да он то остави млађима?

ЖАК. Имате право; он је просто смешан. Чекајте, да му ја прозборим коју. (Харпагону.) Е, па Ваш син није тако задрт, као што Ви кажете; он се подаје разлогу. Он вели, да добро зна, како му ваља поштовати Вас, и да га је оно занела била прва јарост; да ће Вам се он покорити без икаква устезања, само кад бисте Ви с њиме мало љубазније поступали, и кад бисте га оженили тако, да би с младом могао бити задовољан.

ХАРПАГОН. Реци му, Жаче, да се он тим путем може од мене надати чему год хоће, и осим Маријане допустићу му, да узме коју год му срце захте.

ЖАК. Сад ће све бити у реду. (Клеанту.) Па није Ваш отац тако неразложан, као што га Ви правите. Он вели, да га је само ражљутила Ваша пргавост; Ваше га је понашање увредило, а друго ништа; он ме овлашћује, да Вам кажем, како ће Вам он све по жељи учинити, само ако га лепо молите, ако се по-

корите, и ако му одајете ону пошту, коју син оцу дугује.

Клеанат. Ох, Жаче, реци му слободно, да неће бити на свету покорнијега сина од мене, само ако ми остави Маријану, и ја нећу после ни најмању ситницу урадити, док ми он не допусти.

Жак (Харпагону). Све је у свом реду! Он пристаје на Вашу вољу.

Харпагон. Не може бити боље!

Жак (Клеанту). Све је свршено, он је задовољан с Вашим обећањем.

Клеанат. Хвала Богу!

Жак. Господо моја, Ви се сада толико слажете, да можете наставити разговор сами; у мало се не завадисте једино с тога, што нећете један другог да чујете.

Клеанат. Мој драги Жаче, ја ћу ти бити захвалан целогa века.

Жак. Ох, молим, немате на чему!

Харпагон. Ти си ме задовољио, Жаче, и тим си заслужио награду. (Харпагон се маши у џеп; Жак пружи шаку, али Харпагон извуче само мараму говорећи) Иди сад, ја те нећу заборавити, буди уверен! (Жак одс.)

ПОЈАВА V

Харпагон, Клеанат.

Клеанат. Ја Вас молим, да ми опростите, оче, што сам се мало пре онако дурнуо.

Харпагон. Не мари ништа, сине.

Клеанат. Ја Вас уверам, да се од свег срца кајем.

Харпагон. Ја се опет од свег срца радујем, што видим, да си опет разложан.

Клеанат. Како сте Ви добри, кад тако брзо заборављате моју погрешку!

Харпагон. Родитељи радо праштају деци, кад виде, да се враћају на праву стазу.

Клеанат. Како, па баш сте се сасвим одљутили после онолике моје неупутности?

Харпагон. Ти си ме придобио твојом покорношћу и поштом, коју ми одајеш.

Клеанат. Ја Вам се заричем, оче, да ћу до гроба носити у срцу спомен Ваше добротe.

Харпагон. А ја опет обећавам теби, да ћеш све од мене добити, што год ти срце заиште.

Клеанат. Ох, оче, ја Вам ништа више не тражим; мени је доста, што сте ми дали Маријану.

Харпагон. Шта рече? А?

Клеанат. Рекох, оче, да ми не можете ништа више ни драже дати од Ваше добротe, којом сте ми уступили Маријану.

Харпагон. А ко ти је то казао, да ти ја уступам Маријану?

Клеанат. Ви, оче!

Харпагон. Ја?

Клеанат. А да ко ће?

Харпагон. Како да није! Ти си пристао, да се оставиш Маријане.

Клеанат. Ја не да се оставим?

Харпагон. Да богме!

Клеанат. Нигда ни до века!

Харпагон. Ти, дакле, не мислиш да се не прођеш?

Клеанат. Напротив, сад ме она привлачи више но икада пре.

Харпагон. Шта, обешечае, зар опет почињеш?

Клеанат. Ништа ме не може поколебати.

Харпагон. А чекај ти само, угурсузе!

Клеанат. Чините што Вам год драго.

Харпагон. Више да ми ниси изишао на очи, јеси ли чуо?

Клеанат. У добри час!

Харпагон. Ја те напуштам!

Клеанат. Па лепо!

Харпагон. Ја те не признајем више за свог сина!

КЛЕАНАТ. Нека буде као што велите!
ХАРПАГОН. Ја те искључујем из наследства!
КЛЕАНАТ. Како Вам је воља!
ХАРПАГОН. Ја те проклињем!
КЛЕАНАТ. Шта ја марим за све те Ваше дарове!

(Харпагон оде.)

ПОЈАВА VI

Клеанат, Ла Флеш (излазећи из баште с једном кутијом).

Ла Флеш. Баш добро, господине, кад Вас на-
 ђох! Брзо за мном!

Клеанат. Шта је то?

Ла Флеш. Ходите кад Вам кажем; сад смо
 на коњу!

Клеанат. Како то?

Ла Флеш. Ево што Вам треба.

Клеанат. Ама шта, човече?

Ла Флеш. Ово сам непрестано вребао.

Клеанат. Па шта има унутра?

Ла Флеш. Благо Вашег оца; дочепео сам га.

Клеанат. Како си га се дочепео?

(Чује се Харпаганова вика споља.)

Ла Флеш. Све ћете чути, само брзо за мном;
 чујте како се дере!...

ПОЈАВА VII

ХАРПАГОН (вичући још из баште). Лопови! харамије! хај-
 дуци! убице! Правдо, небеска правдо! Пропадох,
 убише ме; заклаше ме, покрадоше ми новце моје!
 Ко то може бити? Ко је тај лопов? Шта је с њим?
 Где је он? Где се сакрио? Шта ћу сад, како да га
 нађем? На коју страну да трчим? На коју да не

трчим? Да није онамо? Да није овде? Ко је то?
 Стани, угурсузе! (Штепа сам себе за руку па виче.) Новце моје,
 ниткове један. Одмах или... Ах, то сам ја!... Ох, моја
 је памет помрчала, ја више не знам ни где сам, ни
 ко сам, ни шта радим. Ох, моје лепо злато! Јадно
 моје злато! Благо моје, отргоше те од мене! Без
 тебе ми нема уздања, нема утехе, нема радости; све
 би и прође, шта ћу ја сад на овом свету? Ја ћу
 свиснути без тебе! Све пропаде; мене нема више;
 ја издишем, ја сам умро, укопали су ме!... Зар никог
 нема да ме оживи, да ми врати душу моју, или да
 ме бар научи, како да нађем лопова? Шта велиш?
 Нема никога! Ко је, да је тај пустахија, морао је
 добро вребати тренутак, па је згодан час уграбио,
 кад сам се разговарао с оним мојим изродом! Шта
 још чекам? Идем да се тужим суду, и да се метну
 на муке сви укућани! Слуге, син, кћи, па и ја сам...
 Шта се скупио оволики свет? Како сви људи наличе
 на лопове! Кога год погледам, чини ми се, он ме
 покрао. Шта је? О чему се тамо разговарате? Зар о
 ономе, што ме опљачкао. Каква је то врева? Је ли
 то лопов? Држите га! Смилујте се, Бога ради, ако
 знате за мога лопова, реците ми! Да га нисте међу
 се сакрили? Сви сте упрли очи у мене, па ми се
 смејете! Главу бих дао, да су и они саучесници у
 крађи. Брзо, брзо, где су ти полицаји? Дајте пан-
 дуре, жандаре, судије, муке, вешала, целате! Треба
 повешати цео свет, па ако не нађем моје новце, онда
 ћу се и ја сам обесити.

(ЗАВЕСА ПАДА)

ПЕТИ ЧИН

ПОЈАВА I

Харпагон, Полицај.

Полицај. Ослоните се само на мене! Хвала Богу, знам ја свој посао. Није ми данас првина да хватам лопова. Камо среће да имам онолико хиљада франака, колико сам их на вешала отпратио.

Харпагон. Све власти имају свога рачуна, да се заузму за ову ствар; и ако ми се не нађу новци, ја ћу се жалити суду против суда.

Полицај. Треба само пажљиво истраживати. Колико рекосте да је било у кутији?

Харпагон. Тридесет хиљада динара, ни више ни мање.

Полицај. Баш тридесет хиљада?

Харпагон. Тридесет хиљада.

Полицај. Крађа је замашна.

Харпагон. Нема те казне, што би довољна била за тако грдно злочинство. И ако ово остане некажњено, нису од сад сигурне ни највеће светиње.

Полицај. У каквом је новцу била та сума?

Харпагон. Све сами пусти златници.

Полицај. На кога сумњате?

Харпагон. На цео свет, и Ви треба да позатварате цео град и сва предграђа.

Полицај. Верујте ми, да се ни до чега не долази хајком, него све полако, док не наиђемо на какав траг, по коме можемо после строгим поступком доћи до покрадених новаца.

ПОЈАВА II

Пређашњи и Жак.

Жак (на дну позоришне говорнице на ону страну, одакле је дошао). Одмах ћу доћи; закољите га, осмудите му ноге, попарите га врелом водом, па га обесите о клин.

Харпагон. Кога? Је ли то онога, што ме је покрао?

Жак. Наређујем, како да уреде прасе, што ми је послао Ваш господин надзорник, а хоћу да Вам га зготовим на мој начин.

Харпагон. Иди ми с твојим прасетом, него сад треба овом господину одговорати о нечему другом.

Полицај. Не бојте се ни најмање, ја нисам од оних, што хоће да осрамоте човека. Све ћемо лепо у тишини свршити.

Жак. Је ли и господин позват на част?

Полицај. Мој драговићу, овде не треба ништа прикривати од твога господара.

Жак. Душе ми, господине, ја ћу показати шта умем, и бићете почашћени, како само бити може!

Харпагон. Није сада о томе реч, разумеш ли.

Жак. Ако Вам све не буде зготовљено, како бих ја желео, нисам ја крив него онај надзорник, што ме је у свему поткусио својом штедњом.

Харпагон. Чујеш ли ти, сметењаче, да те нико за вечеру не пита! Ја хоћу да ми кажеш, где су ми новци, који су ми украдени.

Жак. Вама су покрадени новци?

Харпагон. Да како, ниткове, и вешала те чекају, ако ми их не вратиш.

Полицај. Немојте, молим Вас, тако ружити човека! По лицу му се види, да је он поштен и да ће

Вам све открити, а да га и не затварамо у тамницу. Да како, пријане, ако добровољно све исповедиш што знаш, не само да ти ништа неће бити, него ће те још господар пристојно наградити. Данас му је покрадено његово благо, и не може бити да ти не знаш што год о овој ствари.

Жак (за се). Да згодне ли прилике, да се осветим оном нашем надзорнику. Од како је он у кући, он је све и сва; слушају се само његови савети. А мене бриде леђа још од оних скорашњих батина.

Харпагон. Шта се ти нешто премишљаш?

Полицај. Нека га; он се прибира, да Вам све исприча; ја сам Вам казао, да је он поштен човек.

Жак. Господине, кад баш хоћете да Вам кажем, ја мислим да је покрађу учинио Ваш красни надзорник.

Харпагон. Зар Валерије?

Жак. Да како.

Харпагон. Зар он, ког сам за највернијег држао?

Жак. Ја мислим, да Вас нико други није покрао, него баш он.

Харпагон. По чему ти то мислиш?

Жак. По чему?

Харпагон. Јест, по чему?

Жак. Ја мислим... по томе што мислим...

Полицај. Треба да кажеш, какви су те знаци навели на то мишљење.

Харпагон. Да га ниси видео, како цуња око онога места, где сам ја новце био сакрио?

Жак. Јест, да богме; а где оно беху новци?

Харпагон. У башти.

Жак. Тако је! Ја сам га видео, како нешто цуња по башти. А Ваши су новци били у...?

Харпагон. У једној кутији.

Жак. Јест, јест! Ја сам у њега видео једну кутију.

Харпагон. Па каква је била та кутија. Ја ћу одмах видети, је ли моја била?

Жак. Каква је била?

Харпагон. Јесте, каква је била?

Жак. Била је... била је као свака кутија.

Полицај. Разуме се; али опиши нам је подробно, да видимо.

Жак. Кутија је била повелика...

Харпагон. Она, што ми је украдена, мала је.

Жак. Та оно, да богме да је мала, кад се узме као што треба, ну ја је зовем великом по њеној великој садржини.

Полицај. А какве је боје?

Жак. Какве боје?

Полицај. Јесте.

Жак. Била је... чудна боја!... била је... помогите ми рећи...

Харпагон. Еле?

Жак. Учини ми се црвена?

Харпагон. Није, кутија је сива.

Жак. Јест, јест, сивоцрвена; то ми беше на врх језика!

Харпагон. Нема сумње, то је моја кутија. Пишите, господине, пишите сведокову изјаву! Боже, коме се још сме веровати? Не треба се ни у шта више клети; од сад верујем, да могу сам себе пократи.

Жак (Харпагону). Ево га иде, господару; немојте му бар казати, да сам га ја показао.

ПОЈАВА III

Пређашњи, Валерије.

Харпагон. Ходи ближе, признај сада своје црно дело, своје нечувено издајство!

Валерије. Шта заповедате, господине?

Харпагон. Шта, издајниче, зар и не црвениш?

Валерије. О каквом издајству говорите, ако Бога знате?

Харпагон. О каквом издајству, бестидниче! Као да ти не разумеш, шта ја хоћу да кажем? Заман се

ти трудиш, да забашуриш траг, све је откривено, о свему сам обавештен. Зар тако ми враћаш после онолике моје добротe? Намерно си ми се у кућу увукао да ме издаш, да ми тако страшно подвалиш.

ВАЛЕРИЈЕ. Кад сте, господине, све сазнали, ја нећу ни мало увијати, него ћу Вам све признати.

ЖАК (за се). Гле, гле, зар ја погодох и нехотице?

ВАЛЕРИЈЕ. Ја сам намеравао, да с Вама сам говорим, али сам чекао за то згодну прилику; али кад је тако, ја Вас само молим, да се не љутите, него да саслушате моје разлоге.

ХАРПАГОН. Какве разлоге имаш још да ми наводиш, безочни лопове?

ВАЛЕРИЈЕ. Ах, господине, ја не заслужујем такве називе. Истина је, да сам Вас увредио, али моја се погрешка може опростити.

ХАРПАГОН. Како, то се опростити може, таква заседа, такво убиство?

ВАЛЕРИЈЕ. За име Божје, не срдите се. Кад ме будете саслушали, Ви ћете видети, да ту нема тако велике несреће, као што је Ви градите.

ХАРПАГОН. Нема велике несреће! Шта, моја крв, моја утроба, ниткове један!

ВАЛЕРИЈЕ. Ваша крв, господине, није запала у рђаве руке. Ја Вам дајем реч, да од мене неће ни у чему штетовати, у свему томе нема ничега, што ја не бих могао поправити.

ХАРПАГОН. То и ја тражим; врати ми оно, што си ми отео.

ВАЛЕРИЈЕ. Ваша част, господине, биће потпуно задовољена.

ХАРПАГОН. Ко те пита за моју част? Већ реци ти мени, ко те наведе на такво дело?

ВАЛЕРИЈЕ. Ко ме је навео, питате?

ХАРПАГОН. Да, ко те је навео?

ВАЛЕРИЈЕ. Оно божанство, које уме да оправда све, што се у његово име уради: љубав.

ХАРПАГОН. Љубав?!
ВАЛЕРИЈЕ. Само љубав.

ХАРПАГОН. Лепе ми љубави! Душе ми, красна љубав! Љубав спрема мојих златника!

ВАЛЕРИЈЕ. Не, господине, није мене занело Ваше богаство, није ме то засенило; заклинам се да ништа не тражим од свега Вашег блага, само ми оставите ово, које имам.

ХАРПАГОН. Тако ми свих ђавола то нећеш! Ја да теби то оставим! Је ли ико видео још овакве дрскости! Иште да му оставим оно, што ми је украо!

ВАЛЕРИЈЕ. Зар Ви то крађом зовете?

ХАРПАГОН. А зар није крађа! Онолико благо!

ВАЛЕРИЈЕ. Имате право, и јест благо; и то најскупоценије од свега што Ви имате; али Вам оно не би било изгубљено, кад бисте га мени оставили. Дајте ми га, ево Вас на коленима молим, дајте ми то чаробно благо. Ако хоћете, да све на добро изиђе, треба да ми то одобрите.

ХАРПАГОН. Море, нема од тога ништа: како ти то говориш?

ВАЛЕРИЈЕ. Ми смо се тако заклели једно другом, да нас нико не може раставити.

ХАРПАГОН. То је красна заклетва, а и врло забавно зарицање.

ВАЛЕРИЈЕ. Ми смо се за свагда заверили.

ХАРПАГОН. Ја ћу Вас већ раставити, будите потпуно уверени.

ВАЛЕРИЈЕ. Само нас смрт може раставити!

ХАРПАГОН. То се баш зове бити опчињен мојим новцем.

ВАЛЕРИЈЕ. Ја сам Вам већ један пут рекао, да ме ни мало није подстакло какво лакомство, да урадим оно, што сам урадио. Моје срце није ишло за тим мамцем, што Ви мислите; мене је много племенитија побуда навела на ову одлуку.

ХАРПАГОН. Још ћеш рећи, да си ми од хришћанске љубави отео моје благо! Али ја ћу те научити памети, а у суду ћу ја наћи правду, зликовче бездушни.

ВАЛЕРИЈЕ. Ви можете, како год хоћете, а ја сам готов да се подвргнем сваком насртају, који Вам се

прохтео буде; али барем то ми верујте, да, ако има у овоме греха, треба само мене да кривите, јер Ваша кћи није ни у колико крива.

ХАРПАГОН. Није него још нешто! Ко би још и тако што помислио, да је моја кћи загазила у такво злочинство. Али ми губимо главно из вида. Одмах да ми кажеш, где си је сакрио?

ВАЛЕРИЈЕ. Зар ја? Ко каже, да сам је ја сакрио? Она је још код Вас.

ХАРПАГОН (за се). Ох, златна моја кутијо! (Гласно.) Дакле велиш, она је и сада у мојој кући?

ВАЛЕРИЈЕ. У кући, да богме!

ХАРПАГОН. Хм, а реци ми, вере ти, јеси ли је дирнуо?

ВАЛЕРИЈЕ. Ко! Ја њу дирнуо! Ох, Ви чините на жао и њој и мени; то је чиста, чедна љубав, којом сам њу заволео.

ХАРПАГОН (за се). Заволео моју кутију!

ВАЛЕРИЈЕ. Ја бих пре волео умрети, него јој ма и у мислима увредити част. Она је за тако што и сувише поштена.

ХАРПАГОН (за се). Моја кутија сувише поштена!

ВАЛЕРИЈЕ. Моје све жеље биле су задовољене тиме, што сам је гледати смео. Нити је икаква развратност оскврнила љубав, којом су ме њене лепе очи задахнуле.

ХАРПАГОН (за се). Лепе очи моје кутије! Он о њој говори као љубавник о својој љубазници.

ВАЛЕРИЈЕ. Клода Вам може посведочити, да је све овако, јер она зна за све.

ХАРПАГОН. Шта? И слушкиња је у то уплетена?

ВАЛЕРИЈЕ. Јест, господине: она је сведок нашега заричања; она је охрабрила Вашу кћер, да ми буде заручница, али тек пошто се уверила о мојим поштеним намерама.

ХАРПАГОН (за се). Да није овај шенуо од страха, што је ухваћен? (Гласно.) Шта ти ту бунцаш о мојој кћери?

ВАЛЕРИЈЕ. Ја Вам кажем, господине, да сам с великом муком склонио њену стидљивост да пристане на захтев моје љубави.

ХАРПАГОН. Чију стидљивост?

ВАЛЕРИЈЕ. Ваше кћери; и тек је јуче пристала, да утврдимо узајамно обећање, да ћемо се узети.

ХАРПАГОН. Моја... како... Моја кћи обећала поћи за те?

ВАЛЕРИЈЕ. Као год што сам ја обећао, да ћу је узети.

ХАРПАГОН. Ох, Боже! Ето друге несреће!

ЖАК (полицају). Пишите, господине, пишите!

ХАРПАГОН. Позледа зла! Врхунац очајања! (Полицају.) Господине, чините своју дужност, па нека му се суди и за крађу новаца и за завођење девојке!

ЖАК. Лопов и заводник.

ВАЛЕРИЈЕ. Мени не приличе таква имена, и кад бисте Ви знали, ко сам ја...

ПОЈАВА IV

Харпагон, Елиза, Маријана, Валерије, Фросина,
Жак, Полицај.

ХАРПАГОН. Ох, опака ћерко! Ти ниси достојна да имаш оваквог оца! Тако ти слушаш моје поуке? Ти се заљубљујеш у најбезобразнијег лопова, па се за њ чак и заручујеш; а мене и не питаш! Али сте се преварили у рачуну и ти и он! (Елизи.) Од сад ће ми четири добра зида јамчити за твоје владање! (Валерију.) А над тобом ће ме, безочни угурсузе, осветити добра вешала!

ВАЛЕРИЈЕ. Ту неће судити само Ваша страсност. Ваљда не могу бити осуђен, а да не будем бар са-слушан.

ХАРПАГОН. Ја рекох вешала, не, мало је то за тебе; тебе ће жива точком трти.

ЕЛИЗА (падне на колена пред Харпагона). Ах, оче, ублажите се мало, молим Вас, немојте терати у крајња застрањивања очинскога права! Не дајте се заводити преким наступом Ваше страсти; почекајте бар мало, док не промислите, шта Вам ваља чинити. Гледајте, да мало боље познате онога, на кога се толико жалите. Он није такав, какав се Вама сад чини; видећете, да нема ничега неупутна, што сам се за њ заручила, само кад дознате, да ме Ви не бисте одавно већ имали, да није њега било. Јест, оче, он ме је спасао из воде, кад се оно умало не удавих, и Ви сте му дужни за живот ове Ваше ћерке...

ХАРПАГОН. Трице и кучине! Што те није оставио да се удавиш! Мање би ме ојадио него овим, што је све починио.

ЕЛИЗА. Оче, ја Вас преклињем очинском љубављу, да ми...

ХАРПАГОН. Не, нећу ништа да чујем! Нека суд чини своје.

ЖАК (за се). Платићеш ми ти, мајковићу, за оне моје батине!

ФРОСИНА (за се). Чудне збрке!

ПОЈАВА V

Пређашњи, Анселмо.

АНСЕЛМО. Шта је то, господине Харпагоне, Ви сте јако узбуђени?

ХАРПАГОН. Ах, господине Анселмо, ја сам најнесрећнији човек на свету; све се побркало, начинио се дар мар с уговором, ради којег Ви долазите. Имање ми покрадоше, част ми окаљаше! Ево видите овај издајник, овај зликовац увукао се у моју кућу као слуга, да прекрши сва најсветија права, да ми покраде новце и да ми заведе кћер!

ВАЛЕРИЈЕ. Ко је и помислио на Ваше новце; о каквим новцима трабуњате?

ХАРПАГОН. Да; они су се и заручили. То се и Вас тиче, господине Анселмо; и Ви треба да му станете насупрот, па да га судом терате, како бисте казнили његову безочност.

АНСЕЛМО. Ја ни по што нећу да се силимице женим, нити да се намећем већ зарученој девојци; али за Ваше интересе готов сам заложити се, као и за своје сопствене.

ХАРПАГОН. Ево овде, господине, и један честити полицајски комесар, који ће у свему, као што ми рече, строго вршити своју дужност. (Полицају показујући Валерија.) Добро га притегните, господине, и гледајте да му жестоко замастите чорбу.

ВАЛЕРИЈЕ. Ја не увиђам, каква то кривица може бити, што сам заволео Вашу ћерку, и на какву то казну мислите, да могу бити осуђен због наше веридбе, особито кад се дозна, ко сам ја...

ХАРПАГОН. Све те приче не вреде ни пребијене паре; знамо ми то, свет је већ сит тих лупешких племића, тих трчилажа, што се користе својим ништавилом, те се заките ма којим одличним именом, које им на ум падне.

ВАЛЕРИЈЕ. Знајте, да сам ја сувише частан, да бих се могао китити туђим перјем. Цео Неапољ може посведочити, ког сам ја рода и племена.

АНСЕЛМО. Лакше, лакше! Пазите добро шта ћете рећи. Ви можете насести горе него што мислите. Ја знадем цео Неапољ, па могу тачно промерити све, што будете испричали.

ВАЛЕРИЈЕ. Ничега се не бојим, јер ако одиста познајете цео Неапољ знаћете, за цело, и ко је био Дон Томо д' Албурчи?

АНСЕЛМО. Да како, да га знам. Мало га је ко познавао, као ја.

ХАРПАГОН. Нећу да знам ни за Тому ни за Мартина! (Угледавши, да две свеће горе, угаси једну.)

АНСЕЛМО. Молим Вас, пустите га; да чујемо шта ће рећи.

ВАЛЕРИЈЕ. Ја сам Дон Томов син.

АНСЕЛМО. Његов син?

ВАЛЕРИЈЕ. Да.

АНСЕЛМО. Маните се, Ви се шалите! Измислите какву другу причу, с којом ћете боље проћи. Ту се ску нисте вешто смислили.

ВАЛЕРИЈЕ. Пазите шта говорите. Ово није ни каква скаска, јер ја не тврдим ништа, што не бих могао доказати.

АНСЕЛМО. Шта? Ви смете рећи, да сте син До Албурчијев?

ВАЛЕРИЈЕ. Да, смем и доказаћу то свакоме, к год хоће.

АНСЕЛМО. Да страшне дрскости! Знајте, дакле срам Вас било, да се тај човек, о коме Ви говорите, утопио у море са женом и децом, кад је хтео да их спасе од гоњења у неапољским метежима, због којих су се иселиле многе властееске породице.

ВАЛЕРИЈЕ. Добро, али знајте и Ви, да је од те погибли једна шпанска лађа спасла једно дете од седам година и једног слугу, и оно дете сад с Вама говори. Знајте, да ме је капетан те исте лађе, сажаливши се на моју судбину, узео под своје и одгајао ме као свог сина. Кад сам одрастао, ступио сам у војску, и оружје ми је било занимање. Пре неколико времена дознам, да ми отац није погинуо, као што сам ја за цело држао, па пођох да га тражим; али међу тим беше ми суђено, да пролазећи овуда при једној прилици опазим Елизу; њена ме је лепота тако очарала, да сам оправдио другог да ми отац тражи, а мене су силна љубав и задртост њенога оца навеле, да се као настојник увучем у њихову кућу.

АНСЕЛМО. Али чиме још, осим Ваших речи, можете Ви доказати, да све то није скаска, коју Ви испредате из једне основне истине?

ВАЛЕРИЈЕ. Све ово може доказати: сведочанство шпанског капетана, један рубински печат мога оца, једна гривна од злата, што ми је мајка око руке

обавила, и на послетку стари Педро, који се са мном заједно из мора избавио.

МАРИЈАНА. Боже благи! Све Ваше речи могу ја потврдити, да су сушта истина; по свему што сте испричали, ја видим да сте мој брат.

ВАЛЕРИЈЕ. Ви моја сестра!

МАРИЈАНА. Моје је срце задрхтало, чим си почео говорити, јер наша мати, коју ћеш сада усрећити, много ми је причала о несрећама у нашој породици. Бог није допустио ни ми да се утопимо, кад се брод разбио, али смо живот платили слободом. Мене и мајку спасли су гусари. После десет година робовања, срећан удес врати нам слободу и ми се одмах вратимо у Неапољ. Ту затекосмо сва наша добра распродана, а о оцу ни трага ни гласа. Одемо у Ценову, где је мајка имала да прибере неке јадне остатке од разграбљена наслеђа; од туда се уклонисмо испред бездушности наше родбине и дођосмо овде, где је мајка до данас проводила дане у тузи и невољи.

АНСЕЛМО. Ох, Боже, како је неизмерна сила твоја! Само ти можеш чинити чудеса! Ходите, децо моја, да Вас обоје у заносу оволике среће загрли Ваш отац!

ВАЛЕРИЈЕ. Ви сте наш отац?

МАРИЈАНА. Ах, колико је суза за Вама мајка пролила!

АНСЕЛМО. Мила децо моја, ја сам Дон Томо д'Албурчи, коме је промисао Божја избавила из морске пучине не само живот, него све благо, које сам са собом имао. После дугог лутања по свету, држећи да сте сви изгинули већ од шеснаест година, хтео сам ето на послетку да у смишљеном, тихом браку тражим утеху обновљене породице. Кад сам видео, да ми нема безбедног станка у Неапољу, ја се оданде одселим. Нађем прилику, те распродам све што сам имао, и настаним се овде под именом Анселма, да бих побегао од тужних успомена старог имена, које ме је онолико унесрећило било.

ХАРПАГОН. Ово је дакле Ваш син?

АНСЕЛМО. Јесте.

ХАРПАГОН. Ја Вас не пуштам, док ми не платите тридесет хиљада динара, што ми је он покрао!

АНСЕЛМО. Шта? Он Вама покрао?

ХАРПАГОН. Баш он!

ВАЛЕРИЈЕ. Ко Вам је то рекао?

ХАРПАГОН. Жак.

ВАЛЕРИЈЕ (Жаку). Ти си то рекао?

ЖАК. Ја не велим ништа, као што видите.

ХАРПАГОН. Јест, јест, ево господин комесар је побележио све, што је он проказао.

ВАЛЕРИЈЕ. И Ви сте поверовали, да ја могу тако што учинити?

ХАРПАГОН. Не знам ја ништа, ја само хоћу моје новце!

ПОЈАВА VI

Клеанат, Ла Флеш и сви пређашњи.

Клеанат. Не жестите се, оче, ни мало, и немојте никога окривљивати. Ја сам дознао нешто о Вашој покрађи, и ево ме дођох да Вам јавим, како ћете опет добити све своје новце, само ако хтеднете пристати, да Маријана буде моја жена.

ХАРПАГОН. Где су новци?

Клеанат. Немојте се бринути. Они су на поузданом месту, за то Вам ја јемчим; све сад зависи од моје воље. Ви имате само да кажете, на што сте се одлучили. Сад бирајте: морате се одрећи или Маријане или Вашег блага.

ХАРПАГОН. Је ли когод вадио што из кутије?

Клеанат. Ни једне паре. Само благословите наш брак и придружите Ваш пристанак одобрењу Маријанине мајке, која јој оставља, да бира кога хоће.

МАРИЈАНА (Клеанту). Али Ви не знате, да сад није доста то допуштење, јер сад ми је Бог повратио оца и брата, па треба од њих да ме запросите.

АНСЕЛМО. Бог, децо моја, није Вас мени вратио зато, да ја сметам Вашој срећи. Господине Харпагоне, Ви ћете јамачно увидети, да ће девојка пре изабрати сина, него оца. Боље је, да се оставимо узалудна разговора, па благословите, као и ја, оба ова брака.

ХАРПАГОН. Треба најпре да видим моје новце, па да се разаберем.

Клеанат. Добићете Вашу кутију здраву и читаву.

ХАРПАГОН. Ја немам никаквих новаца за прђију уз ћерку.

АНСЕЛМО. Па лепо, немојте се с тога узнемиравати, ја имам доста и за њих.

ХАРПАГОН. Хоћете ли се обавезати, да ћете Ви платити цео свадбени трошак за обе свадбе?

АНСЕЛМО. Хоћу, ја се обавезујем. Јесте ли сад задовољни?

ХАРПАГОН. Јесам, али само ако ми за свадбу наручите и платите нове хаљине.

АНСЕЛМО. Прима се. Сад хајдемо да уживамо срећу, која нас је данас обасјала.

Полицал. Чекајте, господо, чекајте! Мало лакше, ако је по вољи. Ко ће ми платити мој труд?

ХАРПАГОН. Нама не треба ништа Ваш труд!

Полицал. Све лепо, али се за мој труд и рад мени мора платити.

ХАРПАГОН (гледајући Жака). Ако хоћете да се наплатите, ево Вам обесите овога човека!

ЖАК. Е онда ја не знам како треба живети! Кажите истину — излемају те, лажи — хоће да те обесе.

АНСЕЛМО. Господине Харпагоне! Оппростите му његове лажи.

ХАРПАГОН. Ако ћете Ви платити комесару?

АНСЕЛМО. Хоћу и то. Сад хајдемо брзо, децо, да мајку обрадујемо!

ХАРПАГОН. А ја да бројим моје слатке златнике!

(ЗАВЕСА ПАДА)